

नाझा येवतीकब

रोज सोनियाचा दिनु

रोज सोनियाचा दिनु

हे पुस्तक विनामूल्य आहे

पण फुकट नाही

या मागे अनेकांचे कष्ट व पैसे आहेत .

म्हणून हे वाचल्यावर **खर्च** करा ३ मिनिट

१ मिनिट : लेखकांना फ़ोन करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा

१ मिनिट : ई साहित्य प्रतिष्ठानला मेल करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा.

१ मिनिट : आपले मित्र व ओळखीच्या सर्व मराठी लोकांना या पुस्तकाबद्दल अणि ई साहित्यबद्दल सांगा.

असे न केल्यास यापुढे आपल्याला **पुस्तके मिळणे बंद** होऊ शकते.

दाम नाही मागत. मागत आहे दाद.

साद आहे आमची. हवा प्रतिसाद.

दाद म्हणजे स्तुतीच असावी असे नाही. प्रांजळ मत, सूचना, टीका, विरोधी मत यांचे स्वागत आहे. प्रामाणिक मत असावे. ज्यामुळे लेखकाला प्रगती करण्यासाठी दिशा ठरवण्यात मदत होते. मराठीत अधिक कसदार लेखन व्हावे आणि त्यातून वाचक अधिकाधिक प्रगल्भ व्हावा, आणि संपूर्ण समाज सतत एका नव्या प्रबुद्ध उंचीवर जात रहावा.

रोज सोनियाचा दिनु

ना सा येवतीकर

ई साहित्य प्रतिष्ठान

रोज सोनियाचा दिनु

लेखक

नागोराव सा. येवतीकर

<http://nasayeotikar.blogspot.com>

फ़ोन – 9423625769

पत्ता : नागोराव सा. येवतीकर

मु. येवती पोस्ट येताळा

ता. धर्माबाद जि. नांदेड

ईमेल - nagorao26@gmail.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क लेखकाकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रूपांतर करण्यासाठी लेखकाची परवानगी घेणे आवश्यक आहे तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई होऊ शकते .

This declaration is as per the Copyright Act 1957. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

प्रकाशक :ई साहित्य
प्रतिष्ठान

www. esahity. com

esahity@gmail. com

eSahity Pratishthan

eleventh floor

eternity

eastern express highway

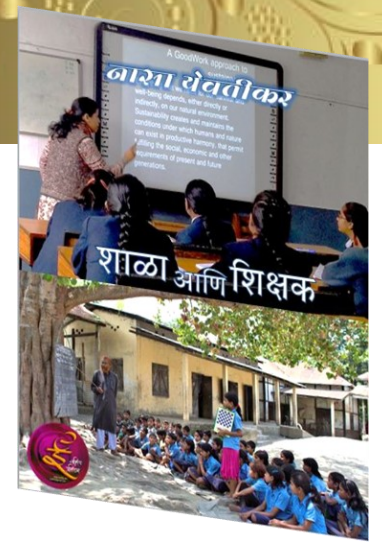
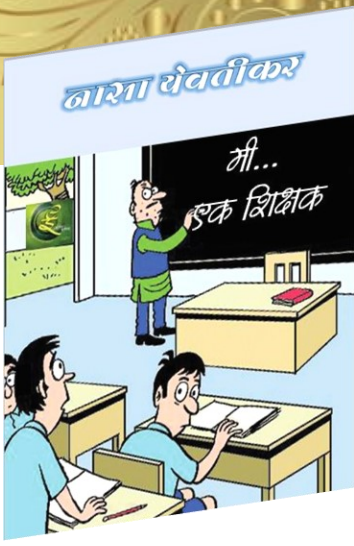
Thane. 400604

प्रकाशन १मे २०२०(महाराष्ट्र दिन)

©esahity Pratishthan®2020

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध .
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फ्रॉरवर्ड करू शकता .
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापुर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापुर्वी ई साहित्य प्रतिष्ठानची परवानगी घेणे आवश्यक-आहे .

http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/shala_ani_shikshak_nasa_yeotikar.pdf

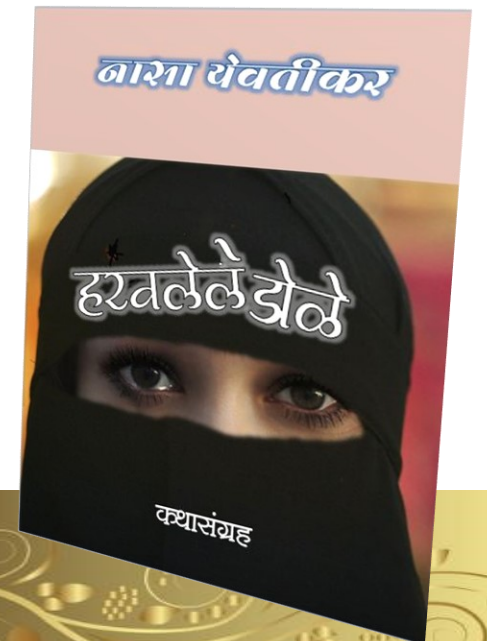
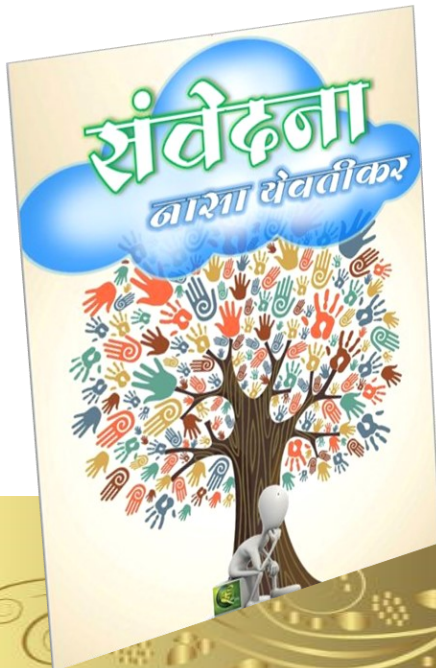
http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/jagruti_nasa_yewtikar.pdf

http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/mi_ek_shikshk_nasa_yeotikar.pdf

http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/haravlele_dole_nasa_yewtikar.pdf

http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/sanvedana_nagorao_yewtikar.pdf

http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/saripat_nasa_yeotikar.pdf

ना सा येवतीकर

शिक्षकी पेशाकडे काही शिक्षक उपजीविका म्हणून पहातात तर काही जीविका म्हणून पहातात. शिकवणं हाच त्यांच्या जीवनाचा मूलाधार असतो. नासा सर या दुसऱ्या प्रकारचे शिक्षक आहेत. हाडाचे. त्यांच्या रक्तात लाल, पांढऱ्या पेशींबरोबरच खडू आणि फळ्याच्या काळ्या पांढऱ्या पेशीसुद्धा सापडतील असे अस्सल शिक्षक.

व्यवसायाने ते प्राथमिक शिक्षक (जिल्हा परिषद प्राथमिक कन्याशाळा, धर्माबाद, ता. धर्माबाद, जि. नांदेड) आहेत.

शालेय जीवनापासूनच लिखाण करण्याची फारच आवड त्यामुळे विविध वर्तमानपत्र, दैनिक, साप्ताहिक, मासिकात वैचारिक लेख लिहिण्याचा त्यांना छंद आहे. जीवन-शिक्षण या शैक्षणिक मासिकातून सुद्धा यापूर्वी लेख प्रकाशित झाले आहेत. दैनिक लोकपत्रमध्ये दर सोमवारी ऑफ पिरियड सदराखाली एक वर्ष स्तंभलेखन केले आहेत, ज्यात शैक्षणिक विषयी विचार मांडले होते. ते लहान मुलांसाठी सुद्धा छोटेखानी लेख लिहितात तसेच त्यांना मनोरंजनातून शब्दसंपत्ती वाढवी यांसाठी विविध मनोरंजक शब्दकोडे तयार करतात. ते दैनिक देशोन्नतीच्या फनक्लब पेजवर प्रकाशित झाले आहेत. यापूर्वी याच ई साहित्यने संवेदना, मी एक शिक्षक, जागृती, शाळा आणि शिक्षक ही वैचारिक लेख असलेली ई पुस्तके, सारीपाट हा कवितासंग्रह आणि हरवलेले डोळे हा ई कथासंग्रह प्रकाशित करण्यात आले आहे. त्यांना वाचकांनी प्रचंड प्रतिसाद दिला. विद्यार्थ्यांना सतत चांगल्या कामात प्रयोगशील ठेवण्यासाठी विविध उपक्रम तयार करतात आणि त्या उपक्रमाच्या माध्यमातून शिकविण्याचा त्यांचा प्रयत्न असतो.

नासांचे सातवे पुस्तक “रोज सोनियाचा दिनु” प्रसिद्ध करताना आम्हाला अभिमान वाटतो. यातील अनेक विद्यार्थी व शिक्षकांना नक्की आवडतील.

कृपया आपली मते नासा सरांना कळवा. त्यांचा संपर्क क्रमांक 9423625769 असून nagorao26@gmail.com हा त्यांचा मेल पत्ता आहे.

नासा हे सातत्यपूर्ण लेखक आहेत आणि आपले लेखन ते नियमित रित्या ब्लॉगवर प्रसिद्ध करत असतात. त्यांचा <http://nasayeotikar.blogspot.com> हा ब्लॉग तुम्हाला नक्की आवडेल.

त्यांच्या संपर्कात रहा. तुमचे विचार त्यांच्यापर्यंत पोहोचवा. नासांच्या तळमळीने चाललेल्या नवभारतनिर्माणात आपण सामिल व्हा.

आम्ही तर आहोतच.

सुनील सामंत

टीम ई साहित्य प्रतिष्ठान

मनोगत

रोज सोनियाचा दिन

दररोज उगवणारा सूर्य काही तरी नवीन दिवस घेऊन येत असतो. प्रत्येक दिवसांचे महत्व वेगवेगळे असते. उगवणारा सूर्य प्रत्येक दिवशी वेगळा विषय घेऊन येत असतो. जागतिक, आंतरराष्ट्रीय आणि राष्ट्रीय विशेष दिवसांची विशेषता लक्षात घेऊन त्याच्याशी निगडित काही अनुभव लिहिण्याचा एक छोटासा प्रयत्न सोनियाचा दिन या पुस्तकातून केलेला आहे. शाळेतील मुलांनाच नाही तर समाजातल्या प्रत्येकाला कामी यावे, असा विचार करून सदरील माहिती लिहिण्याचा प्रयत्न झालेला आहे. इंग्रजी वर्षाची सुरुवात जानेवारी महिन्यापासून होते म्हणून पुस्तकातील दिनविशेषची सुरुवात देखील नवीन वर्षाच्या पहिल्या तारखेपासून केली आहे. त्याचसोबत भारतातील दोन प्रमुख सण म्हणजे प्रजासत्ताक दिन आणि स्वातंत्र्य दिन यासोबत अनेक आंतरराष्ट्रीय, जागतिक स्तरावरील महत्वाच्या दिवसासोबत राष्ट्रीय विशेष दिवसांची माहिती यात दिली आहे. यातील काही माहिती ऐकलेली, वाचलेली आणि इंटरनेटच्या माध्यमातून संकलित केले आहे. या पुस्तकातील माहिती आपणास आवडल्यास ते आपल्या मित्रांना शेअर करण्यास विसरू नये.

नासा येवतीकर

विषय शिक्षक तथा स्तंभलेखक

मु. येवती ता. धर्माबाद

9423625769

अर्पणपत्रिका

तमाम सर्व वाचक मित्रांना हे पुस्तक समर्पित करत आहे.

कारण या वाचकांमुळेच मला हे शक्य झाले आहे.

ना सा

वर्षातील महत्वाचे दिवस

इंग्रजी नवीन वर्ष - 01 जानेवारी

बालिका दिवस - 03 जानेवारी

राष्ट्रीय युवक दिवस - 12 जानेवारी

राष्ट्रीय मतदार दिवस - 25 जानेवारी

प्रजासत्ताक दिवस - 26 जानेवारी

जागतिक मराठी राजभाषा दिवस - 27 फेब्रुवारी

जागतिक महिला दिन - 08 मार्च

जागतिक जलदिन - 22 मार्च

जागतिक आरोग्य दिन - 07 एप्रिल

जागतिक वसुंधरा दिन - 22 एप्रिल

जागतिक पुस्तक दिन - 23 एप्रिल

जागतिक जलसंपत्ती दिन - 24 एप्रिल

जागतिक कामगार दिन - 01 मे

जागतिक रेडक्रॉस दिन - 08 मे

राष्ट्रीय तंत्रज्ञान दिन - 11 मे

जागतिक तंबाखूमुक्ती दिन - 31 मे

जागतिक दूध दिवस - 01 जून

जागतिक पर्यावरण दिन - 05 जून

जागतिक योग दिवस - 21 जून
भारतीय डॉक्टर दिवस - 01 जुलै
जागतिक लोकसंख्या दिन - 11 जुलै
जागतिक अवयवदान दिन - 13 ऑगस्ट
भारतीय स्वातंत्र्य दिन - 15 ऑगस्ट
भारतीय क्रीडा दिवस - 29 ऑगस्ट
शिक्षक दिन - 05 सप्टेंबर
आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिवस - 08 सप्टेंबर
आधारकार्ड वितरण दिवस - 29 सप्टेंबर
जागतिक शाकाहार दिवस - 01 ऑक्टोबर
वाचन प्रेरणा दिवस - 15 ऑक्टोबर
मनुष्य गौरव दिन - 19 ऑक्टोबर
राष्ट्रीय एकता दिवस - 31 ऑक्टोबर
जागतिक शौचालय दिन - 19 नोव्हेंबर
भारतीय संविधान दिन - 26 नोव्हेंबर
जागतिक एड्स दिन - 01 डिसेंबर
राष्ट्रीय किसान दिन - 23 डिसेंबर

01 जानेवारी - इंग्रजी नवीन वर्ष

नवीन वर्ष सुखाचे जावो

ग्रेगरियन कॅलेंडरनुसार काल सरत्या वर्षाला निरोप देऊन आज आपण नवीन वर्षाचे स्वागत करण्यासाठी सज्ज झालो आहोत. ख्रिसमस म्हणजे नाताळाचा सण संपला की, संपूर्ण जगाला नवीन वर्षाची चाहूल लागते. संपूर्ण जगात या नवीन वर्षाचे स्वागत वेगवेगळ्या पद्धतीने साजरी केली जाते. भारतात इंग्रज लोकांनी दीडशे वर्षे राज्य केले आणि जाता जाता त्यांच्या संस्कृतीमधील काही गोष्टी भारतात सोडून गेले. एक जानेवारीचा नवीन वर्षाचा कार्यक्रम हा पाश्चिमात्य पद्धतीचा असल्यामुळे बहुतांश जण यास विरोध दर्शवितात, ते खरेही आहे. कारण भारतातील हिंदू संस्कृतीप्रमाणे नवीन वर्ष चैत्र प्रतिपदेला प्रारंभ होतो. त्यास आपण गुढीपाडवा असे म्हणतो. हा दिवस शेतकऱ्यांसाठी अत्यंत महत्वाचा असतो. कारण याच दिवसापासून ते आपल्या शेतातील जमा-खर्चाचा हिशोब मांडतात. व्यापारी मंडळी आश्विन महिन्यातील अमावस्येच्या दिवशी लक्ष्मीपूजन करून त्यानंतर येणाऱ्या बलिप्रतिपदेला आपल्या नवीन व्यवहाराला सुरुवात करतात. दिवाळीच्या पाडव्याला व्यापारी नववर्ष मानतात. शासन किंवा सरकारी कार्यालयात आर्थिक लेखाजोखा व्यवस्थित राहण्यासाठी एक एप्रिल हा दिवस त्यांच्यासाठी नव्या आर्थिक वर्षाची सुरुवात असते. बालगोपाळांची शाळा जून महिन्यात प्रारंभ होतो. या महिन्यात नव्या वर्गात, नव्या मित्रांसोबत आणि नव्या करकरीत पुस्तकांच्या भेटीसाठी उत्सुक असतो. त्यास्तव लहान मुलांसाठी जून महिना हा नववर्षाचा भासतो. असो, आपण सुद्धा या सर्वासोबत नवीन वर्ष साजरा करीत असतो. नवीन वर्ष साजरा करताना केशव नाईक यांचे सुवचन नेहमी लक्षात ठेवावे. ते म्हणजे, जीवन हा एक घडविला जात असलेला सोन्याचा दागिना आहे. तो जितका काळजीपूर्वक घडविला जाईल तितका अधिक शोभेल. तेव्हा आपणा सर्वांचे जीवन सोन्याच्या दागिन्यांप्रमाणे सुंदर घडत जावो, परमेश्वर चांगली

विचार करणारी बुद्धी आणि उत्तम पाहण्याची दृष्टी प्रदान करो हिच या नववर्षानिमित्त शुभेच्छा.
त्यानिमित्ताने काव्यमय स्वरूपात शुभेच्छा

नव्या आशा, नवे विचार

नववर्ष शुभेच्छा करा स्वीकार

झाले गेले विसरूनी

मरगळ सारे झटकुनी

उद्याचे स्वप्न करू साकार

नववर्ष शुभेच्छा करा स्वीकार

विद्येची सदा आस धरू

नव्या कलेचा अभ्यास करू

नवजाताला देवू आकार

नववर्ष शुभेच्छा करा स्वीकार

वैर संपवू नि मित्र बनूया

सुखदुःखात एकत्र येऊ या

करूया आत्ता बरा आचार

नववर्ष शुभेच्छा करा स्वीकार

03 जानेवारी - बालिकादिन

स्त्री जन्माचे स्वागत करूया ...!

(क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांचा जन्मदिवस बालिका दिन म्हणून साजरा केला जातो.)

" नकोशीला फेकून मातेचे पलायन, मुलीला जन्म दिला म्हणून सुनेला जाळले, मुलींची भ्रूण हत्या करण्यात जिल्हा अग्रेसर " अशा मथळ्याच्या बातम्या जेव्हा ऐकायला आणि वाचायला मिळतात तेव्हा वरील क्रूर कर्म करणाऱ्या मंडळीविषयी तळपायाची आग मस्तकाला जाते आणि वाटते की, आपल्या पाल्याविषयी एवढे निष्ठुर का होतात ? समाजात आजही असे कुटुंब आढळते की ज्यांना पुत्रप्राप्ती हवी असते मग ती मुलगा असो वा मुलगी, याचा ते अजिबात विचार करीत नाहीत. तर दुसऱ्या बाजूला त्याच समाजात नकोशीला फेकणारी ही मंडळी आढळतात. आपल्या संस्कृतीमध्ये ' कुपुत्रो जायेत क्वचिदपि, कुमाता न भवती ' असे म्हटल्या जाते. परंतु काही वेळा महिलांना कुमाता होताना पाहून मन खिन्न होते. एवढ्या थराला ते का जातात ? असे जे कोडे पडते ते कोडेच राहते, त्याची उकल होत नाही. याहीपुढे समाजात असे बघायला मिळते की, एखाद्याच्या घरी मुलगा जन्माला आला की, नवरा-बायको, आई-वडील, भाऊ-बहीण असे घरातील, परिवारातील आणि नात्यातील लोकांना खूपच आनंद होतो. आपला आनंद ते सर्वांना पेढे वाटून व्यक्त करतात. याउलट जेव्हा एखाद्याच्या घरी मुलगी जन्माला येते तेव्हा 'अरेरे ' असे सहजच उद्गार तोंडातून बाहेर पडतात. तिच्या येण्याने कुणालाच आनंद वाटत नाही. उलट प्रत्येकाच्या कपाळावर आठ्या पडलेल्या दिसून येतात. मुलगा जन्मल्यास पेढे आणि मुलगी जन्मल्यानंतर पेढेच्या ऐवजी जिलेबी वाटण्याची प्रथा समाजात दिसून येते. म्हणजे मुलगी म्हणून जन्माला येण्याचा एका सेकंदापासून मुलगा-मुलगी असा भेदभाव केला जातो. भारत देश वगळता कोणत्याही देशात

मुलगा किंवा मुलगी यांच्या जन्मास किंमत किंवा भाव दिला जात नाही. म्हणजे मुलगा होवो किंवा मुलगी त्याना त्या ठिकाणी अपत्य समजल्या जाते आणि येथे आपल्या देशात मुलगा जन्मल्यास ' वंशाचा दिवा, कुलदीपक ' आणि मुलगी जन्मल्यास ' परक्याचे धन, डोक्यावरील ओझं ' असे समजले जाते. समाजात चालू असलेल्या घाण प्रथा, अनिष्ट चालीरीती, सनातन पद्धती, लग्नात वधू पक्षाकडून मागितली जाणारी वरदक्षिणा या सर्व रुढीपरंपरामुळे मुलींच्या जन्माचे स्वागत समाजात केल्या जात नाही. म्हणून तिच्या स्वागतासाठी काय करावे लागेल ? याचा विचार करण्याची वेळ आता आली आहे.

समाजात चालू असलेल्या अनिष्ट रूढी व परंपरा यामुळे पालक मंडळी स्त्री जन्मास घाबरत आहेत असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही. जर या प्रथा भारतात नसते तर काय झाले असते ? याचा कधी आपण विचार केला आहे का ? मुलींच्या बापाला काय त्रास होतो ? मुलांच्या आई बापाला कधी कळणार ? जावे त्यांच्या वंशा तेव्हा कळे या म्हणीप्रमाणे समाजात असे नित्यनेमाने बोलले जाते ते उगीच नाही. पण मुलगा आणि मुलगी यांच्या बुद्धिमत्ता किंवा गुणवत्ता याचा जर विचार केला तर मुलगी ही मुलापेक्षा काकणभर सरसच असते हे दरवर्षीच्या दहावी व बारावीचा निकालावरून स्पष्ट होत असते. प्राथमिक शाळेतल्या एका शिक्षकांच्या मतानुसार या प्राथमिक वर्गात सुद्धा मुली या मुलांच्या बाबतीत सर्वच क्षेत्रात अग्रेसर आहेत. कदाचित मुलींना देण्यात येत असलेल्या विविध योजनांचा अनुकूल परिणाम असू शकतो. दहावी बारावीपर्यंत चांगले गुण घेणारी मुली पुढे मात्र दिसेनाशी होतात. उच्च शिक्षणात मुलांची संख्या लक्षणीय दिसते. प्राथमिक वर्गात हुशार नसलेल्या किंवा सर्वसाधारण असलेला विद्यार्थी उच्च शिक्षण प्राप्त करतो आणि काही ना काही रोजगार मिळवितो. मात्र दहावी बारावीपर्यंत हुशार असलेली मुलगी उच्च शिक्षणात न दिसता कुणाच्या तरी घरी सून म्हणून दिसते. तिचे पुढील शिक्षण खुंटल्या जाते. शंभरातून एक-दोन मुली यशस्वी झाल्या म्हणजे त्याचे सारे श्रेय सर्व मुलींना देता येत नाही. मुलींच्या संरक्षणासाठी भारतात भरपूर कलम व कायदे तयार केल्या जातात मात्र त्याची काटेकोरपणे अंमलबजावणी न केल्यामुळे समाजात ही अराजकता

माजली आहे. कायद्याची भीती इथे कुणालाच वाटत नाही. त्यामुळे इथे प्रत्येकजण कायदा मोडण्याची व तोडण्याची भाषा बोलतात. आपल्या अज्ञानपणामुळे निरक्षर व अडाणी माणूस चुकतो असे म्हटले तर कोणी समजून घेतील पण सुशिक्षित सुजाण व साक्षर मंडळीसुद्धा याबाबतीत चुका करताना दिसत आहेत. त्यांना कसे समजावलां ? झोपी गेलेल्या माणसाला एखाद्यावेळी उठविणे सोपे आहे मात्र झोपेचे सोंग घेतलेल्यांना उठविणे महाकठीण आहे. स्त्रीजन्माचे स्वागत करण्यासाठी समाजाने काही प्रथा व पद्धतीमध्ये बदल करणे भावी आयुष्यासाठी अत्यंत गरजेचे आहे.

समाजातील अनिष्ट प्रथा आणि पद्धतीत शासन किंवा कायद्यापेक्षा समाजानेच त्यात बदल करणे अपेक्षित आहे. सर्वात पहिल्यांदा वधूपित्याने द्यावयाची वरदक्षिणा म्हणजे हुंडा ही पद्धत समूळ नष्ट करण्याचा प्रयत्न केला पाहिजे. वरपित्याने याची सुरुवात केली पाहिजे आणि समाजाने त्या वरपित्यांचा वेळोवेळी विविध ठिकाणी सत्कार करावा म्हणजे याचा प्रचार व प्रसार योग्य प्रकारे होईल. कायद्याने सर्व काही बदलता येत नाही. काही वेळा आणि काही ठिकाणी कायद्याच्या ऐवजी तडजोड कामाला पडते. प्रथम ही वरदक्षिणा किंवा हुंडा पद्धत बंद झाली की स्त्री जन्माचे स्वागत नक्कीच हसत हसत होईल. घरी आलेली सून ही सून नसून माझी मुलगी आहे, असे प्रत्येक सासू-सासऱ्यांचा मनात तयार होणे गरजेचे आहे. आपण आपल्या मुलींची काळजी ज्या पद्धतीने घेतो त्याच पद्धतीने सुनेची काळजी घेतली जावी. याठिकाणी सुनेने सुद्धा आपल्या सासू-सासऱ्यांना आई-वडील मानून त्यांची मनोभावे सेवा करणे गरजेचे आहे. नातेसंबंध हे प्रेमावर टिकतात आणि संवादाने विस्तार पावतात. बऱ्याच कुटुंबात वाद होतात मात्र प्रेमाचे संवादच होत नाहीत त्यामुळे कलह निर्माण होते आणि त्या वादाचे रुपांतर काहीतरी अघटित स्वरूपात समोर येतात. मुलगा किंवा मुलगी यांचा भेद मनात न ठेवता आई-वडिलांनी आपल्या लेकराचे संगोपन करावे. लहानपणी त्यांच्या मनात मुलगा मुलगीचा भेदभाव निर्माण केल्यास मोठेपणी त्यांच्यावर तेच संस्कार कायम राहतात. त्यासाठी मुलगा-मुलगी समान ही भावना त्यांच्यात लहानपणीच रुजवावे. शासन मुलीच्या

शिक्षणासाठी अनेक योजना राबवित आहेत त्यात सातत्यपणा ठेवून मुलींच्या उच्च शिक्षणाकडे लक्ष देणे गरजेचे आहे. बरेच पालक आर्थिक अडचणीमुळे आपल्या मुलींना उच्च शिक्षणाला पाठवित नाहीत मात्र तेच पालक मुलांना मात्र पाठवितात हा विरोधाभास दिसून येतो. त्यास्तव मुलींसाठी उच्च शिक्षण मोफत केल्यास त्यांच्यासाठी एक सुवर्णसंधी होऊ शकते. आज जागतिक महिला दिन त्यानिमित्ताने काही महिलांचा सत्कार करून किंवा गुण गौरव करून मुलींच्या जन्माचा दर वाढविता येणार नाही. त्यासाठी समाजातील प्रत्येक माणसाची मानसिक स्थिती बदलल्याशिवाय स्त्री जन्माचे स्वागत वाजत गाजत होईल असे तरी वाटत नाही.

~~~~~

12 जानेवारी - युवक दिन

तरुण भारत देश घडवू या .....!

जगात लोकसंखेच्या बाबतीत भारत दुसऱ्या क्रमांकावर असलेला देश आहे. आज भारत देशाची लोकसंख्या सव्वाशे कोटी च्या वर पोहोचली आहे. यात 20 % बालक आणि 20 % वृद्ध तर बाकी 60 % च्या वर तरुणाची संख्या आहे हे विशेष म्हणूनच भारताला तरुणाचा देश असे संबोधले जाते. ज्या देशात एवढ्या मोठ्या प्रमाणात तरुणाची संख्या असेल तर त्या देशाची प्रगती लक्षणीय आणि वेगात असायला पाहिजे. पण नेमके उलट या ठिकाणी पाहायला मिळते. आमच्या कडे मनुष्यबळ, शक्ती आणि युक्ती सर्व आहे, तरी भारत आज स्वातंत्र्याच्या सत्तरीत असून देखील प्रगती पथावरच आहे म्हणजे अजून ही रस्त्यावर आहे त्याला अजून खूप काही करणे शिल्लक आहे. असे का ? आज आपण जपान या देशाच्या विकासाकडे पाहिलो तर लक्षात येईल की त्या देशाने कमी वेळात एवढी प्रगती कशी केली असेल ? त्याला एकमेव कारण म्हणजे तेथील कोणताच व्यक्ती रिकामा नसतो, बेरोजगार नसतो. तो सदानकदा काही ना काही काम करीत असतो. आळस हा माणसाचा शत्रू आहे हे गौतम बुद्धाचे वचन त्यांनी आत्मसात केले म्हणून आज जपान मधील प्रत्येक वस्तु देश विदेशात आढळून येते. वास्तविक पाहता जपानची लोकसंख्या भारतच्या तुलनेत फार कमी आहे परंतु तेथे बेरोजगार कमी आहेत हे विशेष. त्याउलट आपल्या देशात दिसून येते. येथे आपल्या देशात आळस हा माणसाचा शत्रू नसून मित्र बनला आहे. काम करणाऱ्या युवकापेक्षा बेरोजगार युवकांची संख्या भरमसाठ आहे. व्यक्तीच्या हाताला काम असेल तर त्या ठिकाणी फक्त त्या व्यक्तीचा विकास होत नसून त्याच्या सोबत त्याच्या कुटुंबाचा, समाजाचा, गावाचा, राज्याचा पर्यायाने देशाचा विकास होतो. परन्तु आपल्या देशातील युवकांना रोजगार का मिळत नाही किंवा युवक असे भटकण्याच्या कोंडीत का सापडत आहेत ? यावर विचार करणे आवश्यक आहे. स्वातंत्र्याच्या

शंभरीत तरी भारत जगाच्या नकाशावर ठळक उठून दिसण्यासाठी आज या समस्येची उकल शोधणे किंवा यावर संशोधन करून त्यावर उपाययोजना करणे गरजेचे आहे.

* बेरोजगार युवक - देशात सध्या दोन प्रकारचे बेरोजगार युवक आढळून येतात. अशिक्षित आणि सुशिक्षित बेरोजगार. अशिक्षित मंडळी त्यांना ज्याप्रकारचे काम जमते त्याप्रकारचे काम ढोर मेहनत करीत करतात. त्याचा म्हणावा तसा मोबादला त्याला मिळत नाही म्हणून खूप कष्ट आणि काम करून देखील त्याचा आणि त्याच्या कुटुंबाचा विकास होत नाही. त्याच्याकडे शक्ती आहे मात्र त्या शक्तिचा वापर योग्य प्रकारे कसा करावा याचे ज्ञान नसल्यामुळे त्याची पूर्ण मेहनत त्याचा विकास करू शकत नाही. त्यासाठी या युवकांना प्रथम आपल्या शक्ती आणि त्याच्या किमतीची जाणीव करून द्यायला हवी. अश्या बेरोजगार युवकाची संख्या तुलनेने कमी आहे. मात्र सुशिक्षित बेरोजगार युवकाची संख्या भरपूर आहे ज्याचा विपरीत परिणाम देशाच्या विकासवर होत आहे.

वयाची 18 वर्षे पूर्ण झाली की तो भारताचा सक्षम नागरिक बनतो. त्याला मतदान करण्याचा अधिकार प्राप्त होतो. या वयापर्यन्त त्याचे उच्च माध्यमिक शिक्षण देखील पूर्ण झालेले असते. येथून पुढे त्याच्या जीवनाला कलाटणी मिळणार असते. या वयात घेतलेल्या निर्णयावर संपूर्ण आयुष्य अवलंबून असते. येथील निर्णय अचूक असणे आवश्यक असतात आणि येथेच चूका होताना दिसून येत आहे म्हणून खूप मोठी समस्या निर्माण होत आहे. माध्यमिक आणि उच्च माध्यमिक शिक्षण घेताना मुलांना भविष्यातील त्यांचे चित्र दाखविण्याचे काम शिक्षणाच्या माध्यमातून येथे करायला पाहिजे. काही व्यावसायिक शिक्षणाची ओळख येथे झाल्यास मुले त्या अभ्यासक्रमाकडे वळू शकतील.त्यांच्या मध्ये व्यवसाय विषयी गोडी निर्माण होईल. सर्वच मुले हुशार नसतात त्यामुळे त्यांच्या क्षमता ओळखून तसे शिक्षण घेण्याची सुविधा या स्तरावर मिळाले तर योग्य राहते. मात्र याच ठिकाणी मुलांना मार्गदर्शन मिळत नाही

आणि भविष्यात ते भटकतात. एखादे कौशल्यपूर्ण शिक्षण पूर्ण केल्यास शिकलेल्या माणसाला त्यात मार्ग सापडतो. मात्र युवक या क्षेत्रात येण्यास तयार नाहीत. त्यांना बेकार फिरणे आवडत आहे मात्र काम करणे अजिबात आवडत नाही. कारण त्यांना या विषयी काहीच गंध नसतो, त्यांच्या मध्ये काम करण्याची चेतना जागीच केल्या जात नाही. आज श्रमप्रतिष्ठा हे मूल्य कमी होत चालले आहे असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही. याचाच विपरीत परिणाम युवकांच्या जीवनावर झाला आहे किंवा होत आहे. रिकाम्या माणसाच्या डोक्यात भुताचा वास असतो असे इंग्रजीत एक वाक्य आहे त्यानुसार बेरोजगार युवक म्हणजे रिकामी डोके त्यामुळे त्यांच्या डोक्यात नेहमी भुताचा वास असतो. ते देशाच्या प्रगतीचे विचार करण्याऐवजी देश विघातक किंवा वार्डट काम करण्यास प्रवृत्त होत आहेत. समाधानकारक जीवन जगण्यासाठी सर्वात महत्वाचे आहे पैसा आणि पैसा कमविण्यासाठी काम करावे लागते. दे रे हरी पलंगावरी च्या वृत्तीनुसार आळसी बनलेल्या युवकांना काम न करता झटपट खूप पैसा मिळावा अशी अपेक्षा असते आणि त्यासाठी ते कोणतेही काम मग ते चांगले असो किंवा वार्डट याचा अजिबात विचार न करता काम करायला तयार असतात. याचाच गैरफायदा काही लोक घेतात. देश विघातक कार्य करणारे काही समाजकंटक लोक अश्या गरजू युवकाना अलगद जाळ्यात अडकवितात आणि मग सुरु होतो त्याचा जीवघेणा प्रवास. ते अश्या दलदल मध्ये फसतात की त्यांची ईच्छा असून देखील त्यांना बाहेर पडता येत नाही. दहशतवादी किंवा नक्षलवादी बनण्यात युवकांची संख्या मोठी असण्यामागे हेच कारण नसेल कश्यावरून ?

हाताला काम नसल्यामुळे हे युवक वार्डट व्यसनाच्या विळख्यात अडकले आहेत. दारु पिणे, तंबाखू खाणे, चरस, गांजा, अफु याचे सेवन करणे आणि समाजात गैरवर्तन करणे असे प्रकार वाढीस लागले त्यास फक्त एकच कारण आहे ते म्हणजे युवकांच्या हाताला काहीच काम नसणे. त्यामुळे युवकांस काम देणे गरजेचे आहे. रिकामटेकडे इकडून तिकडे फिरणे, दिवसभर अन रात्रभर फेसबुक आणि व्हाट्सएप्प सारख्या सोशल मिडियाचा जास्त वापर करणे, मित्रासोबत अवांतर गप्पा मारत बसणे याशिवाय सध्या युवकांना दूसरे काहीच काम

दिसत नाही. सुखदेव राजगुरु आणि भगत सिंग यांच्या सारखी स्फूर्ती आजच्या युवकात दिसून येत नाही कारण आज आपण स्वतंत्र आहोत आपणास त्यासाठी कोणाला भांडण करत बसायचे काम नाही. याची जाणीव त्यांना झाली आहे. सर्व काही आयते मिळत आहे त्यांना त्यासाठी वेगळे कष्ट करण्याची गरज नाही. मुले रिकामी हाताने फिरत आहेत याची काळजी त्या युवकापेक्षा त्याच्या पालकाना जास्त आहे. शिक्षण घेतलेला युवक आज शेतात काम करायला तयार नाही. मग एवढं शिक्षण घेऊन काय फायदा असे त्याचे बोलणे असते. यात युवकाची स्थिती मात्र धोबी का कुत्ता सारखी झाली आहे ना घरचा ना घाटचा. काम नसलेल्या व्यक्तीला समाजात दुय्यम स्थान असते असे म्हणण्यापेक्षा कुणी ही विचारत नाही. समाजात आपली पत आणि प्रतिष्ठा मिळविण्यासाठी काम करणे अत्यंत महत्वाचे आहे.

देशातील गलिच्छ राजकरणाचे युवक बळी पडत आहेत. हुशार राजकारणी मंडळी या युवकांचा निवडणुकीच्या कामासाठी तात्पुरता वापर करतात आणि निवडणूक संपल्यावर वाऱ्यावर सोडून देतात. काही ठिकाणी असे दिसून आले आहे की बरीच नेते मंडळी आपल्या सोईसाठी काही युवकांचे पालनपोषण करतात. त्यांना आळशी बनवितात. यामुळे आत्ता युवकांनी जागे होऊन स्वतः राजकारणात शिरकाव करणे आवश्यक आहे त्या शिवाय देशाची प्रगती अशक्य आहे. युवकांनी रोजगाराच्या मागे न धावता आपण रोजगार तयार करणे देशाची गरज आहे. आज भारत देशाला नरेंद्र मोदी सारखे हुशार पंतप्रधान लाभले आहेत. त्यामुळे जगाचा भारत देशाकडे पाहण्याचा दृष्टिकोण देखील बदलला आहे. मेक इन इंडिया सारखे उपक्रम देशात चालू झाले आहेत. आज देशाला हुशार, उद्योगी आणि कर्तबगार युवकाची खरी गरज आहे. युवक मित्रांनो आळस झटका आणि कामाला लागून एक समृद्ध भारत घडवू या.

~~~~~

25 जानेवारी - राष्ट्रीय मतदार दिवस

मतदार राजा जागा हो ...!

इंग्रजांच्या दीडशे वर्षे गुलामगिरीच्या नंतर 15 ऑगस्ट 1947 रोजी भारत देश स्वतंत्र झाले. त्यानंतर 26 जानेवारी 1950 रोजी देश प्रजासत्ताक झाले. भारतात लोकशाही पद्धतीने राज्यकारभार चालविला जातो. जगात सर्वात यशस्वी लोकशाही देश म्हणून आपल्या देशाकडे पाहिले जाते. ही लोकशाही यशस्वी करण्यामागे येथील नागरिकांचा म्हणजे मतदारांचा अत्यंत महत्त्वाचा सहभाग आहे. लोकशाही म्हणजे लोकांनी लोकांसाठी लोकांकरिता चालविलेले राज्य. येथे मतदार आपल्या मतदानाद्वारे लोकप्रतिनिधींची निवड करत असतात. त्यामुळे प्रत्येक मतदारांनी आपले अमूल्य मत व्यक्त करणे खूप महत्त्वाचे ठरते. अनेक लोकं अनेक प्रकारे आपल्या देशाची सेवा करतात. शास्त्रज्ञ मंडळी संशोधनाद्वारे आपले जीवन सुखकर करण्याचा प्रयत्न करतात. युवक-युवती सैन्यामध्ये विविध पदांवर काम करत देशसेवा करतात. संरक्षण, संशोधन, कृषी विकास, उद्योग, राजकारण या माध्यमातून अनेकजण देशाप्रती आपले सेवा देत असतात. याचबरोबर शाळेतील विद्यार्थी एन.सी.सी.च्या माध्यमातून देशसेवा करण्याचा प्रयत्न करतात. मग मतदान करणे हे सुद्धा एकप्रकारे देशसेवेचाच एक भाग आहे. आपली लोकशाही बळकट, सुदृढ व सक्षम करण्यासाठी देशाच्या विविधांगी विकासाचा चालना मिळण्यासाठी, विकासाचा गती येण्यासाठी या देशाचा नागरिक म्हणून प्रत्येकाने आपला मतदानाचा हक्क बजावणे आवश्यक आहे. मतदानाचा हक्क बजावणे म्हणजे आपले राष्ट्रीय कर्तव्य बजावणे असे म्हणल्यास चूकीचे ठरणार नाही. बहुतांश वेळा आपण असे विचार करतो की, माझ्या एकट्याने मतदान नाही केलं तर काय फरक पडणार

आहे ? मतदानाच्या निमित्ताने जी सुट्टी मिळाली आहे त्या सुट्टीचा आनंद उपभोगावे म्हणून आपण कुठेतरी सहल काढतो. खरोखरच यावर आपण कधी आत्मपरीक्षण किंवा स्वतःला कधी एक प्रश्न विचारले आहे का की, मी माझे कर्तव्य विसरलो काय ? मतदान करणे माझे कर्तव्य नव्हे काय ? माझ्यासारखे अनेक लोकं असेच विचार करतात आणि मतदान करीत नाहीत. त्यामुळे प्रत्यक्ष मतदानाच्या दिवशी मतदान झाल्याची टक्केवारी खूप कमी दिसून येते. पण थेंबे थेंबे तळे साचे या म्हणीप्रमाणे आपल्या एका-एका मतामुळेच उमेदवारांच्या खात्यात मत जमा होत राहतात. कधी कधी असे ही ऐकायला मिळते की, अमुक एक व्यक्ती एका मताने निवडून आला. त्यावेळी त्या मताचे खरे मूल्य आपणास कळते. यामुळे प्रत्येक मतदाराने मतदान करून आपला मतदानाचा हक्क बजावणे अत्यंत आवश्यक आहे. त्याशिवाय आपली लोकशाही अधिक सक्षम होणार नाही हे लक्षात घ्यावे.

ज्यांची वयाची 18 वर्षे पूर्ण झाली ते सर्वजण निवडणूक प्रक्रियेत मतदार म्हणून सहभागी होत असतात. निवडणूक आयोग त्यासाठी दरवर्षी नवीन मतदार नागरिकांची नोंदणी बी.एल.ओ. मार्फत करीत असते. आपली वयाची १८ वर्षे पूर्ण झाल्यानंतर, आपले नांव मतदार यादीत नोंदविणे आवश्यक आहे. कारण आपले नांव मतदार यादीत नोंदविले नाही तर मतदानाच्या पवित्र हक्कापासून आपण वंचित राहू शकतो. नव्याने मतदार झालेले युवक फार मोठ्या उत्साहात मतदान प्रक्रियेत सहभागी होतात. मात्र पुढे पुढे त्यांचा मतदान प्रक्रियेतील सहभाग कमी होत जातो, याचे कुठे तरी संशोधन व्हायला हवे. देशातील प्रत्येक मतदार यात सहभागी झाल्यास निवडणूक निकाल अधिक पारदर्शकपणे दिसून येईल असे वाटते. मात्र वेगवेगळ्या कारणामुळे दरवेळी मतदानाची टक्केवारी घसरलेली दिसून येते. मतदान यादी अपडेट ठेवणे अत्यावश्यक आहे. बहुतांश मतदार यादीत मयत लोकांची आणि काही दुबार नावे आढळून येतात. तसेच त्या यादीतील काही कर्मचारी मतदान अधिकारी म्हणून काम पाहतात त्यांच्यात मतदान करण्याची टक्केवारी वाढली पाहिजे. निवडणूक प्रक्रियेत कार्यरत असणाऱ्या कर्मचाऱ्यांना टपाली मतपत्रिका, निवडणूक कार्य प्रमाणपत्र यांच्या साहाय्याने

मतदान करण्यासाठी संधी उपलब्ध करून दिली जाते मात्र या पद्धतीने मतदान करणाऱ्यांची संख्या खूप कमी दिसून येते. ही टक्केवारी वाढली पाहिजे. मतदान करण्याची सक्ती केली पाहिजे. जी व्यक्ती मतदान करणार नाही त्यांच्या काही सेवा तात्पुरत्या स्वरूपात बंद करायलाच हवे. निवडणुकीच्या ओळखपत्राचा वापर आपण वेगवेगळ्या कामासाठी करत असतो आणि प्रत्यक्षात मात्र जेव्हा मतदान करण्याची वेळ येते तेव्हा मात्र त्याकडे पाठ फिरवली जाते. म्हणून त्याचा वापर नागरिक तेव्हाच करतील जेव्हा ते मतदान करतील, अशी काही व्यवस्था निर्माण करणे आवश्यक आहे असे वाटते. सर्वात शेवटी अत्यंत महत्वाचे म्हणजे आपण देशातील एक जागरूक मतदार आहोत म्हणून आपले अमूल्य मत काही गोष्टींच्या लालचीमध्ये पडून विकू नये. निवडणुकीच्या काळात दारू आणि पैसा याचा महापूर असतो असे त्या काळातील बातम्या वरून दिसून येते. त्यामुळे पन्नास रुपयाच्या दारूपायी किंवा लाल, पिवळ्या नोटाच्या मोहात पडून आपले मत कोणाला दान करू नये. त्याऐवजी आपणास योग्य वाटणाऱ्या उमेदवारास आपले अमूल्य मत देऊन लोकशाही बळकट करण्यात खरे शहाणपण आहे. आपले राष्ट्रीय सण म्हणजे स्वातंत्र्यदिन आणि प्रजासत्ताक दिन. या दिवशीच प्रत्येकांच्या मनात राष्ट्रप्रेम, राष्ट्रभक्ती ओसंडून वाहताना दिसते. नैसर्गिक आपत्ती, भूकंप, महापूर असो वा ध्वजदिन निधी संकलन प्रत्येकजण देशप्रेमाने भारावून जाऊन मदतीसाठी पुढे येतो व आपल्या कुवतीनुसार मदत करतो. याप्रमाणे मतदानाच्या बाबतीत देखील लोकांच्या मनात कर्तव्यभावना निर्माण करणे गरजेचे आहे. म्हणूनच भारत निवडणूक आयोगामार्फत दरवर्षी 25 जानेवारी हा दिवस 'राष्ट्रीय मतदार दिवस' म्हणून साजरा करीत असतो. तर चला मग आजच्या दिवशी शपथ घेऊ या जास्तीत जास्त लोकांना मतदान करण्याविषयी जागरूक करू या.

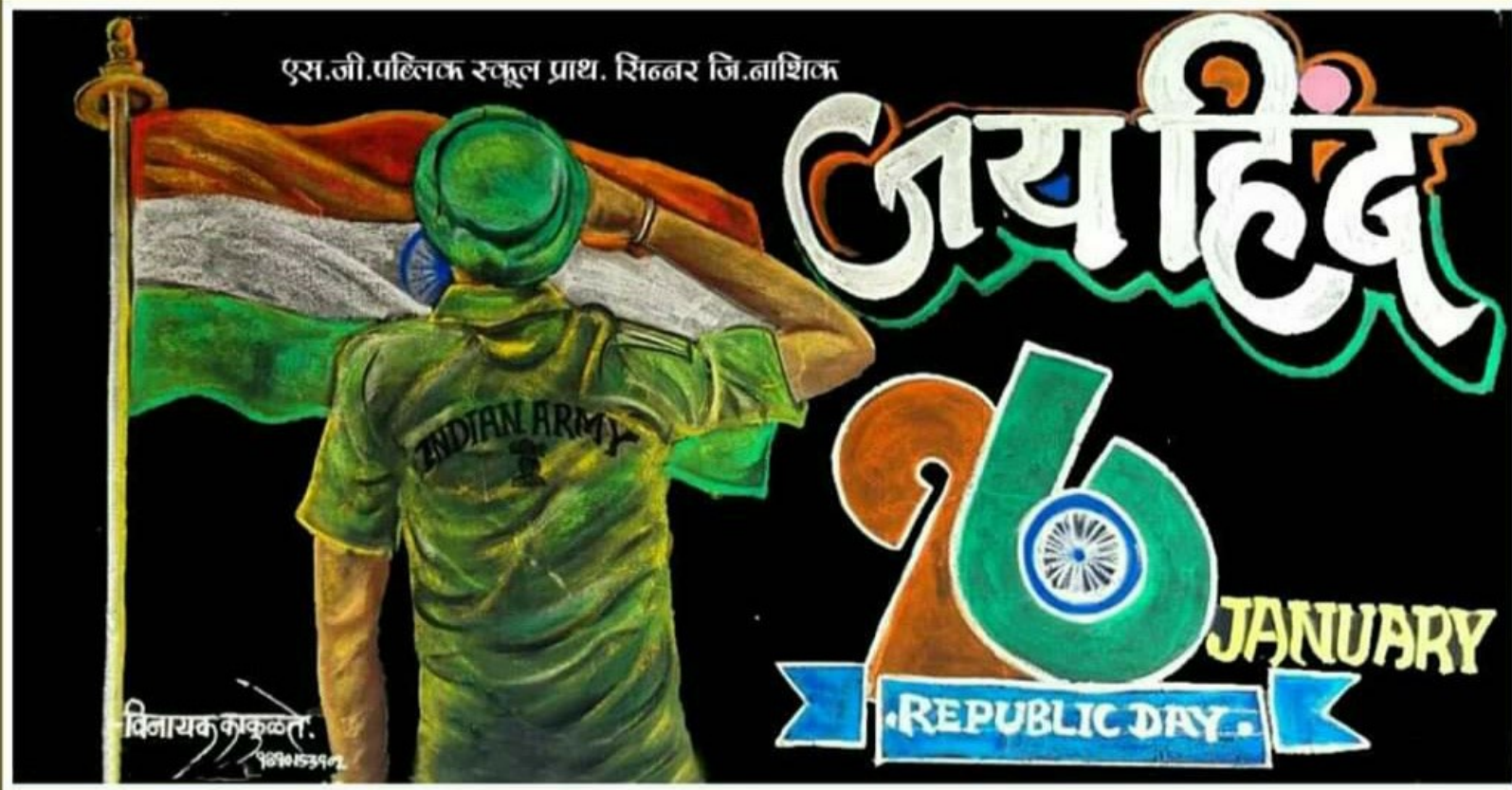
~~~~~

26 जानेवारी : प्रजासत्ताक दिन

आपल्या देशात प्रामुख्याने दोन दिवस राष्ट्रीय सण म्हणून मोठ्या उत्साहात साजरी केली जातात. एक म्हणजे स्वातंत्र्य दिन आणि दुसरे प्रजासत्ताक दिन होय. प्रजासत्ताक दिनाला गणराज्य दिन म्हणून सुद्धा ओळखले जाते. व्यापारी म्हणून आलेले आणि राज्यकर्ते बनलेल्या इंग्रजांनी भारतावर जवळपास दीडशे वर्षे राज्य केले. भारतातील अनेक क्रांतिकारक लोकांच्या आंदोलनामुळे इंग्रजांना अखेर भारत देश सोडावा लागला. 15 ऑगस्ट 1947 या सुवर्ण दिवशी भारत देश इंग्रजांच्या गुलामगिरीतून मुक्त झाला म्हणून हा दिवस आपण स्वातंत्र्य दिन म्हणून साजरा करतो. देश तर स्वातंत्र्य झाला पण देश चालवायचे कसे ? त्यासाठी काही नियमावली असणे गरजेचे आहे. म्हणून डॉ. राजेंद्रप्रसाद यांच्या अध्यक्षतेखाली संविधान सभेची समिती तयार करण्यात आली. संविधान तयार करण्यासाठी मसुदा आवश्यक असते म्हणून डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांची मसूदा समितीच्या अध्यक्षपदी निवड करण्यात आली. त्यांनी जगातील विविध देश व त्यांच्या घटनेचा अभ्यास केला. दिवस-रात्र मेहनत करून घटना तयार केली. म्हणूनच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांना भारतीय घटनेचे शिल्पकार असे म्हटले जाते. तयार केलेले संविधान त्यांनी 26 नोव्हेंबर 1949 रोजी देशाला अर्पण केले. त्यास्तव 26 नोव्हेंबर हा दिवस आपण संविधान दिन म्हणून साजरा करतो. या संविधानाची अंमलबजावणी 26 जानेवारी 1950 पासून करण्याचे आणि हा दिवस प्रजासत्ताक दिन किंवा गणतंत्र दिन म्हणून साजरा करण्याचे ठरविण्यात आले. प्रजासत्ताक दिनासाठी 26 जानेवारी हाच दिवस का निवडण्यात आले ? असा प्रश्न लहान मुलांच्या मनात पडणे साहजिक आहे. हा भारतीय स्वातंत्र्याच्या चळवळीत, सर्वत्र इंग्रजांच्या विरुद्ध असंतोष धुसमुसत होता. त्याच काळात सन 1930 च्या काँग्रेसच्या अधिवेशनात असे ठरविण्यात आले होते की, 26 जानेवारी हा दिवस भारताचा स्वातंत्र्य दिन म्हणून साजरा करण्यात यावा. पण पुढे चालून असे झाले की, भारत

देश 15 ऑगस्ट रोजी स्वातंत्र्य झाला. काळाच्या ओघात 26 जानेवारी हा दिवस विस्मृतीमध्ये जाऊ नये आणि प्रत्येक भारतीयांना या दिवसाची जाणीव कायम राहावी, याचसाठी 26 जानेवारी हा दिवस प्रजासत्ताक दिन म्हणून साजरा करण्याचे ठरविण्यात आले असावे. चला तर मग संविधानात दिलेल्या नियमानुसार आचरण ठेवून आपला तिरंगा ध्वज उंच शिखरावर नेऊन ठेवण्याचा प्रयत्न करूया. आज 68 वा प्रजासत्ताक दिन त्यानिमित्त सर्व भारतीयांना हार्दिक शुभेच्छा ! जय हिंद !

प्रजासत्ताक दिनाच्या सर्व भारतीयांना खूप खूप शुभेच्छा.

27 – feb जागतिक राजभाषा दिवस

मराठीचा विकास आपल्याच हाती

मराठी ही महाराष्ट्राची राजभाषा आहे. मात्र आपल्याच राज्यात आपण आपल्या मराठी भाषेला पदोपदी ठार करीत आहेत. बहुतांश वेळा आपण गांभीर्याने विचार न करता भाषेचा वापर करीत असतो, त्यामुळे भाषेची पुरती वाट लागून जाते. ज्यांना भाषेच्या प्रत्येक शब्दांत असलेल्या सौंदर्य आणि सामर्थ्याची जाणीव नसते, त्यांना वाक्यरचनेशी किंवा शब्दाशी काही देणे-घेणे नसते. अशा लोकांच्या भाषेमूळे मराठी भाषा रसातळाला जात आहे, म्हणणे चूकीचे ठरणार नाही. आज प्रत्येकजण आपल्या पाल्यांना मराठीच्या शाळेत शिकविण्या ऐवजी इंग्रजी मिशनरीच्या शाळेत शिकविण्याकडे जास्त कल दिसून येत आहे. संपूर्ण जगात इंग्रजी भाषा बोलणा-यांची संख्या सर्वात जास्त आहे. इंग्रजी लिहिता-बोलता आली तर आपले मूल जगाच्या स्पधेत टिकू शकतो. माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणातील इंग्रजी सोपी वाटावी म्हणून त्याला K.G. पासून इंग्रजीचे धडे शिकविण्यास प्रारंभ केल्या जाते. सध्या पालकांचा असा एक भ्रम झाला आहे. की, प्राथमिक शिक्षण इंग्रजी माध्यमातून झाले की त्याला पुढील शिक्षण काही कठीण वाटत नाही.परंतु वास्तव काही अलट आहे.मातृ भाषेतून शिक्षण घेतल्यामूळे मुलांची संकल्पना अधिक स्पष्ट होतात. त्यास घोकंपटटी किंवा वारंवार अभ्यास करावे लागत नाही. विषयाची संकल्पना मुलांना कळाली तर ते अगदी बिनधास्त पणे व्यक्त करू शकतात आणि त्यासाठी मातृभाषेतील टापटीपपणा आणि होमवर्क पूर्ण करण्याची पध्दत एवढे दोनच बाबी कोटेकोरपणे पाळले जातात. शिकविणारी तज्ञमंडळी उपलब्ध नसल्यामूळे थतूर मातूर शिकविले जाते याकडे मात्र साफ दुर्लक्ष केल्या जाते. पालकांकडून भरपूर प्रमाणात फिस च्या स्वरूपात पैसा उकळणे आणि त्या बदल्यात मात्र त्या मुलांना काहीच मिळत नाही. हे वास्तव चित्र आहे. याउलट एखादी इंग्रजी शाळा असू शकते जे की पालक व विद्यार्थ्यांच्या सर्व आशा

पूर्ण करू शकेल. मात्र याबाबीमूळे मुलांवर अपण अन्याय करीत नाही का ? याबाबीचा विचार कोणताही पालक करतांना आढळून येत नाही. या बाबतीत समाजातील काही शिक्षणतज्ञ किंवा जाणकार लोकांनी पालकांचे योग्य मार्गदर्शन करून त्यांची होणारी आर्थिक व मानसिक पिळवणूक थांबविणे गरजेचे आहे. इंग्रजी माध्यमात शिकणा-या मराठी मुलाची भाषा जर ऐकायला मिळाली तर त्याची फारच कीव येते कारण त्यांना मराठी शब्दांचे अर्थ नीट कळत नाहीच शिवाय अक्षरांचे लेखन सुध्दा नियमानुसार करीत नाहीत.

पालक वर्ग नेहमी शेजा-यांशीच तुलना करत असतात. संत तुकाराम महाराज यांनी शेजा-यावर प्रेम करा असा संदेश दिला आहे. मात्र ही मंडळी शेजा-यांशी नेहमी तुलनात्मक दृष्टीने पाहतात. शेजा-याचा मुलगा इंग्रजी माध्यमात शिकत असेल आणि रेन रेन कम अगेन म्हणत असेल तर आपले मूल सुध्दा असे गीत म्हणावे असे त्यांना वाटते परंतू त्या इंग्रजीच्या मुलांना रेन रेन कम अगेन चा अर्थ कळत नाही तो फक्त यांत्रिक पध्दतीने गात असतो परंतू आपला मराठी शाळेतील मुलगा ' येरे येरे पावसा 'म्हणताना त्याच्या चेह-यावरचे भाव स्पष्ट दिसतात. कारण त्याचा अर्थ त्याला कळालेला असतो. लहान वयात जी भावना, संकल्पना स्पष्ट होते ती आयुष्यभर सोबत राहते तसेच संकल्पना समजून घेण्यासाठी मातृभाषा कधीच ओझे वाटत नाही इंग्रजी सारखी. इकडे मराठी माध्यमाच्या शाळांतील मुलांची स्थिती खुपच चांगली आहे, असेही छाती ठोकून सांगता येत नाही. कारण येथील मुलांची स्थिती सुध्दा मराठीच्या बाबतीत फारच वाईट आहे. मराठी भाषेला नीट समजून न घेता दरवर्षी एका नवीन वर्गाची पायरी चढत शाळेच्या बाहेर पडलेला जेव्हा समाजात व्यवहार करण्यास प्रारंभ करतो निरक्षर व्यक्तीपेक्षा साक्षर व्यक्तीच मराठी भाषेला पदोपदी मारत असतांना आढळून येतो.

मात्र (मातृ) देवो भव, कार अपघातांत त्यांचा अंत्य (अंत) झाला, पाणी हे द्रव्य (द्रव) आहे. आज शिक्षक दीन (दिन) आहे, सचिनचा कर्म (क्रम) सौरभ नंतर येतो इत्यादी वाक्याचे बारीक निरीक्षण केल्यास कंसातील शब्दामुळे वाक्याचा अर्थ स्पष्ट होतो मात्र भाषेचे ज्ञान

नसलेले किंवा अर्धवट ज्ञानी मंडळी एक प्रकारे भाषेचे चिरफाड करून वाक्याचे अनर्थ करून टाकतात. हे म्हणजे कसे आहे, गाडी नीट चालवता येत नसलेल्या व्यक्तीच्या हातात गाडी देऊन अपघात करून घेण्यासारखे नाही का ? ज्याप्रकारे गाडी चालवण्यासाठी परवानाची गरज भासते अगदी त्याच प्रकारे भाषेची मांडणी करणा-या व्यक्तीला विशेष ज्ञान असल्याचा परवाना आवश्यक नाही काय ?

लहानपणा पासून मुलांच्या बोलण्याकडे विशेष लक्ष देवून त्यांच्यात वारंवार सुधारणा घडवून आणण्याची जबाबदारी प्रत्येक पालकांनी घेणे आवश्यक आहे. प्राथमिक शाळेतून शिक्षण घेतांना मुलांना मराठीच्या जास्तीत जास्त शब्दाची तोंड ओळख कशी होईल ? याचे नियोजन प्रत्येक भाषा विषय शिकविणा-या शिक्षकांनी केले पाहिजे. शब्द पाहिले, ऐकले आणि लिहिले तरच त्याच्या कायम स्मरणात राहिल. मराठी शब्दांच्या बाबतीत अगदी प्राथमिक शिक्षणाच्या पाया पासून श्रवण भाषण,वाचन आणि लेखन या (LSRW) चार टप्प्यानुसार चालते आणि शिक्षकांचे सुक्ष्म निरीक्षण असेल तर मुलांमध्ये भाषेचे फार कमी चुका होतील. परंतु विशेष करून येथेच दुर्लक्ष केल्या जाते आणि भविष्यात याच मुलांच्या हातून भाषेची चिरफाड होतांना दिसून येते. मराठी भाषा फार सोपी वाटत असेल तरी या विषयात अनुत्तीर्ण होणा-यांची संख्या फार मोठी आहे. कारण स्वतःच्या भाषेत या मुलांना वर्णन करता येत नाही. त्यांना वेळेवर पर्यायी अर्थ पूर्ण शब्द आठवत नाहीत किंवा खरा शब्द कसा आहे? हे ही लक्षात येत नाही. भाषेनुसार सन 1960 साली मराठी राज्याची निर्मिती झाली. परंतू गेल्या पन्नास वर्षात मराठीचा व्हावा तेवढा विकास झाला नाही. कारण या समस्येकडे कुणीच गांभीर्याने लक्ष देत नाहीत. यासाठी समाजातील प्रत्येक घटक तेवढाच जबाबदार आहे. त्यामुळे मराठीची प्रगती व्हावी, त्याचा विकास व्हावा,त्याची चीरफाड होवू नये असे वाटत असले तर प्रत्येकाने आज जागे होणे अत्यंत गरजेचे आहे. शाळेतून विशेष करून मराठी भाषा शिकविणा-या शिक्षकांनी याविषयी गांभीर्याने दक्षता घेवून मुलांच्या भाषिक कौशल्याचा विकास करावा. इयत्ता पहिली व दुसरीमध्ये अनुलेखन ,तिसरी व चौथ्या वर्गात शुध्दलेखन आणि पाचवी ते आठव्या वर्गापर्यंत

प्रत्येक विद्यार्थ्यांना शुध्द लेखन योग्य प्रकारे करता यावे असा किमान उद्देश डोळ्या समोर ठेवून कार्य केल्यास मुलांत वारंवार होणा-या चूका नक्कीच टाळता येतात. बहुतांश वेळा मुलांची श्रवण प्रक्रिया योग्य प्रकारे विकसीत न झाल्यामुळे समान आवाजाच्या शब्दात मुले घोळ करतात जसे खाक-काक, मखर-मकर , खेळ-केळ ,भार-बार, घर-गार , झरा-जरा ,झाग-जाग,धार-दार ,भाई-बाई , साफ-साप,फळ-पळ, संग-संत,बंध-बंद, फर-पर ,खल-कल, भाग-बाग, साथ-सात , पथ-पत,कोश-कोष , इत्यादी शब्द ज्यांची ध्वनी जवळपास सारखी वाटते आणि शब्दाचा अर्थ बदलतो. यानंतर मराठीत असेही काही शब्द आहेत ज्यांच्या -ह्रस्व व दीर्घ इकार व उकार मुळे वाक्याचा अर्थच बदलून जातो. जसे की, आदी-आदि, आयत- आयात, आर्त-आर्द, स्त्री-इस्त्री, कोश-कोष, दिन-दीन, नियत-नीयत, केशर-केसर, पास-पाश, पिक-पीक, बहु-बहू, लक्ष-लक्ष्य, विष-वीस ,चालक-चालाक, इ. अशा बारीक सारीक बाबींकडे विषय शिक्षकांनी लक्ष दिल्यास मुलांच्या मराठी लेखनात नक्कीच सुधारणा होवू शकेल.

मराठी भाषेचा विकास व्हावा व प्रगती व्हावी असे मनातून वाटत असले तर प्रत्येकांनी विशेष प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. शालेय वयात इंग्रजी शब्दार्थ पाठांतर करीत असल्याचे आपणा सर्वांना आजही आठवते. मात्र मराठी शब्दार्थ पाठांतर आपण करतो कां? अर्थातच याचे उत्तर नाही असेच येते. इंग्रजी शब्दाची जास्तीत जास्त ओळख व्हावी म्हणून ऑक्सफर्डची डिक्शनरी प्रत्येकजण एकदा तरी हाताळलेला असतो. मात्र मराठीची शब्दासंपत्ती वाढवी म्हणून निदान मराठी विश्वकोषाचे खंड हे दूरचीच गोष्ट आहे निदान वसंत आबाजी डहाके यांचा शालेय मराठी शब्दकोशाचा शंभरामागे एखादा मराठी व्यक्ती हाताळतो. मराठी भाषेसाठी ही फार मोठी शोकांतिका आहे. त्यास्तव प्रत्येकाने आपली शब्दसंपत्ती कशी वाढविता येईल याचा जरूर विचार करावा. यासाठी मुलांना लहानपणापासून विविध प्रकारचे मराठी शब्दकोडे सोडविण्याचा छंद कसा लागेल याकडे विशेष लक्ष द्यावे. वारंवार कोडे सोडविल्यामुळे खेळत खेळत मराठी भाषेच्या अनेक

शब्दांची व त्याच्या अर्थाची ओळख होते. मराठी भाषेच्या विकासासाठी व भाषेची चिरफाड टाळण्यासाठी प्रत्येकांनी प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. प्रसिद्ध कवी विष्णु वामन शिरवाडकर अर्थात कुसुमाग्रज यांचा जन्मदिवस दिनांक 27 फेब्रुवारी हा दिवस संपूर्ण राज्यात मराठी राजभाषा दिवस म्हणून साजरा केल्या जाते. त्या निमित्ताने प्रत्येकाने मराठीत बोलेन, मराठीत लिहिन आणि मराठीतच चालेन असा एक संकल्प करू या मराठीच्या विकासासाठी आणि प्रसारासाठी तेंव्हाच कुठे मराठी जगेल.

~~~~~

मराठी दिनाच्या हार्दिक शुभेच्छा...

लाभले आम्हास भाग्य बोलतो मराठी

08 मार्च - जागतिक महिला दिन

स्त्रियांचा दर्जा उंचाविण्यासाठी.....

" यत्र नार्यस्तु पुज्यन्ते, तत्र रमन्ते देवता " या संस्कृत भाषेतील सुवचनाचा अर्थ आहे ज्याठिकाणी स्त्रियांची पूजा केली जाते त्याच ठिकाणी देव रमतो. हे झालं त्या श्लोकाचा शब्दशः अर्थ परंतु प्रत्यक्षात त्याचा अर्थ असा आहे. ज्या घरात स्त्रियांची पूजा केली जाते म्हणजे स्त्रियांना मानाचे स्थान दिले जाते, त्यांच्या विचारांना वाव दिले जाते, त्यांचा मान ठेवला जातो आणि त्यांना समानतेची वागणूक दिली जाते, त्या घरात देव रमतो यांचा अर्थ त्या घरात शांतता व समृद्धी राहते. त्या घरची उत्तरोत्तर प्रगती होत राहते. वरील सुवचन आपणांस बऱ्याच ठिकाणी वाचण्यात येते. नेहमीप्रमाणे वाचन करणे आणि सोडून देणे यापलीकडे आपण काहीच करीत नाही हे ही सत्यच आहे. पुरातन काळापासून महिलाकडे बघण्याचा दृष्टिकोन जो होता अजूनही बदललेला नाही हे वृत्तपत्रातून प्रकाशित होणाऱ्या छोट्या मोठ्या महिलांवरील अत्याचाराच्या बातम्यामधून कळून येते. आजही स्त्रियांना चूल आणि मूल या क्षेत्रापुरतेच बांधून ठेवले आहे. पुरुषप्रधान संस्कृतीत स्त्रियांना आजही त्यांना त्यांचा दर्जा मिळालेला नाही. तेंव्हा त्यांचा दर्जा उंचाविण्यासाठी काय उपाययोजना करता येईल ? यांचा विचार करण्याची ही योग्य वेळ आहे असे वाटते.

शनि मंदिराच्या चौथऱ्यावर महिलांना प्रवेश मिळावा यासाठी समाजात वादविवाद झाले आणि न्यायालयाने महिलांच्या बाजूने निकाल दिला आहे. परंतु समाज तो निकाल मानण्यास तयार नाही. तेंव्हा प्रश्न असा पडतो की, महिलांना मंदिरात प्रवेश दिल्याने त्यांचे सर्व प्रश्न सुटणार आहेत काय ? याचा विचार करणे गरजेचे आहे. स्त्रियांवर होणारे अत्याचार, अमानुष छळ या विषयावर आंदोलने झाली असती तर कदाचित महिलांना मोकळा श्वास घेता आले असता. स्वातंत्र्य पूर्व काळापासून ते आजपर्यंत स्त्रियांच्या समस्येवर सर्वांनी भरभरून लिहिले

आहे मात्र समाजात आजही महिलांच्या समस्या काही कमी झाले नाहीत कारण या समस्यावर ठोस अशी उपाययोजना झालीच नाही. फक्त चर्चा आणि चर्चाच झाली. म्हणूनच उपायांची अंमलबजावणी करण्याची नितांत आवश्यकता आहे. संसारात पुरुष आणि स्त्री दोघांनाही समान महत्व आहे. रथाच्या चाकाप्रमाणे पुरुष आणि स्त्री हे एकमेकांना पूरक आहेत. एक जरी चाक खराब झाले तर ज्याप्रमाणे रथ चालत नाही अगदी तसेच पुरुष आणि स्त्रियांचे आहे. दोघांच्याही प्रगतीत एकमेकास असलेला आधार महत्वाचे आहे त्याशिवाय जीवनाची प्रगती शक्यच नाही.

शिक्षणाने माणसाचा संपूर्ण विकास होतो हे यापूर्वी महात्मा फुले यांनी सांगितले आहे. शिक्षणामुळे व्यक्तींमध्ये आत्मविश्वास निर्माण होते. अन्यायाविरूद्ध लढण्याची शक्ती मिळते. समाजात मान आणि सन्मान दोन्ही मिळतात. याचमुळे समाजात स्त्रियांचा दर्जा उंचाविण्यासाठी मुलींच्या शिक्षणाकडे विशेष लक्ष देणे आवश्यक आहे. त्याचसोबत याच शिक्षणाच्या माध्यमातून ते स्वतःच्या पायांवर उभे राहिले तर कोणत्याही संकटाला न डगमगता यशस्वीपणे सामोरे जाऊ शकतात. आज कित्येक स्त्रिया स्वतःच्या पायांवर उभे होत आहेत. त्यामुळेच समाजात त्यांचा दर्जा सुध्दा उंचावला जात आहे. त्यामुळे मुलींच्या शिक्षणाकडे सर्वांनी गांभीर्याने लक्ष देणे आवश्यक आहे. प्राथमिक वर्गात शिकणाऱ्या मुलींची संख्या समाधानकारक आहे मात्र उच्च शिक्षण घेणाऱ्या मुलींच्या संख्येत लक्षणीय फरक दिसते. हाताच्या बोटार मोजता येतील एवढ्याच मुली उच्च शिक्षण पूर्ण करतात, यांत बदल झाले पाहिजे. शासनाने सुध्दा मुलींच्या उच्च शिक्षणाकडे विशेष लक्ष देवून मुलींना शिक्षणासाठी प्रोत्साहित करणे आवश्यक आहे. प्रत्येक पालकांनी मुलींच्या शिक्षणाला प्रथम प्राधान्य द्यायलाच पाहिजे. मुलगा - मुलगी यांत भेद न मानता समान तत्वावर चालले पाहिजे असे वाटते.

जी व्यक्ती पैसा कमाविते, त्यांस घरात, समाजात आणि गावात प्रतिष्ठा मिळते आणि आपल्या पुरुषप्रधान संस्कृतीमध्ये पैसा फक्त पुरुष कमावितो म्हणूनच त्यालाच प्रतिष्ठा

मिळते, यांत काही चूक नाही. मग स्त्रियांनी देखील रोजगार किंवा नोकरी मिळविले आणि त्याद्वारे पैसे कमावू लागले तर समाजात, घरात आणि गावात त्यांची सुध्दा प्रतिष्ठा नक्कीच वाढू लागेल, यांत शंकाच नाही. यांचाच विचार करून प्रत्येकाने आपल्या बहिणीला किंवा मुलींना स्वतःच्या पायावर उभे राहता येईल असे शिक्षण देऊन त्यांना रोजगार किंवा नोकरी करण्याची संधी दिली तर ते स्वतः प्रगल्भ होतील आणि त्यांची समाजातील पत वाढून दर्जा सुध्दा वाढण्यास मदत होईल. कायद्याने प्रत्येक क्षेत्रात महिलांना समान संधी देण्याची तरतूद केलेली आहे. आज नोकरी असो वा राजकारण तेथे महिला पुरुषांच्या बरोबरीने खांद्याला खांदा लावून काम करताना दिसून येत आहेत. घराच्या उंबरठ्याच्या बाहेर पाऊल न ठेवणारी महिला आज रात्र पाळी च्या ठिकाणी काम करण्याची तयारी दर्शविते यावरून तिचा दर्जा उंचावला आहे असे नक्कीच म्हणता येईल. पण हे वर वर दिसणारे चित्र आहे. याच चित्राची दुसरी बाजू फारच भयानक आहे. आज बऱ्याच स्त्रिया नोकरी किंवा इतर कारणाने घराबाहेर पडत आहेत, पुरुषा सारखे काम करून पैसा देखील कमावित आहेत मात्र तरी ही त्यांना त्यांच्या मनासारखे जीवन जगता येत नाही. नोकरी करावी महिलांनी आणि तिच्या पगारावर नियंत्रण पुरुषाचे. ATM सारख्या कार्डने पुरुषांना खूप सोईचे केले आहे. नाही तर पूर्वी पैसे काढण्याच्या निमित्ताने बँकेत जायला भेटायचे. आता ती ही सोय उपलब्ध नाही. काही महिलांची एवढी बिकट अवस्था आहे की ATM चा पिन क्रमांकदेखील त्यांना माहित नसतो. मग आपल्या एवढ्या शिक्षणाचा आणि नोकरीचा फायदा तो काय ? इकडे राजकारणामध्ये ही महिलासाठी अच्चे दिन आहेत असे वाटत नाही. पुरुषांच्या बरोबरीने महिला देखील राजकारण मध्ये सहभागी व्हावे म्हणून त्यांना आरक्षण दिले आहे. त्याचमुळे भारताच्या पहिल्या महिला पंतप्रधानपदी श्रीमती इंदिरा गांधी विराजमान होऊ शकल्या. भारताच्या सर्वोच्च अशा राष्ट्रपतीच्या पदावर श्रीमती प्रतिभाताई पाटील यांची निवड झाल्यावर सर्व महिलांना नक्की अभिमान वाटला असेल यात शंका नाही. भारतीय राजकारणात नाव घेण्याजोग्या अजून भरपूर महिला आहेत. जे की स्वबळावर पुढे आले आहेत. पण नेमके याच ठिकाणी आपल्या हातून

चूका होतात आणि ग्रामपंचायतच्या सरपंचपदापासून ते महापालिकेच्या महापौरपदापर्यंत महिलांना संधी दिली जाते. मात्र याठिकाणी त्या महिलांना निर्णय घेण्याची संधी फार कमी वेळा मिळते. कारण त्यांचे पतिदेव किंवा घरातील कर्तबगार पुरुष निर्णय घेत राहतो. महिलांना फक्त सहीपुरते सिमीत ठेवल्या जाते. कळसूत्रीबाहुली प्रमाणे यांचे वागणे होऊन जाते. याठिकाणी एक गोष्ट खास करून नमूद करावेसे वाटते, सभापती किंवा अध्यक्ष पदावर महिला असेल तर त्यांचे पती किंवा इतर कोणी तरी पुरुष सर्व सूत्रे हातात घेऊन काम पाहतात. असेच जर एखादी महिला नोकरदार आहे, याठिकाणी त्या महिलेच्याऐवजी तिच्या पतीला किंवा घरातील एखाद्या पुरुषांना तिथे पाठविले तर याच लोकप्रतिनिधी मंडळीना ही बाब नक्की पटत नाही. असे का ? याचा ही जरा विचार करावा लागेल. नुकतेच पंचायत समिती, जिल्हा परिषद आणि महापालिका निवडणुका पूर्ण होऊन त्याचे निकाल देखील जाहीर झाले आहेत. बऱ्याच ठिकाणी सभापती, अध्यक्षा किंवा महापौर होण्याची संधी महिलांना मिळाली असेल. त्यांनी महिलांच्या आत्मसन्मानासाठी जरा विचार करावा. पुरुष मंडळीनी सुद्धा महिलेला मिळालेल्या संधीनुसार तिला मार्गदर्शन करावे आणि स्वतंत्र व्यवहार तिला करू दिल्यास काही तरी विकास नक्की होईल.

जुन्या विचारांचा पगडा डोक्यावर असल्यामुळे समाज आज सुद्धा त्या सनातन परंपरेत अडकून पडले आहे. महिला वर्ग या विचार पध्दतीत मोठ्या प्रमाणात दिसून येतात. श्रद्धा आणि अंधश्रद्धाच्या विळख्यातून महिला अजूनही बाहेर आले नाहीत. तेंव्हा महिलांनी आत्ता आपला समाजातील दर्जा वाढविण्यासाठी स्वतः प्रयत्न करणे सुद्धा तेवढेच आवश्यक आहे. समाजात एकाएकी असे बदल होणार नाही. त्यासाठी सर्वांनी जाणीवपूर्वक प्रयत्न करणे गरजेचे आहे. पुरुष आणि स्त्रिया या दोघांनीही सामंजस्यपणे वागणे ही गोष्ट सुद्धा विसरून चालणार नाही.

22 मार्च - जागतिक जल दिन

जलसाक्षरता : काळाची गरज

मानवी जीवनच नव्हे तर प्रत्येक सजीवांसाठी पाणी हा एक अत्यंत महत्त्वाचा घटक आहे. जीवन जगण्यासाठी ज्याप्रकारे अन्न आणि हवा याची गरज असते अगदी त्याचप्रमाणे पाण्याचीही गरज असते. पाणी कसे तयार होते ? याविषयीच्या जलचक्रची माहिती आपणा सर्वांना ज्ञात आहेच. वास्तविक पाहता प्रयोगशाळेतून पाणी म्हणजे H₂O हायड्रोजन डाय-ऑक्साइड तयार करणे फार खर्चिक आणि जिकरीचे काम आहे. त्याद्वारे तयार करण्यात आलेले पाणी आपण वापरू ही शकत नाही, त्यास्तव आपण त्या भानगडीत सुद्धा पडत नाही. कारण पृथ्वीवर जमीन कमी म्हणजे 29% तर पाण्याचा भाग जास्त म्हणजे 71% हे आहे. पृथ्वीवर पाणी मुबलक प्रमाणात असल्यामुळे पृथ्वीला निलग्रह असेसुद्धा म्हटले जाते. त्यामुळे आपल्याकडे निसर्गतःच पाणी भरपूर आहे अशी समाजाची धारणा होती. त्याचा परिणाम असा झाला की, उपलब्ध पाणीसाठा किती आहे व ते किती महत्त्वाचे आहे याचा विचार करणे माणसाने सोडून दिले. पाण्यापासून पैसा तयार करण्याच्या मानवाच्या अति स्वार्थी स्वभावामुळे, स्वतःच्या स्वार्थासाठी व विकासासाठी पाण्याचा पुरेपूर किंवा त्यापेक्षा जास्त वापर करून आज पाणीटंचाई सारख्या भीषण समस्येच्या गर्तेत अडकून पडला आहे.

आदिमानव किंवा आपले पूर्वज पाण्याचे महत्व ओळखून होते. म्हणूनच त्यांच्या वस्त्या ह्या नदीच्या काठावर किंवा ज्या ठिकाणी पाणी आहे त्याच ठिकाणी आढळून आल्या आहेत. पाण्याचा वापर करून शेती करता येते याची जाणीव सुद्धा त्यांच्यामध्ये निर्माण झाली. पाण्यामुळे अन्न मिळू लागले याची जाणीव त्यांच्या मनात निर्माण झाल्यावर त्यांनी पाण्याला पंचमहाभूतात समाविष्ट केले. पाणी पावसाच्या रूपाने जमिनीवर येतो हे समजल्यावर पाऊस व त्या पावसाची निर्मिती करणारा समुद्र यांना त्यांनी देवत्व बहाल केले. संगणक युगातील पिढी या लोकांना अशा वागण्यामुळे मूर्खात काढतील कदाचित परंतु त्यांच्या मनात भीती होती

आपण निसर्गाचे नियम तोडले तर तो कदाचित आपणाला शिक्षा देऊ शकतो. भीतीपोटी तो निसर्गाने तयार केलेले नियम तोडत नव्हता आणि पर्यावरण संतुलित राहून त्याचा समतोल कधी बिघडत नव्हता. परंतु आज आपण सजग, जागरूक, सज्ञान झालो आहोत म्हणून वरील गोष्टी काही मानत नाही. मात्र आपण जलसाक्षर झालो नाही. लिहिता वाचता यावे म्हणून साक्षर झालो खरे परंतु पाण्याची चणचण तुटवडा यावर मात करण्यासाठी जलसाक्षरता निर्माण होणे ही काळाची गरज आहे.

एका वर्षातून पावसाचे चार महिने ठरलेले असतात. त्या पर्जन्याच्या काळात योग्य प्रमाणात पाऊस झाला तर त्यावर्षी कोणत्याच बाबींची चणचण भासत नाही. मात्र तसे होत नाही. पावसाची वेळ, त्याचा वेग आणि त्याचे प्रमाण याबद्दल काही अंदाज व्यक्त करणे फारच कठीण आहे. हवामान तज्ज्ञ दरवर्षी पावसाचा आपला अंदाज व्यक्त करतात. मात्र त्या प्रमाणात पाऊस पडतोच असे नाही. त्याच्याबाबतीत वाट पाहणे एवढेच आपल्या हातात आहे. कधीकधी वर्षभराचा पाऊस एका महिन्यात तर कधीकधी एका महिन्याचा पाऊस एका दिवसात पडतो. पाऊस जास्त पडला तर अतिवृष्टी आणि कमी पडला तर अनावृष्टी यासारखी नैसर्गिक संकट ओढावू शकतात. पावसाचे पडलेले पाणी वाहून जाणे आणि पाण्याचा वाटेल तसा वापर करणे यामुळे पाण्याच्या गंभीर समस्या निर्माण होतात. म्हणूनच निसर्गतः आपणास प्राप्त झालेले पाण्याचे स्तोत्र जपून वापरणे, पावसाचे पडलेले पाणी साठवून ठेवणे, दैनंदिन जीवनात पाण्याचा योग्य व जपून वापर करणे या गोष्टीबाबत सजगता निर्माण करण्यासाठी जलसाक्षरतेची अत्यंत आवश्यकता आहे.

जलसाक्षरता म्हणजे फार मोठे काम नाही. परंतु लहान-सहान गोष्टीकडे सुद्धा जाणीवपूर्वक लक्ष देऊन पाणी कसे वाचविता येईल किंवा बचत करता येईल ? याचा विचार करणे म्हणजे जलसाक्षरता म्हणता येईल. घरात असलेले नळ तर आपण वेळोवेळी तपासणी करतो परंतु नगरपालिका किंवा ग्रामपंचायतीमार्फत जे पाणी आपण नळाद्वारे घेतो त्याची वेळोवेळी तपासणी करावी. बहुतांशी ठिकाणी हे नळ उघडेच राहतात. त्याला चालू बंद

करायची तोटी नसते त्यामुळे आपण जेव्हा एखाद्या गावाला जातो त्यावेळी या नळाद्वारे भरपूर पाणी वाया जाते. ते पाणी तोटी लावून वाचविता येऊ शकते याचा प्रत्येकाने जरूर विचार करावा. सार्वजनिक ठिकाणी असलेले नळ चालू असेल तर लगेच ते बंद करण्याची काळजी आपण घ्यावी. दररोज सकाळी दात घासताना, दाढी करताना, हात-पाय धुते वेळेस नळ चालू करून भरपूर पाणी वापरण्याची प्रथा आपण बंद करावी व कमीत कमी पाण्यात उपरोक्त क्रिया करावी. यामुळे पाण्याची बचत होईल. मोटार चालू करून वाहने धुण्याची बऱ्याच लोकांची सवय असते, त्यामुळे मोठ्या प्रमाणात पाणी वाया जाते. त्याऐवजी बकेटभर पाणी घेऊन स्पंजद्वारे गाडी पुसल्यास पाणी कमी लागेल आणि गाडी साफ ही होईल. पाण्याची टाकी पूर्ण भरल्यानंतर ओवरलोड साठी एक पाइप बाहेर काढल्या जाते. त्याद्वारे जास्त पाणी बाहेर येणार नाही याची काळजी नेहमी घेणे गरजेचे आहे. बहुतांश वेळा आपण पाण्याची टाकी भरण्यासाठी मोटार चालू करतो आणि टाकी भरून पाणी उलटून जाते तरी आपले लक्ष राहत नाही. त्यामुळे बरेच पाणी वाया जाऊ शकते. या सर्व बाबींसाठी घरातील महिलांना सजग करणे गरजेचे आहे. पाण्याची अत्यंत आवश्यकता त्यांनाच असते व त्याची काळजी सुद्धा सर्वात जास्त त्यांनीच घेणे आवश्यक आहे.

घरात पाहुणे मंडळी आली असता त्यांना ग्लास भरून पाणी न देता अर्धा ग्लास भरलेले पाणी द्यावे. ज्यामुळे त्यांना आवश्यक असल्यास पाहुणे अजून पाणी मागतील किंवा कमी पाणी दिल्यास तेवढे संपवतील. परंतु आपण या छोट्या बाबींचा विचार ही सहसा करत नाही. पाहुणे मंडळी सुद्धा आपली तहान लक्षात घेऊन विचार करावा अन्यथा " नको " म्हटलेले केव्हाही चांगले. त्यामुळे पाण्याची नक्कीच बचत होईल. आपल्या घरात पिण्यासाठी किती पाणी लागते याचा अंदाज घेऊन भाडे भरून घ्यावे. पाणी कधीही शिळे होत नसते याची जाणीव सर्वप्रथम महिलांनी करून घेऊन पाण्याची भांडी रोज ओतून देऊ नये. भाजी किंवा फळे धुण्यासाठी वापरलेले पाणी परसबागेतील किंवा कुंडीतील झाडाना टाकणे आवश्यक आहे. घरातील सांडपाणी सुद्धा बागेसाठी वापरावे यामुळे बागेला स्वतंत्रपणे पाणी देण्याची

आवश्यकता रहात नाही. झाडांना किंवा शेतात पाणी देण्यासाठी ठिबक सिंचनाचा जास्तीत जास्त वापर करण्यावर भर द्यावा. ज्यामुळे कमी पाण्यावर उत्तम शेती होईलच शिवाय त्या पिकांना मुळापर्यंत पाणी जाऊन त्याची योग्य वाढ होईल. याउपर सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे पावसाचे पडणारे पाणी साठवणे व त्याचा वापर करणे. आपण या पावसाच्या पाण्याचा शेती वगळता त्याचा काहीही उपयोग करून घेत नाही. दरवर्षी पावसाचे पडणारे कितीतरी पाणी वाहून जाते. त्याची साठवणूक कशी व कोठे करावे आणि त्याचा वापर नंतर कसा करावा याचे ज्ञान नसल्यामुळे आपणास ते पाणी साठविता येत नाही. राज्यातील राळेगणसिद्धी येथे मा. अण्णा हजारे यांनी पावसाचे पाणी वापरून त्या गावाला कसे नंदनवन केले हे प्रत्यक्षात या गावाला भेट दिल्याशिवाय कळणार नाही. व्यक्ती अनुभवातून बरेच काही शिकतो त्यासाठी हिवरेबाजारचे आदर्श सरपंच श्री पोपटराव पवार यांना भेटून ही माहिती मिळवू शकतो. रेनवॉटर हार्वेस्टिंग सिस्टिमद्वारे आपण पावसाचे पाणी जमिनीत मुरवू शकतो किंवा भांड्यांमध्ये पावसाचे पाणी जमा करून त्याचा वापर करू शकतो. अशाप्रकारे फार लहान लहान घटनांमधून पाणी वाचविता येऊ शकते. थेंबे थेंबे तळे साचे म्हणीप्रमाणे एखादी क्रिया करताना ती लहान वाटते परंतु काही काळानंतर मोठ्या स्वरूपात दिसून येते. त्याच तो प्रत्येकाने सकारात्मक दृष्टिकोनातून विचार करून उद्यासाठी पाणी।हवे असेल तर आज आणि आजच ते पाणी वाचवावे लागेल हे घोषवाक्य नेहमी लक्षात ठेवावे. संत रामदास महाराजांनी म्हटल्याप्रमाणे केल्याने होत आहे रे आधी केलेची पाहिजे या उक्तीनुसार आपण सर्वांनी पाण्यासाठी हे काम केले पाहिजे. सध्या राज्यात पाणीदार गावासाठी वॉटरकप स्पर्धा चालू आहे. राजीव तिडके नावाच्या एका शिक्षकाने यासाठी आपला एक महिन्याचा पगार देऊ केलाय हे खरोखरच अभिनंदनीय आणि स्तुत्य आहे. अश्या कार्यासाठी प्रत्येकांनी स्वयंस्फूर्तीने पुढे येऊन कार्य करणे आवश्यक आहे. जलयुक्त शिवार योजनेमधून देखील पाण्याचे बचत आणि वापर करता येऊ शकतो. या योजनेमुळे अनेक गावे टँकरमुक्त झाल्याचे पाहायला मिळत आहे. आत्ता खरी गरज आहे हे होऊ शकते असे प्रत्येकाच्या इच्छा शक्तीची.

07 एप्रिल - जागतिक आरोग्य दिन

आरोग्यम धनसंपदा

मनुष्य पृथ्वी तलवार जन्म घेतल्यापासून तर मरेपर्यंत मानवाच्या शरीराचा आरोग्याशी संबंध येतो. शरीर सुदृढ असेल तर त्याचे आरोग्य देखील सुदृढ असते. आरोग्य सुदृढ असेल तर बाकी सगळ्या गोष्टी आपोआप सोईस्करपणे पार पडत असतात. इंग्रजीत एक म्हण आहे Sound in Body is Sound In Mind अर्थात शरीर मजबूत तर मन मजबूत. मात्र आपले आरोग्य चांगले नसेल तर आपल्या जवळ सर्व काही असून ते काहीच कामाचे नसते. म्हणून प्रत्येक जण आपले आरोग्य कसे चांगले राहिल ? याकडे विशेष लक्ष देत असतो. वयाची पंच्याहत्तरी ओलांडलेले अभिनेता अमिताभ बच्चन आज ही न थकता चित्रपटात काम करताना दिसतो. याचे काय कारण असू शकते तर ते म्हणजे त्यांनी आपल्या आरोग्याकडे विशेष लक्ष दिल्यामुळे. सर सलामत तो पगडी पचास अशी एक हिंदी मधील म्हणीचा अर्थ काय सांगतो, आरोग्य चांगले असेल तर किती ही धन कमाविता येऊ शकेल. आपले आरोग्य म्हणजे आपले धन होय. परंतु एकूण लोकसंख्यापैकी फारच कमी म्हणजे 10 ते 20 टक्के लोक आपल्या शरीराची देखभाल करून आरोग्याची काळजी घेतात. बाकी इतर मंडळी मात्र आपल्या अमूल्य अश्या शरीराकडे दुर्लक्ष करतात त्यामुळे त्यांना आरोग्याच्या विविध तक्रारीला तोंड द्यावे लागते. असे म्हटले जाते की, दवाखाना मागे लागले की कुटुंबाचा विकास होत नाही. म्हणून दवाखाना आपल्या मागे लागू नये यासाठी काय करता येईल याचा विचार करणे आवश्यक आहे. आपले आरोग्य चांगले राहण्यासाठी सर्वप्रथम आपणांस चांगली सवय असावी लागते. रात्री लवकर झोपणे आणि सकाळी लवकर उठणे ही सवय माणसाला निरोगी राहण्यास मदत करते. ज्याप्रकारे शाळा-महाविद्यालयात प्रत्येक विषय आणि कृतीचे नियोजनानुसार एक वेळापत्रक असते. अगदी त्याचप्रकारे माणसाने सुद्धा सकाळी उठल्यापासून ते रात्री झोपेपर्यंत प्रत्येक कृतीचे नियोजन करून त्याचे एक वेळापत्रक आपल्या

मेंदूला दिले की, रोज त्या वेळेला मेंदू आठवण करून देते. एखाद्या दिवशी वेळापत्रकात मागे पुढे होईल पण वारंवार त्यात चुका करू नये. स्वच्छतेच्या आपल्या सवयी आपणाला निरोगी राहण्यास मदत करतात. कधी कधी आपल्या वागण्यामुळे इतरांना त्रास होतो, त्यामुळे त्यांचे आरोग्य बिघडू शकते. आपले जेवण हे देखील आपले आरोग्य वाढविण्यासाठी नेहमी मदत करतात. आपल्या जेवणात संतुलित आहार नियमितपणे असेल तर आपल्या आरोग्याच्या तक्रारी खूप कमी प्रमाणात असतात. बहुतांश लोक फळभाजी आणि पालेभाजी खाण्यासाठी टाळाटाळ करतात. रोज एकसारखे अन्न जेवण केल्यास सर्व प्रकारचे जीवनसत्वे मिळत नाहीत. त्यामुळे मग कोणत्या तरी जीवनसत्वाचे प्रमाण कमी होते आणि मग आपणांस आरोग्याच्या तक्रारी सुरू होतात. आपणाला मिळलेले शरीर हे एक अमूल्य वरदान आहे. मात्र त्याची आपणांस काहीच काळजी वाटत नाही हे आपल्या नेहमीच्या वागण्यावरून लक्षात येते. दारू पिणे, तंबाखू खाणे आणि विडी ओढणे यासारख्या व्यसनाच्या आहारी गेलेला व्यक्ती आपल्या शरीराविषयी जरा सुद्धा काळजी घेताना दिसत नाहीत. जर त्यांना खरोखरच आपल्या शरीराची काळजी राहिली असती तर दिवसरात्र दारू पिऊन स्वतः मृत्यूच्या खाईत गेला नसता. तंबाखू आणि गुटखा खाण्याच्या संख्येत दिवसेंदिवस भर पडत आहे. त्यातल्या त्यात शाळा-महाविद्यालयातील मुलां-मुलींच्या संख्येत वाढ होत आहे. जे की देशाच्या प्रगतीसाठी फायदेशीर नाही. राज्यात गुटखा बंदी असून देखील कोपऱ्या कोपऱ्यात गुटख्याचे पाकीट सर्रास विकले जात आहेत. यातच आपला देशातील तरूण युवक आपले आरोग्य गमावून बसत आहेत. तिशीच्या आत तो स्वर्गात आपली जागा करीत आहे. पूर्वीच्या लोकांचे जिवंत राहण्याचे सरासरी आयुष्य 100 वर्षे होते परंतु आजच्या लोकांचे वय 60 वर्षांवर येऊन बसले आहे. रोजच्या धकाधकीच्या जीवनामुळे मनुष्य स्वतःच्या आरोग्याकडे दुर्लक्ष करीत आहे. मधुमेह, कॅसर यासारख्या रोगांचे प्रमाण दिवसेंदिवस वाढतच आहेत. लोकांमध्ये एड्स विषयी जनजागृती निर्माण झाल्यानंतर या रोगाचे रुग्ण कमी झाले असले तरी पूर्णपणे संपले असे म्हणता येणार नाही. पोलियोसारख्या रोगांवर मात्र आरोग्य विभागाने चांगल्याप्रकारे नियंत्रण

मिळविले आहे. सन 1995 पासून भारतात दरवर्षी एकाच दिवशी शून्य ते पाच वयोगटातील बालकांना पोलियोचे दोन थेंब पाजवून त्याचे समूळ उच्चाटन करण्यात यश मिळाले आहे.

लोकांनी आपल्या शरीराच्या तंदुरुस्तीसाठी दिवसातून एक तास जरी दिले तरी आपले आरोग्य बिघडणार नाही. रोज सकाळी आणि सायंकाळी अर्धा तास चालणे हे आपल्या शरीरासाठी अत्यंत आवश्यक आहे. इतर काही करा किंवा न करा मात्र रोज अर्धा तास चालण्यासाठी द्या असे प्रत्येक डॉक्टर आपल्या रुग्णाला सांगत असतात. आपल्या पूर्वजांनी देखील शरीराच्या तंदुरुस्ती साठी व्यायाम करण्याचे महत्व सांगितले आहे. त्याच अनुषंगाने करा योग रहा निरोग असे आयुर्वेदामधून रामदेवबाबा सांगतात.

युनोच्या जागतिक आरोग्य संघटनेकडून 07 एप्रिल हा दिवस जागतिक आरोग्य दिन म्हणून सर्वत्र साजरा केला जातो. 07 एप्रिल 1948 मध्ये स्थापन झालेल्या या संघटनेमध्ये जगातील जवळ जवळ 192 देशांचा सहभाग आहे. लोकांच्या आरोग्यविषयक समस्यांकडे लक्ष पुरवणे हे या संघटनेचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे. संघटनेची आरोग्यविषयक कल्पना म्हणजे केवळ रोग आणि त्यावरील उपाय इतक्यावरच मर्यादित न रहाता शारीरिक आरोग्याबरोबरच मानसिक व सामाजिक आरोग्याचाही विचार केला जातो. या संघटनेची जगात सहा ठिकाणी कार्यालये आहेत. नविन वैद्यकीय शोधांना मदत पुरविणे, रोग निवारण व रोगनियंत्रण यासाठी वैद्यकीय मदत पुरविणे, लोकांना आरोग्यविषयक सोयीसुविधांबाबत माहिती पुरवणे, लोकांमध्ये आरोग्य विषयक जनजागृती निर्माण करणे, इत्यादि कामे या संघटनेमार्फत केली जातात. प्रत्येक वर्षी एक विषय निवडला जातो, त्यासंदर्भात वर्षभर विविध कार्यक्रमांचे आयोजन केले जाते. चर्चा, परिसंवाद, पथनाट्य, चित्रपट इत्यादी मार्फत त्याविषयाबाबत लोकांमध्ये जागृती निर्माण केली जाते. हे वर्ष जागतिक आरोग्य संघटनेने सार्वत्रिक आरोग्य सेवेची उपलब्धता, प्रत्येकासाठी प्रत्येक ठिकाणी देण्याचे घोषित केलं आहे. म्हणून आज जागतिक आरोग्य दिनी आपल्या आरोग्यासाठी रोज अर्धा तास चालण्याचा संकल्प करू या आणि निरोगी जीवन जगू या.

22 एप्रिल - जागतिक वसुंधरा दिन

वसुंधरेला वाचवू या .....!

फक्त पृथ्वी ग्रहावर पाण्याची व्यवस्था असल्याने येथे सजीव जगू शकतात आणि त्याची वाढ होऊ शकते. सजीव म्हणजे त्यात सूक्ष्मजीव पासून महाकाय प्राण्यापर्यंत सारेच आले. पृथ्वीवर असलेल्या हवा, पाणी, जंगल आणि अन्य जीव यांचे संरक्षण होणे अत्यंत महत्वाचे आहे. अमेरिकेतील गेलार्ड नेल्सन यांनी सर्वप्रथम संकल्पना मांडली. सन १९७० सालापासून 22 एप्रिल हा दिवस 'अर्थ डे' अर्थात जागतिक वसुंधरा दिन म्हणून जगभर साजरा केला जात आहे. पृथ्वीचे संरक्षण करण्यात प्रत्येकाची जबाबदारीचे आठवण करून देणे हे त्याचे मुख्य उद्दिष्ट आहे.

निसर्गात मानव हा एकमेव बुद्धिमान प्राणी आहे. म्हणून तो आपल्या बुद्धीच्या बळावर आपल्या सर्व गरजा पूर्ण करत गेला. गरजा पूर्ण करतांना निसर्गाचे संतुलन बिघडणार नाही याकडे मात्र दुर्लक्ष केला. त्यामुळे आज वसुंधरा अडचणीत सापडली आहे. जल, वायू आणि ध्वनी प्रदूषण एवढं वाढलं आहे की, त्यामुळे माणसाला अनेक रोगाला बळी पडावे लागत आहे. तरी त्यात म्हणावे तेवढी सुधारणा होतांना दिसून येत नाही. भारताचे राष्ट्रपिता महात्मा गांधी यांनी म्हटले आहे की, 'माणसाची प्रत्येक गरज पृथ्वी पूर्ण करू शकते पण प्रत्येकाची हाव नाही.' त्यांनी अगदी सत्य बोलले आहे. कारण अन्न, वस्त्र आणि निवारा ह्या माणसाच्या तीन मूलभूत गरजा आहेत आणि ते सहज पूर्ण होऊ शकतात. मात्र माणसाची हाव किंवा ईच्छा कधीच पूर्ण होऊ शकत नाही. एक मिळाले की दुसरी ईच्छा जन्म घेत राहते. निसर्गाला वाचवायचे असेल सर्वप्रथम मानवाने आपल्या गरजा सीमित करणे आवश्यक आहे. त्याचबरोबर} निसर्गाचे जे चक्र आहे, ज्यात प्रत्येकजण एकमेकांवर अवलंबून असतात ते विस्कळीत होणार नाही याची काळजी देखील घेतली पाहिजे. पाण्यावाचून कोणतेही सजीव

जिवंत राहू शकत नाही म्हणून सर्वप्रथम पाण्याचे महत्व सर्वांनी ओळखून घेतले पाहिजे. पावसाचे पाणी देखील बेभरवशाचे झाले आहे तर भूगर्भातील पाण्याचे बेसुमार उपसा करून जमिनीतील पाणी देखील संपण्याच्या मार्गावर आहे. ज्यादिवशी पाणी मिळणार नाही तो दिवस कसा असेल ? याची साधी कल्पना केली तरी अंगावर काटा उभा राहतो. पाणी म्हणजे जीवन आहे म्हणून त्याचे अपव्यय करणे टाळावे. पृथ्वीवरील दुसरे महत्वाचे म्हणजे हवा. आज वाढत्या कार्बनडायऑक्साईडमुळे माणसाला शुद्ध हवा मिळणे दुरापास्त झाले आहे. ऑक्सिजन तयार करण्याचे काम वृक्ष करतात त्यामुळे त्यांचे संवर्धन होणे आवश्यक आहे. मोठमोठ्या शहरातील माणसांना शुद्ध हवा मिळविण्यासाठी सकाळी सकाळी घराबाहेर पडावे लागते. यावरून आपण विचार करू शकता आज वायूचे किती प्रदूषण वाढले आहे. पाणी आणि हवा यासोबत जंगल देखील खूप महत्वाचे आहे. कारण यामुळे अनेक सूक्ष्मजीव, कीडे, कीटक आणि प्राणी यांना संरक्षित जीवन मिळत असते. वसुंधरेला वाचविण्यासाठी कुणी एकजण प्रयत्न करून चालणार नाही तर प्रत्येकांनी स्वतःची जबाबदारी ओळखून कर्तव्यदक्ष भावनेतून जीवन जगणे आवश्यक आहे. शेवटी एकच सांगावेसे वाटते की, निसर्ग असेल तरच आपण आहोत, अन्यथा आपल्या कोणत्याही धन, संपत्ती, घर, पैसा याला काहीच किंमत नाही.

~~~~~

23 एप्रिल - जागतिक पुस्तक दिन

पुस्तकाने सुधारेल मस्तक

जगविख्यात लेखक विल्यम्स शेक्सपिअर यांचा जन्मदिवस 23 एप्रिल हा दिवस संपूर्ण जगात जागतिक पुस्तक दिन म्हणून साजरा केला जातो. त्यानिमित्ताने हा प्रासंगिक लेख.

जीवनाला दिशा देण्याचे काम पुस्तकाद्वारे केल्या जाते. पुस्तक म्हणजे गुरू आहेत, मित्र आहेत आणि आपले जीवनसाथी देखील. ज्यांच्या जीवनात पुस्तकाला जागा नाही त्याचे जीवन निरर्थक आहे असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही. तसं पाहिलं तर पुस्तकाचा आणि आपला संबंध लहानपणापासून आलेला असतो. अगदी बालपणीचा विचार केल्यास आपणाला रंगीबेरंगी पुस्तक खूप आवडतात म्हणून आपले वडील मंडळी अगदी त्याचप्रकारचे पुस्तक आपल्यासाठी आणून देत असत. जसे वय वाढत जाते तसे पुस्तकाचे प्रकार देखील बदलत जातात. शाळेत जाण्याचे वय झाले की अभ्यासक्रमाचे पुस्तका शिवाय इतर अवांतर पुस्तक वाचण्याची सवय लागावी म्हणून शाळेत गोष्टीची पुस्तके वाचायला देतात. पण सर्वच मुले ही पुस्तके वाचतात असे नाही काही मुले नाईलाजस्तव हातात पुस्तक धरतात तर काहीजण मन लावून पुस्तकाचे वाचन करतात. जी मुले शालेय जीवनात अवांतर पुस्तकांचे वाचन मन लावून करतात ते भविष्यात देखील पुस्तक वाचतात असे नाही तर पुस्तकाशिवाय त्यांना करमत देखील नाही. पुस्तकातून आपणाला ज्ञान व माहिती मिळते सोबतच मनोरंजन देखील होते हे ज्याला कळते तीच व्यक्ती पुस्तक वाचनाकडे गांभीर्याने लक्ष देऊ शकते. बऱ्याच जणांना हेच कळत नाही की, पुस्तक कशासाठी वाचन करायचे आहे ? या प्रश्नाचे उत्तर ज्याला मिळते त्याचे वाचन योग्य दिशेने होत असते. वक्ते मंडळी बोलण्यासाठी उपयोगी पडावे म्हणून नेहमी

काही ना काही वाचत असतात. लेखक मंडळी आपल्या साहित्याची समृद्धी व्हावी, लिखाण उत्कृष्ट व्हावं म्हणून वारंवार स्वतःला पुस्तकामध्ये गुंतवून ठेवतात. शास्त्रज्ञ लोकं नवीन शोध लावण्यासाठी माहिती मिळवितात, त्यासाठी त्यांना अनेक पुस्तकं वाचावं लागतात. भारताचे माजी राष्ट्रपती डॉ. ए. पी. जे. अब्दुल कलाम हे एक शास्त्रज्ञ होते, अनेक प्रकारची माहिती मिळविण्यासाठी ते दिवसातले वीस तास वाचनामध्ये घालावीत असे. त्याचे वाचनाचे वेड जगावेगळे होते. माणसाला दोनच गोष्टी हुशार बनवतात, एक म्हणजे भेटलेली माणसं आणि दुसरं म्हणजे वाचलेली पुस्तकं. आपले मस्तक म्हणजे डोक्यातील मेंदू याचा चांगला विकास साधायचा असेल तर पुस्तकाशिवाय पर्याय नाही. जगात असे अनेक उदाहरणे आहेत ज्याचे जीवन पुस्तकामुळे पूर्णतः बदलून गेले आहे. दीडच दिवस शाळेत गेलेले अण्णाभाऊ साठे पुस्तकामुळेच लोकशाहीर बनू शकले. अक्षरशत्रू असलेली सावित्रीबाई फुले पुस्तकांच्या मदतीने देशातील पहिली महिला मुख्याध्यापिका व महिलांच्या शिक्षणातील क्रांतीज्योती ठरल्या. स्वातंत्र्यचळवळीत क्रांतिकारक मंडळी जेव्हा तुरुंगात जात असत तेव्हा पुस्तकं हेच त्यांचे प्रमुख आधारस्तंभ होते. लोकमान्य टिळकांनी मंडालेच्या तुरुंगात गीतारहस्य हे पुस्तक लिहून काढलं तर भारताचे पहिले पंतप्रधान पंडीत जवाहरलाल नेहरू यांनी तुरुंगात असतांना डिस्कव्हरी ऑफ इंडिया (भारत एक खोज) नावाचे पुस्तक लिहिले आहे. एकांतवासातील खरा मित्र म्हणजे पुस्तक. आजकाल अशी ओरड ऐकायला मिळते की, पुस्तक वाचनाच्याची संख्या दिवसेंदिवस कमी होत चालले आहे. महाराष्ट्रात अनेक चांगले लेखक व कवी झाले आहेत, ज्यांचे साहित्य त्याकाळी अत्यंत चवीने वाचल्या जात असे. आज त्याप्रमाणात साहित्य प्रकाशित होत नाही किंवा तसे वाचक नाहीत असे बोलल्या जाते मात्र त्यात काही तथ्य नाही. आज ही अनेक पुस्तकं प्रकाशित होत आहेत आणि वाचक मंडळी वाचत आहेत. पुस्तक वाचनाची गोडी निर्माण करण्यासाठी काही पाऊले उचलणे आवश्यक आहे असे वाटते. शाळेतील विद्यार्थ्यांमध्ये वाचनाची गोडी वाढविली तरच भविष्यात त्याचे फायदे बघायला मिळू शकतात. कोणत्याही गोष्टीची पायाभरणी ही शालेय जीवनातूनच करावी लागते. मोठे

झाल्यावर त्यांच्यात वाचनाची गोडी निर्माण करतो म्हणणे अशक्य आहे. म्हणून घरात पालकांनी आणि शाळेत शिक्षकांनी मुलांच्या अवांतर वाचनाकडे लक्ष देऊन त्यांच्यात पुस्तकं वाचण्याची गोडी निर्माण करावी. असे म्हटले जाते की, बोलण्यापूर्वी विचार केला पाहिजे आणि विचार करण्यासाठी वाचन केले पाहिजे. जेवढे जास्त आपण वाचन करू तेवढं आपण समृद्ध होत जातो. ज्याप्रकारे सोन्याच्या वस्तूमुळे स्त्रियांचे सौन्दर्य अधिक खुलून येते तसे आपल्या मनाचे सौंदर्य खुलून येण्यासाठी पुस्तकाचे वाचन महत्वाचे आहे. आपले मन शुद्ध करण्यासाठी पुस्तक वाचणे आवश्यक आहे. कोणत्याही पुस्तकाचे मोल पैश्यात करणे अशक्य आहे. पुस्तकांची किंमत सोन्याहून जास्त आहे. सोन्याची चोरी होते म्हणून आपण त्याला लॉकर मध्ये किंवा सुरक्षित ठिकाणी जपून ठेवतो. ताई पुस्तकांना ठेवण्याची गरजच नाही म्हणून घरात सोने ठेवण्यापेक्षा पुस्तके ठेवत जावे. पुस्तक वाचताना आपण एकटेच असतो. पुस्तकांशी एकजीव झालो की आपणाला तहानभूक देखील लागत नाही. एवढं तल्लीन होऊन जातो. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर हे पुस्तकवेडे होते. जगात पुस्तकासाठी घर बांधलेलं एकच व्यक्ती होते ते म्हणजे डॉ. आंबेडकर. ते म्हणत माझ्याकडे जर दोन रुपये असतील तर एक रुपयात मी पाव घेईन आणि दुसऱ्या एका रुपयात पुस्तक विकत घेईन. पावामुळे माझ्या पोटाची चिंता मिटेल आणि पुस्तकांमुळे डोक्याला खुराक मिळेल. म्हणून आपण देखील आपल्या जीवनात दरवर्षी काही चांगली पुस्तके विकत घ्यायला हवी. मित्राच्या वाढदिवसाला अन्य काही भेट देण्यापेक्षा पुस्तकं भेट देत राहावे. कार्यक्रमात येणाऱ्या मान्यवरांना देखील पुष्पहार, शाल, श्रीफळ असे काही देण्यापेक्षा एक छानसे पुस्तक दिले तर किती चांगले होईल. मकरसंक्रांतीच्या काळात महिला वर्गाकडून हळदी कुंकूचा कार्यक्रम आयोजित करण्यात येतो. त्यात वाण म्हणून अनेकजण वेगवेगळे वस्तू देत असतात. त्याऐवजी वाण म्हणून पुस्तकं देण्याची प्रथा सुरू करणे आवश्यक आहे. सद्गुरू गोंदवलेकर महाराज म्हणतात की, खूप वाचन करण्यापेक्षा थोडे वाचावे आणि त्यावर चिंतन मनन करून ते आचरणात आणण्याचा प्रयत्न करावा. त्यामुळे खरा विकास होतो. एखादं चित्रपट पाहिल्यावर आपण मित्राला ज्याने ते

पाहिलं नाही त्याला स्टोरी सांगतो अगदी तसेच वाचलेल्या पुस्तकाची स्टोरी इतरांना सांगायची. त्याविषयी चर्चा करावी म्हणजे इतर लोकं देखील वाचन करतात. आमचे मुंबईचे एक शिक्षक मित्रा आहेत वेच्या गावित नावाचे, पुस्तक भिशी नावाचा उपक्रम त्यांनी चालविला जो की संपूर्ण महाराष्ट्रात संपूर्ण शाळेत पोहोचला. आपण वाचन केलेले पुस्तक इतरांना द्यावी आणि त्यांच्याकडून पुस्तक आपण घ्यावे म्हणजे खूप पुस्तकांचे वाचन करता येईल. निदान पंधरा दिवसातून एका पुस्तकांवर चर्चा करावी म्हणजे त्या पुस्तकाची महती इतरांना कळेल. शेवटी जाता जाता सांगावे वाटते की, पुस्तक वाचतांना एकच काळजी घ्यावी कोणतेही अश्लील पुस्तक जीवनात कधीच वाचू नका. असे पुस्तक आपल्या जीवनाला वाईट वळणावर घेऊन जाऊ शकतात. मस्तकात सुधारणा होण्याऐवजी ते बिघडले जाऊ शकते आणि आपले वाचन धोक्याचे वळण घेऊ शकते. म्हणून डोक्यात चांगले विचार उत्पन्न होण्यासाठी चांगलेच पुस्तकं वाचत चला आणि इतरांना सांगत चला.

~~~~~

24 एप्रिल - जागतिक जलसंपत्ती दिन

पाणी म्हणजे जीवन

पाण्याचे दुसरे नाव म्हणजे जीवन. तसे पाण्याला जल, नीर असेही म्हटले जाते. पृथ्वीवर पाणी राहिले नसते तर जीवसृष्टी राहिली नसती आणि आपणही राहिलो नसतो. पृथ्वीवरील सर्वच सजीवांना त्यांचा वाढ आणि विकास होण्यासाठी पाण्याची नितांत आवश्यकता असते. पृथ्वीचा 71 टक्के भाग हा जरी पाण्याने व्यापलेला असला तरी फक्त 3 टक्के एवढेच पाणी वापरण्यास योग्य आहे. दरवर्षी पावसाच्या अनियमिततेमुळे आपणावर वारंवार जलसंकटे निर्माण होत असतात. आपण वेगवेगळ्या प्रकारे पाण्याचा अपव्यय करतो. मुबलक पाणी उपलब्ध असताना उधळपट्टी करतो आणि पाणी टंचाईच्या काळात डोळ्यात पाणी आणून पाणी कोठे मिळते काय ? याचा शोध घेतो. असेल तर दिवाळी नाही तर होळी या उक्तीप्रमाणे आपले वागणे आहे. आपण आपल्या रोजच्या वागणुकीमध्ये बदल केला तरी खुप काही होऊ शकते. घरातील पिण्याचे पाणी असो वा सांडपाणी त्याचा अपव्यय होणार नाही याची काळजी आपण आजपासून घेतली तर भविष्यात आपणाला त्याचा त्रास जाणवणार नाही. तशी सवय आपणास लहानपणापासून म्हणजे शालेय जीवनात असणे आवश्यक आहे. हीच सवय पुढे पाणी बचत करण्यास कामी येऊ शकते. पाणी हे कधी ही शिळे होत नाही याची माहिती शालेय मुलांच्याद्वारे आईपर्यंत पोहोचविणे आवश्यक आहे. सांडपाण्याचा निचरा करताना त्यावर काही फुलझाडे आणि फळझाडे जगविण्याचा प्रयत्न जरूर करावा. त्यामुळे आपणास रोज चांगली चांगली फुले आणि फळे मिळू शकतात. शाळेतून परत घरी जाताना वॉटरबैगमध्ये शिल्लक असलेले पाणी रस्त्यावर न फेकता एखाद्या झाडाला टाकावे म्हणजे झाडांची निगा राखली जाते. घरात आलेल्या पाहुण्यांना ग्लास भरून पाणी देण्यापेक्षा अर्धा ग्लास पाणी द्यावे. म्हणजे त्यांना गरज असेल तर पुन्हा मागतील. पण ग्लास भरून पाणी दिलोत

आणि त्यांनी थोडेसे पाणी प्याले तर बाकीचे पाणी फेकावे लागते. आपण स्नान करताना एका बकिटमध्ये मावेल एवढ्या पाण्यातच स्नान करावे. बहुतांश जण दोन-तीन बकिट पाणी भरून स्नान करतात, ही सवय मोडित काढणे आवश्यक आहे. शॉवरखाली स्नान करताना वेळेचे बंधन पाळल्यास पाण्याची बचत होईल. नळाखाली हात-पाय आणि तोंड धुण्याऐवजी मग किंवा जगाचा वापर केल्यास कमी पाण्यात हे काम होऊ शकते. घरातील नळ गळके असतील तर वेळीच दुरुस्त करावे. सार्वजनिक स्वरूपात जे पाणी येते त्या नळ साठी तोटी आवश्यक ठेवावी. गाडी ओल्या चिंधीने पुसून घ्यावी. अश्या छोट्या छोट्या गोष्टीकडे लहानपणी गांभीर्याने लक्ष दिल्यास त्याचा भविष्यात नक्की फायदा होतो. त्यामुळे तहान लागली म्हणून विहीर खणत बसण्यापेक्षा त्याची तयारी आधी पासून करू या. आज जागतिक जलदिन त्यानिमित्ताने पाण्याची बचत करायला शिकू या

~~~~~

01 मे - जागतिक कामगार दिन

केल्याने होत आहे रे ....

ज्या युगात फक्त बटन दाबले की, चुटकीसरशी अनेक कामे होतात, अशा संगणक युगात आज आपण सर्वजण वावरत आहोत. त्यामुळे काम करून घाम गाळणाऱ्याची संख्या दिवसेंदिवस कमी होत चालले आहे. काम करणे हे कमीपणाचे मानले जात असून शारीरिक कष्ट करणाऱ्या श्रमिकांना यंत्र युगाच्या काळात निकृष्ट मानल्या जात आहे आणि बसल्या ठिकाणी बौद्धिक कष्ट करणाऱ्यांना श्रेष्ठत्व दिल्या जात आहे. परंतु असे करणे म्हणजे एक प्रकारे श्रमाचा व त्या श्रमिकांचा अपमान नव्हे काय ? बौद्धिक कष्टांइतकेच शारीरिक कष्ट सुध्दा महत्वाचे आहे. काबाडकष्ट केल्यामुळेच मानवाची प्रगती होते. आयत्या वाढलेल्या कुरणात चरणे एखाद्या पशुला शोभते माणसाला नक्कीच नाही. त्यास्तव कष्ट वा श्रम मग ते कोणतेही असो ते मनापासून करावे. वरवर केलेल्या कामात आनंद तर मिळत नाहीच तसेच त्याचे फळ ही मिळत नाही. मनातून केलेल्या कामाची कुणालाही बोझा वाटत नाही. मात्र तेच काम अनिवार्य किंवा बंधनात टाकले की कधी एकदा संपते असे वाटते. उदा. शाळेतील मुलांना त्यांच्या आवडीनुसार अभ्यासाचे किंवा इतर काम लावल्यास ते त्यात तल्लीन होऊन काम करतात. याउलट हे काम केलेच पाहिजे असा हेका धरल्यास किंवा बंधन टाकल्यास तो अभ्यास किंवा इतर काम त्याला कंटाळवाणे व नीरस वाटते.

एखादे काम सुरु करण्यापूर्वी त्याचे ध्येय ठरविणे सुद्धा गरजेचे आहे. ध्येयाविना काम करणे म्हणजे ढोरासारखे काम करण्यासारखे आहे. त्यामुळे उचित ध्येय प्राप्तीसाठी नियोजनपूर्वक केलेले कामच यशस्वी होऊ शकते. त्यासाठी सर्वप्रथम कामाचे नियोजन करणे महत्वाचे ठरते. शालेय जीवनातील विद्यार्थ्यांना या नियोजनाची ओळख झाली तर त्यांचे प्रत्येक काम यशस्वी होताना दिसून येते. बहुतांश विद्यार्थी दहावी वा बारावीच्या परीक्षा तोंडावर आली

किंवा त्या वर्षी भरपूर मेहनत घेतात, अभ्यास करतात, सराव सुध्दा भरपूर करतात. मग अशा विद्यार्थ्यांना घवघवीत यश मिळेल असे सांगता येईल काय ? कारण तहान लागली म्हणून विहीर खणण्यापेक्षा आपणास कधी तरी तहान लागणार आहे म्हणून जो आधीच विहीर खणून ठेवतो त्याची खऱ्या अर्थाने तहान भागते. त्यास्तव फक्त महत्वाच्या वर्षी अभ्यास करून चालणार नाही. त्यासाठी प्रारंभी पासून अभ्यासाचे नियोजन केल्यास कमी श्रमात नक्कीच यश मिळू शकते. मनात नुसते संकल्प वा स्वप्नाचे महल बघितल्यास आपले कोणतेच मनोरथ पूर्ण होणार नाही. दे रे पलंगावरी भावनेतून आपण विचार करत असू तर ते आपल्या जीवनासाठी नक्कीच घातक आहे. त्यासाठी नेहमी प्रयत्न करत रहाणे अत्यंत गरजेचे आहे. समर्थ रामदास स्वामी यांनी म्हटले आहे की, केल्याने होत आहे रे, आधी केलेची पाहिजे, यत्न तोचि देव जाणावा. प्रयत्न करा, कार्य करा, यश तुम्हाला नक्की मिळेल. प्रयत्न केल्यास वाळूतून देखील तेल गळू शकते. त्यासाठी सर्वप्रथम स्वतः ची कामे स्वतः करायला शिकणे महत्वाचे आहे.

कुटुंबात वावरताना एक बाब प्रकर्षाने जाणवते, लहान असलेली मुले त्यांना कसल्याच प्रकारच्या कामाची जाणीव नसताना आपण मुलांची आणि मुलींच्या कामाची विभागणी करतो. घरामध्ये एखादा मुलगा ज्याला कामाची काहीच कल्पना नाही असा तो झाडू घेऊन घर साफ करीत असेल तर घरातील आई किंवा जे कोणी श्रेष्ठ असतील ते नकळत म्हणून जातात, अरे ते झाडू ठेव बाजूला, ते तुझं काम नाही. अश्या अनुभवातून मग मुलांच्या आणि मुलींच्या कामाचे वर्गीकरण सरळ आपल्या घरापासून जे सुरु होते ते देशाच्या संसदेच्या दारापर्यंत जाऊन पोहोचते. कोणत्याही कामाची अंगवळण जर टाकायचे असेल तर त्यांना सर्व प्रकारची कामे देणे वा सांगणे गरजेचे आहे. घरातील केर साफ करणे, भाजी निवडणे, सांडपाणी भरणे, अंधारुण टाकणे व त्याचा घड्या करणे, आंघोळीसाठी पाणी गरम करणे, छोटे कपडे धुणे, कपड्यास इस्त्री करणे, दुकानातून सामान आणणे, बाजारातून भाजीपाला आणि वर्तमानपत्र आणणे, इत्यादी सर्व कामे वर्गीकरण न करता घरातील मुलां-मुलींना लावल्यास त्यांच्यात या कामाच्या बाबतीत विभागणी होणार नाही. ज्या घरात फक्त मुलगा किंवा मुलगीच असेल तर

त्या घरात कामाचे वर्गीकरण करता येते काय ? नक्कीच नाही. या लहानपणाच्या वयात जर मुलांना कामाच्या बाबतीत स्वावलंबी बनविलो तरच त्याचे दूरगामी चांगले परिणाम निश्चितपणे बघायला मिळतात. याबाबतीत भारताचे माजी पंतप्रधान लाल बहादुर शास्त्री यांचे जीवन चरित्र वाचले तर लक्षात येते की, त्यांनी जीवनात काम वा श्रमाला महत्वाचे पहिले स्थान तर दिलेच शिवाय ते स्वतःची कामे स्वतः पूर्ण करण्यात धन्य मानित म्हणूनच तर ते भारताच्या महत्वपूर्ण अशा पंतप्रधान पदापर्यंत पोहोचू शकले.

भगवान गौतम बुद्ध यांनी आळस हा माणसाचा शत्रू आहे असे म्हटले आहे. जी माणसे कष्टाळू आणि मेहनती असतात त्यांना रिकामा वेळच मिळत नाही. सदा न कदा ते कामात व्यस्त असतात. तर त्याउलट आळशी माणसे एक तर काम करीत नाहीत आणि करणाऱ्या व्यक्ती ला करू देत नाहीत. म्हणून अश्या लोकांपासून चार हात दूर राहणे केव्हाही चांगले असते. रिकाम्या डोक्यात भूताचा वास असतो. काही काम नसले की नसती उठाठेव केली जाते जे की जीवनाच्या प्रगतीत खुप मोठे अडसर ठरते. लहान मुलांपासून ते मोठ्या व्यक्ती पर्यंत प्रत्येकाचे कष्ट करण्याचे प्रकार वेगवेगळे आहेत. लहान मुलांचे कष्ट म्हणजे आपला शाळेतील अभ्यास वेळेवर पूर्ण करून घरकामात आई-बाबांना मदत करणे. घरातील लहान सहान कामे स्वयंस्फूर्तीने पूर्ण करणे, काम करणाऱ्या लोकांविषयी मनात आदर ठेवणे आवश्यक आहे. कोणतेही काम श्रेष्ठ किंवा कनिष्ठ असूच शकत नाही. प्रत्येक काम आपणास काही तरी देऊन जातो. बहुतांश ठिकाणी शालेय वयातील मुले हॉटेल मध्ये किंवा इतरत्र काम करताना दिसून येतात. घरच्या आर्थिक परिस्थितीमुळे ते अगदी लहान वयात कष्ट करण्यास सुरु करतात. त्यामुळे फार कमी वयात वयस्कर वाटतात. ज्या वयात जे काम करायला हवे तेच काम केल्यास शरीर सुध्दा साथ देते. बालमजूरी प्रतिबंधक कायदा असून देखील बाल कामगारांची संख्या अजुन देखील कमी झाले नाही. नोकरी करणाऱ्या कर्मचारी मंडळीनी प्रामाणिकपणे आपले काम पूर्ण करणे हेच त्यांचे खरे कष्ट आहे. मात्र काही कर्मचारी लवकरात लवकर श्रीमंत व्हावे म्हणून पैश्याच्या हव्यासा पायी लाच घेतात. अश्या लोकांना कष्ट करून

कमाविलेल्या पैश्यासारखे या पैश्याची किंमत कळत नाही. वाटेल तसे पैश्याची उधळपट्टी केल्या जाते. त्यामुळे यांच्या घरातील संस्कार सुध्दा लुप्त होतात आणि त्यांची येणारी पिढी निष्क्रिय निघते. कारण त्यांना श्रमाचे महत्त्व कळलेले नसते. भुकेला कोंडा आणि निजेला धोंडा असलेल्या लोकांनाच श्रमाचे महत्त्व कळलेले असते म्हणून तर त्यांना चटणी भाकर देखील गोड लागते आणि इकडे खाण्यास सर्व काही असून मधुमेह किंवा विविध कारणामुळे ते खाऊ शकत नाहीत. एकीकडे पोटसाठी पायपीट होते तर दूसरी कडे खालेले पचविण्यासाठी सकाळ-संध्याकाळ पायपीट करावी लागते. प्रत्येक जण कामाची टाळाटाळ करीत असेल तर भावी आयुष्य कसे असेल ? याचा विचार देखील फारच कठीण वाटते. म्हणून उभ्या जगाचा पोशिंदा असलेला शेतकरी असो वा इतर छोटे मोठे काम करणारे कामगार यांच्याविषयी त्यांच्या श्रमाचे मोल पैश्याच्या मापामधून न बघता कधी तरी माणुसकीच्या नात्यातून पाहायला शिकणे अत्यंत महत्वाचे आहे असे वाटते. महात्मा गांधीजींनी म्हटल्याप्रमाणे कोणत्याही कामाची सुरुवात स्व म्हणजे आपल्या पासून करावी. आपण एक जण पुढे पाऊल उचला हजारो पाय तुमच्या सोबत येतील.

समर्थ रामदास स्वामी यांनी कष्टाची महती सांगताना ' कष्टेविना नाही फळ ' असे स्पष्टपणे सांगितले आहे. सर्व काही जागेवर विनासायास मिळावे अशीच प्रत्येकाची अपेक्षा बनत चालली आहे. समाज मनाची ही स्थिती बदलण्यासाठी लहानपणापासून ते मोठे होईपर्यंतच्या कष्टाच्या गोष्टी वदवून घेऊन संस्कार करण्याचे प्रयत्न होतात परंतु प्रत्यक्ष कृती मात्र शून्य असते. बऱ्याच जणाना कसल्याच प्रकारचे कष्ट न करता आपले पोट भरले जावे असे वाटते. यात बिनभांडवली धंदा म्हणजे भीक मागणे. शरीर धड धाकट असून देखील अनेक जण भीक मागताना दिसतात. कष्ट करणे जीवावर येत असल्याने दुसऱ्यांस मागून खाणे, दुसऱ्यांसमोर मदतीसाठी हात पसरणे हाच त्यांचा दिनक्रम असतो. सार्वजनिक गर्दीच्या ठिकाणी जसे की रेल्वे स्टेशन, बस स्थानक किंवा एखादे धार्मिक स्थळ ही त्यांची ठरविलेली ठिकाण आहेत. जेथे भिकाऱ्याचा वावर सर्वात जास्त होतो. या बाबीचा त्रास प्रवाश्यांना आणि

भाविकाना होतो. पण यावर काही उपाययोजना होत नाही. हे विदारक चित्र पाहून मन विषण्ण होते. यातील काही जण खरोखरच अपंग असतील ही वा काही जणाना काहीच करता येत नाही. पण अश्याची संख्या फार कमी आहे. यापेक्षा धडधाकट भिकाऱ्यांची भरणा अधिक असतो. अशा लोकांना भीक देऊन आपण एकप्रकारे त्यांच्या या व्यवसायाला प्रोत्साहन देत असतो, असे नाही का वाटत ? परीक्षेत कॉप्या करून उत्तीर्ण होणारे विद्यार्थी विना कष्टाचे फळ मिळावे अशी अपेक्षा करणाऱ्याचे आणखी एक उदाहरण. लॉटरीने नशीब खुलते म्हणून घरातील एक-एक भांडी-कुंडी विकून केवळ लॉटरी खेळणारे अनेक महाभाग सापडतात. कष्ट करण्याची जणू त्यांची काहीच तयारी नाही असे ही काही जण समाजात भेटतात. सामान्यांची अशी वृत्ती का व्हावी याच्या मुळाशी जाणे गरजेचे आहे. फुकटची मिळविण्याची वृत्ती सोडून प्रत्येकाने कष्टाची सवय लावून घेणे अत्यंत महत्वाचे आहे. आज जागतिक कामगार दिन त्यानिमित्त काम करणाऱ्या व्यक्तीविषयी आपल्या मनात आदर निर्माण होणे अत्यावश्यक आहे.

~~~~~

08 मे - जागतिक रेडक्रॉस दिन

रक्तदान : सर्वश्रेष्ठ दान

सृष्टीमध्ये सर्वात बुद्धिमान प्राणी म्हणजे मनुष्य. आपल्या बुद्धिमत्तेच्या जोरावर त्याने अनेक शोध लावले आहेत आणि संशोधन केले आहेत. त्यामुळे मानवी जीवन सुखदायक होणे शक्य झाले आहे. मात्र अजूनपर्यंत कोणत्याच शास्त्रज्ञाने मानवी जीवनासाठी आवश्यक असलेल्या रक्ताचा शोध लावू शकला नाही. भविष्यात त्याचा शोध लागेल की नाही या याबात आत्ताच काही सांगता येणार नाही. रक्ताची निर्मिती कोणत्याही प्रयोगशाळेत शक्य नाही तर ते फक्त जिवंत माणसाच्या शरीरात तयार होऊ शकते. म्हणजे एखाद्या रुग्णास रक्ताची गरज भासली तर ते मनुष्यच पुरवठा करू शकतो. म्हणूनच सर्व दानात रक्तदान हेच सर्वश्रेष्ठ आहे असे म्हणण्यास हरकत नाही.

निरोगी माणसाच्या शरीरात पाच ते सहा लीटर रक्त नेहमी फिरत असते. त्यापैकी रक्तदान करताना फक्त 350 मिली एवढेच रक्त काढल्या जाते. काही कालावधीनंतर आपले शरीर ते रक्त लगेच भरून काढते. त्यामुळे रक्तदान विषयी आपल्या मनात असलेली भीती सर्वप्रथम दूर होणे अत्यावश्यक आहे. आज ही कित्येक लोकाना रक्तदानाची प्रक्रिया पूर्ण न कळाल्यामुळे ते रक्तदान करण्यासाठी पुढे येत नाहीत. अनेक प्रकारच्या अनामिक भीती आणि शंका लोकांच्या मनात असल्यामुळे रक्तदान करण्यास पुढे येत नाहीत असे दिसून येत आहे. त्यामुळे सर्वात प्रथम लोकांच्या मनातील ही भीती किंवा शंका दूर करण्यासाठी विविध माध्यमातून जनजागृती करणे आवश्यक आहे.

रक्त दिल्याने आपल्या शरीरावर कुठलाही प्रतिकूल परिणाम होणार नाही. काही काळ थकवा आल्यासारखे वाटेल परंतु डॉक्टरांच्या सल्याने जर आपण वागलो तर लगेच पूर्ववत

होता येते. तीन महिन्यांनंतर परत एकदा रक्तदान करता येते. म्हणजे वर्षातून चार वेळा आपण रक्तदान करू शकतो. आपण दिलेले रक्त कुण्या एकाचे नाही तर वेगवेगळ्या माध्यमातून बऱ्याच जणांचे जीव वाचवू शकते. एखादे वेळेचे अन्नदान त्या भुकेल्या व्यक्तीचे एक किंवा दोन वेळच्या भुकेचे शमन करू शकते. एखाद्याला दिलेली आर्थिक मदतीची दान त्याचे जीवन दोन दिवस सुखाचे करू शकते मात्र रक्तदान हे एखाद्या व्यक्तीला आयुष्य प्रदान करू शकते, जे की सर्वात महत्वाचे आहे, असे वाटते.

एखादा गंभीर अपघात झालेला असेल तर त्या व्यक्तीच्या शरीरातून प्रचंड रक्तस्राव होतो. अश्यावेळी त्यास खरी गरज असते रक्ताची. आजकाल तर अपघाताची संख्या भरपूर वाढली आहे. मग ऐनवेळी जर रुग्णास रक्त मिळाले नाही तर त्याच्या जीविताला धोका होऊ शकतो. महिलाना प्रसुतीच्या वेळी प्रचंड रक्तस्राव होतो. अश्या रक्तस्रावासारख्या समस्येला प्रत्येक महिलेला तोंड द्यावे लागते. वेळेवर रक्त मिळाले नाही तर बाळाच्या आईला आणि बाळाच्या जीवितेला धोका असू शकतो. एखाद्या व्यक्तीला सर्पदंश झाला असेल त्यावेळी ही रक्ताची मोठ्या प्रमाणावर गरज भासते. लढाईच्या दरम्यान सैनिक जखमी झाल्यास त्यास रक्ताची गरज भासते. तो आपल्या जीवाचे रक्षण करतो तर त्याच्या जीवाचे संरक्षण करण्याची जबाबदारी आपली नव्हे काय ? जेव्हा आपल्यावर रक्त मिळविण्याचे संकट निर्माण होते त्याच वेळी रक्तदानाचे महत्त्व लक्षात येते त्याशिवाय रक्ताचे महत्त्व लक्षात येत नाही. कुणी रक्तदानच केले नाही तर रक्तपेढ्यात रक्त कुठून येणार ?

समाजात प्रत्येक ठिकाणी जात, धर्म, पंथ, अमका, तमका असे वर्गीकरण केल्या जाते मात्र रक्त मागणी करताना हे रक्त कुणाचे आहे ? हे विचारल्या जात नाही. कारण सर्वांचे रक्त लाल आणि लालच असते. तसे रक्तात सुद्धा प्रमुख चार गट आहेत. ए, बी, एबी, आणि ओ असे चार रक्तगटाचे प्रकार आहेत. ओ रक्तगट असलेल्या व्यक्तीचे रक्त कोणालाही चालते म्हणून या रक्तगटाला ' जागतिक रक्तदाता ' असे संबोधिले जाते. अश्या लोकांची संख्या एकूण

लोकसंखेच्या 40 ते 46 टक्के एवढी आढळून येते. आपला जो रक्तगट आहे तेच रक्त आपणास दिले जाते. अपवाद ओ रक्तगट सर्वांना दिला जातो मात्र त्या ओ रक्तगटाच्या व्यक्तीला त्याच रक्तगटाचे रक्त द्यावे लागते. वेळेवर रक्त मिळण्यासाठी प्रत्येकजण शहरातील रक्तपेढ्याकडे धाव घेतात. शिबिराच्या माध्यमातून रक्तपेढ्या रक्त संकलित करीत असतात. म्हणून आपणास वेळेवर रक्त उपलब्ध होत असते. या रक्तपेढ्यात मोठ्या प्रमाणावर रक्त संकलित होण्यासाठी जास्तीत जास्त रक्तदान शिबिराचे आयोजन होणे आवश्यक आहे. महापुरुषाच्या जयंत्या, पुण्यतिथ्या किंवा काही विशेष कार्यक्रम असेल तेंव्हा डीजे लावून नाच गाणे करण्यापेक्षा रक्तदान शिबिराचे आयोजन करून त्याठिकाणी दहा लीटर रक्त संकलन केल्यास खरी जयंती वा पुण्यतिथी साजरा केल्याचा आनंद मिळेल. वर्षातून एकदा येणाऱ्या जन्मदिवशी बहुतांशजण आपल्या आणि मित्रांच्या आनंदासाठी बर्थडे पार्टीचे आयोजन करून हजारो पैश्याची उधळपट्टी करतात. त्याऐवजी मित्रांसह सर्वांनी रक्तदान करण्याचा निर्णय घेतल्यास बर्थडे बॉयला किंवा गर्लला दीर्घायुष्य तरी लाभेल. एका व्यक्तीने शंभर वेळा रक्तदान करण्यापेक्षा शंभर जणानी एक वेळा केलेले रक्तदान जास्त चांगले ठरेल.

रक्तदान केल्यामुळे असंख्य असे फायदे देखील आहेत. सर्वात पहिल्यांदा आपल्या रक्ताची यनिमित्ताने चाचणी होते. त्यामुळे आपणास आपल्या निरोगी शरीराची माहिती होते. आपला रक्तगट कळण्यास मदत होते. रक्तदान केल्याने आपणास एक प्रमाणपत्र दिले जाते ज्याच्यामुळे आपणास कधी रक्ताची गरज भासली तर पहिल्या प्रथम प्राधान्याने आपला विचार केला जातो. सर्वात महत्वाचे म्हणजे मानसिक समाधान मिळते. रक्तदान करणाऱ्या कर्मचारी व्यक्तीला अर्ध्या दिवसाची पगारी सुट्टी मिळते. सुशिक्षित आणि सज्ञान लोक सुद्धा रक्तदानाच्या माहितीपासून अनभिज्ञ आहेत. म्हणून प्रत्येक कर्मचारी वर्षातून एकदा तरी रक्तदान करावे अशी यंत्रणा तयार करणे आवश्यक आहे. भविष्यात रक्तदान करणाऱ्या कर्मचारी लोकांना एका दिवसाची पगारी सुट्टी दिली जावी आणि रक्तदान करणाऱ्या कर्मचारी लोकांचा वर्षातून एकदा जागतिक रेडक्रॉस दिनाच्या दिवशी किंवा अन्य दिवशी यथोचित

सत्कार आणि सन्मान केल्यास रक्तदान विषयी लोकांमध्ये जागृती निर्माण होण्यास मदत मिळू शकेल. स्थानिक स्वराज्य संस्थेच्या ग्रामपंचायत, नगरपालिका किंवा सेवाभावी संस्थेने रक्तदान केलेल्या लोकांचा सर्वासमक्ष नागरी सत्कार करावा म्हणजे लोकांत याविषयी जागृती निर्माण होईल. प्रत्येकाने वर्षातून कमीत कमी एकदा तरी रक्तदान करण्याचा संकल्प केल्यास हजारों लीटर रक्त संकलन होऊ शकते. रक्तदानामुळे नकळतपणे आपल्या हातून एक चांगले कार्य घडते. म्हणून जीवनात रक्तदान करण्यापेक्षा कोणतेच दान श्रेष्ठ नाही हे समजून घेऊन 18 ते 60 वयोगटातील निरोगी लोकांनी रक्तदान करण्यासाठी पुढे येणे आवश्यक आहे.

~~~~~

11 मे राष्ट्रीय तंत्रज्ञान दिवस

मोबाईल क्रांती आणि परिणाम

मोबाईल या तळहाताएवढ्या असलेल्या यंत्राने संपूर्ण जगाला खिशात घातले आहे. घरात एक तरी मोबाईल नाही असे एक ही घर आज शोधूनही सापडत नाही. घरात जितके सदस्य असतील तेवढ्याकडे मोबाईल नावाची वस्तू असतेच असते. अर्थात अन्न वस्त्र आणि निवारा या मानवाच्या तीन मूलभूत गरजा आहेत, यात संगणक आणि मोबाईलचा सुद्धा आज समावेश झाला आहे. पदोपदी त्याच्याशिवाय आज अनेक काम खोळंबत आहेत असे प्रत्येकाला वाटत आहे. एका क्लिकवर जगातील कुठलीही माहिती क्षणात मिळणे आणि हव्या त्या व्यक्तीशी क्षणात संपर्क साधणे ही किमया या आधुनिक तंत्रज्ञानामुळे सहज, सुलभ आणि सोपे झाले आहे. यामुळे मानवांची बरीच शारीरिक, आर्थिक व मानसिक त्रास वाचणे किंवा त्रास कमी झाला असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही. पूर्वी गावात एखादा व्यक्ती मृत्यू पावला तर गावातील आठ-दहा लोकांना पैसे देऊन त्यांच्याकरवी अंत्यविधीचा निरोप त्यांच्या नातलगापर्यंत पोहोचविल्या जात असे. दूर अंतरावर असलेले नातेवाईक अंत्यविधीचा निरोप मिळाल्यानंतर इच्छित स्थळी पोहोचण्यापूर्वी तेरवीचा दिवस सुद्धा उजाडत असे, असे काही अनुभव पूर्वीचे लोकं देतात. दळणवळण व माहिती तंत्रज्ञान यांचा प्रचार व प्रसार या काळात झाला नव्हता त्याकाळातील वरील स्थितीचा अनुभव आजच्या काळात नक्कीच लागू पडत नाही. कारण आज दळणवळण सोबत माहिती तंत्रज्ञानात सुद्धा लक्षणीय अशी प्रगती झाली आहे. त्यामुळे आज गावात कोणी मृत्यू पावला तर त्या संबंधीचे निरोप देण्यासाठी लोकांना नातलगाकडे पाठवण्याची काही आवश्यकता नाही. कारण मोबाईल मुळे हे काम खुप सोपे झाले आहे. त्याहीपुढे जाऊन फेसबुक किंवा व्हाट्सअप्पसारख्या सोशल एप्स वापर करून सुद्धा आपला निरोप पाठविता येऊ शकतो. यामुळे आज जग जवळ आल्यासारखे वाटत आहे परंतु तो सुद्धा

आपला एक भ्रम आहे असे वाटते. मोबाईल एक असे यंत्र आहे जे की लहान मुलांना आकर्षित करतेच याशिवाय घरातील प्रत्येक सदस्याने वेड लावते. जोपर्यंत आपण मोबाईल पासून दूर राहू आपणाला सुख, समाधान, चैन आणि आनंद या सगळ्या गोष्टी प्राप्त होतात. परंतु जसेही आपण मोबाईलधारक बनतो आपले सुख, समाधान, चैन आणि आनंद या गोष्टी हळूहळू आपणापासून दूर होण्यास सुरुवात होते. चोवीस तास त्या मोबाईलच्या तंद्रीत कधी फेसबुक अपडेट करण्यात तर कधी व्हाट्सआप वरील मेसेज वाचण्यात, व्हिडीओ बघण्यात आपला वेळ जात असतो. सोशलमीडियात अधून-मधून कमेंट करावेच लागते आणि एखादी तरी पोस्ट करावेच लागते या चिंतेत सतत मोबाईलला चिकटून राहण्याची सवय कधी लागते हे कळतच नाही.

शालेय व महाविद्यालयीन जीवनातील मित्र-मैत्रिणी सोशल मीडियाचा वापर केला नाही तर सतत तगादा लावतात. त्यामुळे स्मार्टफोन मोबाईलधारक बनवणे गरजेचे वाटते. आज या मोबाईलमुळे घरात अनेक गोष्टी सहज घडून येत आहेत. पूर्वी प्रत्येक घरात आलार्मची एक घड्याळ रहात असे. ज्यामुळे पहाटे अभ्यासासाठी उठणे सोपे बनत होते. आज मात्र त्या आलार्मच्या घड्याळाची काहीएक गरज उरली नाही. कारण मोबाईल मध्ये अशी व्यवस्था केलेली आहे. आलार्म सोबत पूर्वी प्रत्येकाच्या घरी रेडिओ नावाची करमणूक करणारी वस्तु हमखास आढळून येत असे. ज्या काळात वृत्तपत्र सहज उपलब्ध होत नसत त्याकाळात रेडिओवरील सकाळ व सायंकाळच्या बातम्या ऐकल्याशिवाय चैन पडत नसे. परंतु आज घराघरातील रेडिओ धूळखात पडलेला असून मोबाईल वरील रेडिओने सर्वांना कानसेन बनवून टाकले आहे. सकाळी सहा वाजता दारावर वृत्तपत्र येण्याची आज व्यवस्था आहे तरी त्याच्याअगोदर मोबाईल द्वारे विविध वृत्तपत्र वाचन करून वाचक मोकळा होत आहे. त्यासाठी त्याला वाचनालयात जाण्याची गरज नाही. हाताच्या मनगटावर घड्याळ बांधल्याशिवाय घराबाहेर कोणी बाहेर पडत नसे. किती वाजले ? असे कोणी विचारले असता लगेच डोळ्यासमोर डावा हात आणून वेळ सांगण्याचे दिवस आज राहिले नाहीत. आज जो तो किती

वाजले ? असे विचारले असता मोबाईल काढून वेळ सांगतात. घड्याळयाला पूर्वी चावी द्यावी लागायची किंवा त्यात सेल टाकावी लागायची. या दोन्ही गोष्टी मोबाईलने मोडीत काढली आहे. प्रवासात जाताना उच्चभ्रू मंडळी कानात काहीतरी ठेवून गाणे ऐकायचे आणि त्यास वॉकमन असे म्हटले जायचे. सामान्य व्यक्तीला तेव्हा वाटायचं की मीसुद्धा वॉकमन घेईन. कारण चालता-फिरता गाणे ऐकण्याची मजा काही औरच. परंतु हे वॉकमन सामान्य लोकांना काही परवडण्यासारखे नव्हते. कारण वॉकमनला चालविण्यासाठी कॅसेट आणि मसाला म्हणजे सेलची गरज भासत असे. आठ-दहा गाणे ऐकले की ते सेल समाप्त व्हायचे. त्यामुळे हे वॉकमन फारच खर्चिक होते त्यामुळे गरीबांची हौस मात्र पूर्ण होत नसे. मात्र या मोबाईलने गरीबांची हिच हौस अशी काही दूर केली वॉकमन नावाचे यंत्र आज शोधूनही सापडत नाही. मोबाईलमध्ये भरपूर गाणे साठवून ठेवण्याची क्षमता असल्यामुळे टेपरेकॉर्डर, व्हीसीआर, डीव्हीडी यासारखे अनेक यंत्र मागे पडले. त्यामुळे आज घरातील वरील वस्तू काही प्रमाणात दिसून येतात असे म्हणण्यापेक्षा दिसतच नाहीत. या छोट्याशा मोबाईलने अशी क्रांती केली की, बाजारपेठेतील अनेक वस्तूंना हद्दपारच केले नाही तर त्यांचे अस्तित्वच संपुष्टात आणले. याहीपुढे जाऊन मोबाईल अजून कुणाला हद्दपार करणार हे येणारा काळच ठरवेल.

आधुनिक तंत्रज्ञानाचा परिणाम -

मानवाचा उत्तरोत्तर विकास व्हावा म्हणून विज्ञानाने विविध प्रकारचे संशोधन करून नवनवीन तंत्रज्ञान विकसित केले. त्याचा वापर जेवढा चांगल्या कामासाठी केला जातो तेवढाच वाईट कामासाठी सुद्धा केला जातो. एकविसाव्या शतकातील संगणक व भ्रमणध्वनी म्हणजे मोबाईल या तंत्रज्ञानाचा शोध आणि विकासामुळे मानवाचे जीवन पूर्णपणे बदलून गेले आहे. दहा ते पंधरा वर्षांपूर्वीची स्थिती आणि आजची सामाजिक स्थिती यात तफावत आढळून येते त्याचे एकमेव कारण म्हणजे तंत्रज्ञानाचा उत्तरोत्तर होत असलेला विकास. पूर्वी पंचवीस पैश्यातील जे की आज पन्नास पैसे झाले आहे अशा पोस्टकार्डावर कळविलेली खुशाली

आठवड्यानंतर पोस्टमनचा मदतीमुळे कळत असे. आज मात्र त्या कार्डला कोणी विचारत ही नाही. कारण आज मोबाईलच्या संदेशाच्या माध्यमातून क्षणात आपली खुशाली किंवा माहिती स्वकीय मंडळींना दिला जातो. याचा वापर चांगला होत असेल तर खरंच हे उत्तम आहे. परंतु काही मंडळी याचा गैरवापर करून मुलींचा छळ काढण्यासाठी, अश्लील व घाणेरडे संदेश पाठवून या माध्यमाला खराब करण्याचा प्रयत्न करीत असतात. यावर कुठे तरी नियंत्रण आणणे आवश्यक आहे. सण-उत्सव किंवा समारंभानिमित्त एकमेकांना शुभेच्छा देण्यासाठी, वाढदिवस असो किंवा लग्नाचा वाढदिवस असो त्यांच्याही शुभेच्छा व्यक्त करण्यासाठी हा प्रकार अगदी चांगला वाटतो. आजकाल तर काही मंडळी लग्नाच्या असो वा वास्तुशांती यासारख्या मोठ्या किंवा छोट्या कार्यक्रमासाठी निमंत्रण पत्रिका म्हणून याच तंत्रज्ञानाचा वापर करून आपला वेळ आणि शारीरिक श्रम दोन्ही वाचवीत आहेत. ज्या लोकांना या माध्यमाचे महत्व किंवा किंमत अजून पर्यंत कळालेले नाही अशा अज्ञानी, अडाणी, निरक्षर लोकांकडून याचा गैरवापर वाढत आहे. मोबाईलमध्ये भरपूर गाणे साठवून ठेवण्याची क्षमता आहे आणि ते गाणे कानाला हेडफोन लावून ऐकता येते. मात्र याचा अति वापर होत असल्यामुळे नुकतेच लखनौ मध्ये एक अपघात घडले ज्यात 13 शाळकरी मुलांचा हकनाक जीव गेले. मोबाईलमध्ये असलेल्या कॅमेराचा वापर चांगला होण्याऐवजी त्याचे गैरवापरच जास्त होताना दिसून येत आहेत. फेसबुक आणि व्हाट्सअप्प जगात खूपच लोकप्रिय आहे मात्र याठिकाणी कोणतेही फोटो किंवा संदेश पोस्ट करून त्यांचे नाव बदनाम केले जात आहे तसेच समाजात तणाव निर्माण करण्याचा प्रयत्न केला जात आहे. काही महाभाग मंडळी पॉर्न फोटो किंवा व्हिडीओ पोस्ट करीत आहेत ज्यामुळे पाहणाऱ्यांच्या मनात उत्तेजित भावना निर्माण होणे साहजिकच आहे.

पूर्वी चित्रपट पाहायचे म्हटले तर थिएटरमध्ये गेल्याशिवाय पर्याय नव्हता. त्यामुळे थिएटर सुद्धा हाऊसफुल्ल राहात होती. आज मात्र त्याच्याविरुद्ध बघायला मिळत आहे. विविध वाहिन्या, डीव्हीडी, सीडी या माध्यमातून प्रत्येक जण घरी हवे ते चित्रपट पाहू शकत होते.

याहीपुढे जाऊन संगणक आणि इंटरनेटमुळे एका क्लिकवर कोणतेही चित्रपट पाहण्याची व्यवस्था केली आहे. त्यातल्या त्यात मोबाईलने तर कहरच केला आहे. संगणकाला काही मर्यादा तर होत्या परंतु स्मार्टफोनमुळे सर्वच मर्यादा संपुष्टात आल्या आहेत. कुठेही आणि कोणत्याही वेळी इंटरनेटचे पूर्ण नेटवर्क मिळत असल्यामुळे याचा वापर प्रचंड मोठ्या प्रमाणात वाढीस लागला. पूर्वी लोकं ब्लू चित्रपट पाहताना अमुक लोकांना अटक करण्यात आली अशा मथळ्याचे बातम्या वाचण्यात येत होते. आज मात्र ते वाचन करण्यात येत नाहीत कारण ब्लू चित्रपट असो किंवा इतर चित्रपट सर्व प्रकारची सेवा स्मार्टफोनच्या स्वरूपात खिशात असल्यावर कोण कशाला थिएटरमध्ये चोरून चित्रपट पाहिल. मात्र अश्या बातम्या ऐवजी आज दररोज विनयभंग आणि बलात्काराच्या घटना वाढीस लागले आहेत. दिल्लीत धावत्या बसमध्ये मुलीवर झालेल्या बलात्काराने संपूर्ण देश हादरला होता. शासनाने त्यावर कायदाही तयार केला परंतु बलात्कार थांबण्याऐवजी वाढू लागले आहेत. वास्तविक शासनाने मोबाईलच्या नेट वापरावर बंदी आणायला पाहिजे. आजच्या मोबाईल नेट वापरणाऱ्या व्यक्तींच्या मनात वारंवार अश्लील व बीभत्स चित्र आणि उत्तेजना निर्माण होत आहे. या उत्तेजित मनाला शांत करण्यासाठी हे लोक बलात्कारासारखे उपाय शोधत आहेत असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही. देशातील बलात्कार किंवा विनयभंग सारखे अनैतिक गोष्टी रोखायचे असेल तर सर्वात प्रथम मोबाईल वरील इंटरनेट बंद करणे गरजेचे आहे. हे होत नसेल तर निदान सर्वच पॉर्न साईटवर बंदी आणावी. जर कोणी तसे अश्लील व बीभत्स चित्रपट पोस्ट केल्यास त्यांच्यावर पोलीस कार्यवाही करावी. जर हे असेच चालू असेल तर भविष्यकाळ अवघड राहणार आहे. अश्या साईटवर बंदी घातली गेली तरच भविष्यात संस्कारित पिढी बाहेर पडू शकते अन्यथा कुसंस्कारी पिढीच बाहेर पडणार यात शंका नाही. तंत्रज्ञानाचे संशोधन विकासासाठी व्हावा, त्यातून वाईट असे घडू घडू नये आणि अन्यथा त्याचा शोध न लागलेला बरा असे वाटते.

31 मे - जागतिक तंबाखूमुक्ती दिन

तंबाखूमुक्त जीवन जगता येईल ?

जागतिक आरोग्य संघटनेने (WHO) तंबाखूला जागतिक समस्या म्हणून घोषित केले आहे. जगामध्ये प्रत्येक वर्षी तंबाखूच्या आजाराने पन्नास लक्ष लोक मरतात तर एकट्या भारतात दहा लक्ष लोक तंबाखूमुळे आपले जीवन गमावितात. तंबाखूच्या वापरामुळे हृदयरोग, फुफ्फुसांचे आजार तसेच इतर असंसर्गजन्य रोग होतात. भारतामध्ये तंबाखू सेवनाचे प्रमाण जगाच्या तुलनेत सर्वात जास्त आहे. शहरी भागापेक्षा ग्रामीण भागात तंबाखू खाणाऱ्यांची संख्या फार मोठ्या प्रमाणात आढळून येते. पुरुष मंडळी तर सोडाच त्याठिकाणी लहान मुले आणि स्त्रियासुद्धा तंबाखूच्या आहारी गेलेली दिसून येतात. विडी, सिगारेट, गुटखा, जर्दा अशा विविध माध्यमातून व्यक्ती तंबाखूचा वापर करीत असतो. ज्याप्रकारे चहा पिल्यामुळे मनाला तरतरी मिळते असे वाटते त्याच धर्तीवर तंबाखूच्या सेवनाने तरतरी मिळते, माइंड फ्रेश होते, बुद्धीला चालना मिळते, डोकं चालायला लागते असा काही लोकांमध्ये चुकीचा गैरसमज पसरलेला आहे. तंबाखू खाणारे मंडळी वरील कारणे सांगून तंबाखू खाण्याचे समर्थन करणारी वक्तव्य करतात. तंबाखू सेवनाने कर्करोग होतो किंवा नाही या विषयावर अजूनपर्यंत संशोधन झाले नाही किंवा हे खरच आहे असेही सांगता येत नाही. यावर मागील काही दिवसांपूर्वी जोरदार चर्चा झाली आणि वाद-विवाद सुद्धा झाले. तंबाखूचे समर्थन व्यक्त करणारी मंडळी तंबाखूसेवनाने काही ही होत नाही, कोणताच आजार होत नाही असे सांगतात. आमचे आजोबा तंबाखू खात होते परंतु ते वयाच्या ऐंशीव्या वर्षी नैसर्गिकपणे वारले असे घरातील उदाहरण देऊन पटवून सांगतात. त्यास्तव कधीकधी अशा बोलण्यावर विश्वास टाकला जातो. परंतु तंबाखू सेवनाचे प्रमाण दिवसेंदिवस वाढतच गेले तर मात्र अति तेथे माती या म्हणीप्रमाणे आपल्या जीवनाची सुद्धा माती झाल्याशिवाय राहणार नाही, हे ही तेवढेच खरे आहे. म्हणून

तंबाखू खाणे किंवा सिगारेट, बिडी पिण्याची सवय आपणास लागू नये याची प्रथम काळजी घेणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. वास्तविक पाहता तंबाखूचे सेवन करणे ही वाईट सवय आहे. समाजामध्ये या सवयीला कोणी ही चांगले म्हणणार नाही. कारण यामुळे चार-चौघात बसलेले असताना आपणास वारंवार बाजूला जावे लागते, थुंकावे लागते. बोलताना त्रास होतो, आपल्या थुंकण्याचा इतरांना त्रास होतो. म्हणून आपल्यापासून सर्वजण चार हात दूर राहणे चांगले असे ते समजतात. सिगारेट ओढणाऱ्या व्यक्तीपेक्षा त्याच्या शेजारी असलेल्या लोकांना त्याचा जास्त त्रास होतो. जुन्या काळी विडी ओढणारे वृद्ध माणसे जास्त होती. पण हळूहळू त्यांची संख्या कमी झाली मात्र सिगारेट ओढणाऱ्या युवकांच्या संख्येत दिवसेंदिवस वाढ होत आहे हे फारच चिंताजनक आहे.

तंबाखू खाण्याची सवय सहवासातून लागते. मित्रांच्या संगतीत राहून तंबाखूच्या आहारी गेलेली बरीचशी मंडळी भेटतात आणि अगदी हताशपणे बोलतात की ही सवय सुटणे फारच अवघड बाब आहे. खूप प्रयत्न करून पाहिला पण सवय काही तुटत नाही, राव असे एकांतात मित्रांशी बोलतात. जास्तीत जास्त मित्रांचा सहवास शाळा आणि महाविद्यालयाच्या काळात असतो आणि त्याच कालावधीत तंबाखू सेवनाची सवय लागण्याची दाट शक्यता असते. या शालेय वयात तंबाखू खाण्याची सवय मोठेपणी काही केल्या सोडवत नाही आणि जे या काळात तंबाखूपासून दूर राहतात त्यांच्या जीवनात तंबाखू कधीच प्रवेश करत नाही, असा बऱ्याच लोकांचा अनुभव आहे. म्हणूनच या शाळा-महाविद्यालयात मुलांना तंबाखूची सवय लागणार नाही याची काळजी मुख्याध्यापक, शाळा व संस्थेचे घटक आणि पालक या सर्वांनी घेणे गरजेचे आहे. त्याच अनुषंगाने शाळा व महाविद्यालयात विद्यार्थ्यांचे तंबाखू खाण्याचे वाढते प्रमाण लक्षात घेऊन तंबाखूवर प्रभावीपणे नियंत्रण आणण्यासाठी उच्च व तंत्रशिक्षण विभागाने तंबाखू वापरावर नियंत्रण आणण्याचे निर्देश दिलेले आहेत. विद्यार्थ्यांना व्यसनाच्या विळख्यातून बाहेर पडण्यासाठी शैक्षणिक संस्थेसह सार्वजनिक ठिकाणी तंबाखूवरील बंदी सक्तीचे करण्यात आले आहे. लहान मुलांकडून तंबाखू विक्री करण्यास मनाई तर आहेच

शिवाय शालेय परिसरात 100 यार्ड मध्ये तंबाखू विक्री करण्यास बंदी घालण्यात आली आहे. तसा मोठ्या अक्षरात फलक शाळेच्या प्रवेशद्वारावर लावण्याचे बंधनकारक केले आहे. या नियमाचे उल्लंघन करणाऱ्या व्यक्तीविरुद्ध दंडासह शिक्षापात्र गुन्हा नोंदविण्याचे निर्देश दिले आहेत. या नियमाची कठोर अंमलबजावणी होणे अपेक्षित आहे. मात्र तरीही शाळा कॉलेजच्या परिसरात तंबाखूजन्य पदार्थ विकत मिळतात हे खरोखरच चिंतनीय बाब आहे. मुलांना सहजरित्या हे तंबाखूजन्य वस्तू मिळत असल्यामुळे मुले त्याकडे आकर्षित होतात. सर्वप्रथम शाळेला लक्ष्य करून तंबाखूमुक्त शाळा हा उपक्रम सर्व राज्यभर राबविण्याचा निर्णय शासनानी घेतला आणि प्रत्येक शाळेच्या दर्शनी भागात दिसेल असे तंबाखूमुक्त शाळा फलक आणि तंबाखूचे दुष्परिणाम काय होतात याचे चित्र शाळेत लावल्यास त्याचे अनुकूल परिणाम नक्कीच बघायला मिळेल. सर्वप्रथम विद्यार्थ्यांनासुद्धा त्याची माहिती होईल आणि त्यांच्या घरी कोणी तंबाखू खाणारे असतील तर मुले त्यांना तंबाखू खाण्याचा सल्ला देऊन तंबाखू खाण्यापासून परावृत्त करू शकतील. मुलांनी दिलेल्या सल्ल्याचा परिणाम नक्की दिसून येतो, हा एक अनुभव आहे. आज जागतिक तंबाखूमुक्त दिनानिमित्त तंबाखू सेवन करणाऱ्यांनी तंबाखूला आपल्या जीवनातून वेळीच हद्दपार करण्यासाठी शपथ घेऊ या. आपल्या परिवारासाठी, देशासाठी आपली खूप गरज आहे. तेंव्हा चला उठा, जागे व्हा आणि तंबाखूमुक्त जीवन जगूया.

01 जून - जागतिक दूध दिवस

दूध म्हणजे पूर्ण अन्न

नुकतेच जन्म घेतलेल्या मुलांसाठी दूध हेच पोषक अन्न आहे. सुरुवातीच्या दुधात रोग प्रतिकारक पदार्थही असतात त्यामुळे मूल जन्मल्याबरोबर दूध पाजविण्याचा सल्ला डॉक्टरमंडळी देतात. दूध म्हणजे सस्तन प्राण्याच्या मादीच्या स्तनांतून स्त्रवणारा एक पांढरा द्रव पदार्थ आहे. दूध निर्मिती करणे हा सस्तन प्राण्यांचा विशेष गुणधर्म आहे. सस्तन प्राणी आपल्या पिलाना स्तनांमधून दूध पाजून मोठे करतात. एखाद्या महिलेला स्तनातून दूध येत नसल्यास त्या लेकराला गाईचे दूध पाजविले जाते म्हणून गाईला आईच्या नंतरचे स्थान दिल्या जाते. गाईचे दूध पचायला हलके असते आणि त्यात मेदाम्ले, प्रामुख्याने प्रथिन आणि लॅक्टोजचे (शर्करा) कलिली मिश्रण असते याशिवाय सोडियम पोटॅशियम, कॅल्शियमचे क्षार, आणि सूक्ष्म प्रमाणात फॉस्फरस पेंटाऑक्साइड, अ आणि ड जीवनसत्व असतात. दूध हा मानवाच्या आहारातील महत्वाचा अन्न बनले आहे. त्याचसोबत दुधातून कॅल्शियम मिळत असल्यामुळे हाडे मजबूत करण्यासाठी दूध पिणे आवश्यक असल्याचे बोलले जाते. पहिलवान मंडळी व्यायाम केल्यावर तांब्याभरून दूध पित असत असे पूर्वीचे लोकं बोलायचे. मात्र आज परिस्थिती वेगळी आहे. आज चहा करायला कपभर दूध मिळणे अवघड आहे तर तांब्याभर दूध पिण्याची गोष्ट वेगळी. त्याचबरोबर दुधामधील प्रथिने आणि मेदाम्लामुळे लहान मुलांसाठी देखील ते पोषक असते. लहान मुलांना दुधात गरम भाकर चुरून दिल्यास मोठ्या आनंदात ते मूल जेवण करते. माणूस जेव्हा शेती करायला प्रारंभ केला त्याचवेळी त्याला पशुपालनाचे महत्व कळाले होते. म्हणून शेतात काम करणाऱ्या प्राण्यासोबत प्रामुख्याने गायी पाळण्यात येत असत. त्या खालोखाल शेळी, मेंढी, म्हैस यांचे देखील पालन होऊ लागले आणि या प्राण्यापासून दूध मिळवले जाऊ लागले. प्रत्येक व्यक्तीच्या घरी दूध देणाऱ्या प्राण्यांचा समावेश होता. खाऊन उरल्यानंतर शिल्लक राहिलेले दूध टिकवून ठेवण्यासाठी त्या

दुधापासून दही बनवण्याची पद्धत सुमारे दोन हजार वर्षापूर्वीची आहे. त्याचसोबत दूधापासून लोणी, चीज, क्रिम, खवा, पनीर आणि आईसक्रीम इत्यादी पदार्थ तयार केले जातात ज्यांचा रोजच्या जेवणात मोठ्या प्रमाणावर वापर केला जातो. फार पूर्वीच्या आकडेवारीनुसार भारतामधील पशूंची संख्या जगात पहिल्या क्रमांकाची आहे. त्यामुळे भारतात सर्वाधिक दूध उत्पादन होते, यास धवल क्रांती असे सुद्धा म्हटले जाते. दुभत्या जनावरांची संख्या भारतात सर्वाधिक असली तरी प्रत्येक दुभत्या जनावरामागे सर्वाधिक दूध उत्पादन हॉलंडमध्ये होते. दूध हे एक पूर्ण अन्न असून आजारी असलेल्या लोकांना दुधात हळद टाकून दिल्या जाते. लहान मुलाना रोज सकाळी एक कपभर दूध पिण्याचा सल्ला मोठी मंडळी देतात. पण आजची मूल दुधापेक्षा चहाला अधिक महत्व देतात. गावोगावी डेअरीच्या माध्यमातून दुधाचे संकलन सध्या केल्या जात आहे. यात काही कंपनी खूप मोठे कार्य केले आहेत ज्यात प्रामुख्याने अमूल कंपनी अग्रेसर आहे. ग्रामीण भागात पूर्वी दूध देणाऱ्या जनावरांची संख्या भरपूर होती मात्र आज तशी परिस्थिती राहिली नाही. ग्रामीण भागात आज दूध देणाऱ्या गायीचे प्रमाण खूप कमी झाले आहे त्यामुळे जेथे दुधाचा महापूर वाहत होता तिथे कपभर चहासाठी दूध मिळणे खूप अवघड झाले आहे. काही शहरी गावात याच दुधाच्या व्यवसायाने अनेकांना जगण्याचे मार्ग दाखविले आहे, हे ही सत्यच आहे. मात्र बरेच दूध विक्रेते दुधात पाणी मिसळून भेसळ करतात त्यामुळे लोकांना शुध्द दूध मिळणे फारच अवघड आहे. सध्या शहरात दुधाचे प्रति लिटर 50 ते 60 रु. याप्रमाणे विकले जाते. दूध का कर्ज चित्रपटात एका सापाने आपले दुधाचे कर्ज कसे दिले हे दाखविले आहे मात्र विज्ञान सांगते की, साप दूध पित नाही. तसेच काही मंडळी दुधाचा अभिषेक देखील करतात. त्यात खास करून गायीच्या दुधाचा वापर करतात मात्र ते दूधच मिळत नसेल तर काय करणार ? त्यावेळी नुसत्या पाण्याचा अभिषेक देखील केला जातो. आज जागतिक दूध दिन आहे त्यानिमित्ताने दुधाचे महत्व आपण सर्वांनी जाणून घेणे आवश्यक आहे.

05 जून - जागतिक पर्यावरण दिन

गोष्ट छोटी डोंगराएवढी

जगप्रसिद्ध ग्वेन डायर वर्ल्ड व्ह्यू स्तंभाखालील वुई आर फ्रॉग इन दी पॉट या लेखातून त्यांच्या शीर्षक अर्थ सांगतो की, बेडूक उचलून जर उष्ण पाण्यात टाकले तर ते चटकन उडी मारून बाहेर पडते. मात्र तेच जर थंड पाण्याने भरलेल्या भांड्यात ठेवले आणि मंद आचेवर ठेवून पाणी हळूहळू तापविले तर बेडूक छान पैकी शिजते परंतु भांड्यातून उडी मारून बाहेर येत नाही. ह्या प्रयोगातून आपण काय शिकतो ? तर आज आपली सुद्धा अवस्था त्या बेडकासारखीच झाली आहे. पुढे लेखक म्हणतो की, जागतिक बँकेच्या अप्रकाशित अहवालानुसार तापमान जर अधिक दोन सेल्सिअस डिग्रीने वाढले तर भारतीय अन्नधान्य उत्पादन 25 टक्क्यांनी आणि चीनचे 38 टक्क्यांनी घटेल तसेच भूजल साठेही संपलेले असतील. यावरूनच लेखकाने वरील प्रयोगाचा आवर्जून उल्लेख केलेला आहे. देशाच्या राजधानीपासून ते गल्लीबोळातल्या रिकामटेकड्या युवकांपर्यंत सर्वांनी जागरूक होणे गरजेचे आहे. यापुढे आपण सर्वजण काय करावे ? यापेक्षा काय करू नये ? यावरच जास्त भर दिलेले बरे वाटते. कारण काही करा म्हटलं की आपले मानवी मन लवकर तयारच होत नाही तसेच त्यास तन-मन-धन याचीही गरज भासते आणि करू नये म्हटले की ज्या ठिकाणी आपण आहोत तेथील परिस्थितीचा विचार करून शक्यतो तसे करण्याचे टाळावे म्हणजेच नकळत आपण काहीतरी करीत असतोच.

सध्या पेट्रोल डिझेल सारख्या इंधनावर चालणाऱ्या गाड्यांची संख्या दिवसेंदिवस वाढतच आहे. आज प्रत्येकांच्या घरात जेवढे सदस्य तेवढ्या गाड्या झालेल्या आहेत. त्यामुळे आज इंधनाचे भाव गगनाला भिडत आहेत असे आपण म्हणतो. गेल्या दहा वर्षांपूर्वीचा इंधनाच्या दराची तुलना जर आजच्या दराशी केली तर त्यात जवळपास अडीच पट वाढ झालेली दिसून येते. पुढील दहा वर्षात या इंधनाचे दर वाढून पाच पट होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही,

अशावेळी आपण काय करणार ? आपल्या सर्व गाड्या अशावेळी भंगारमध्ये विकून टाकण्याची वेळ आपणावर तर येणार नाही काय ? याचा असा नुसता विचार जरी केला तरी अंगावर शहारे येतात. तेव्हा आपणाला त्या बेडकाचे उदाहरण तंतोतंत लागू पडल्यासारखे वाटते. जेव्हा टंचाई वा उणीव वाटते त्याच वेळी माणूस जागा होतो इतर वेळी मात्र त्याचा अपव्यय करतो.

पेट्रोल-डिझेल सारख्या इंधनाची निर्मिती करणे निश्चितच आपल्या हातात नाही मात्र त्या इंधनाची आपण नक्कीच बचत करू शकतो. शहरात किंवा एक-दोन किलोमीटरच्या आत फिरत असताना शक्यतो गाडीचा वापर टाळणे योग्य राहिल. त्यासाठी पर्याय म्हणून पायी जाणे किंवा सायकलीचा वापर केल्यास आपला शारीरिक व्यायाम तर होईलच शिवाय वाटीभर इंधनाची बचत ही होईल. आपली बचत म्हणजे नैसर्गिक साधन संपत्तीची बचत आहे ही जाणीव प्रत्येकात निर्माण होणे आवश्यक आहे. गाडीचा वापर शक्यतो अशा ठिकाणी केला जावा ज्या ठिकाणी गाडीशिवाय पर्यायच नसतो. मात्र आजकाल आपण स्वतःची इमेज, स्टेटस व इगो यामुळे या समस्याकडे संपूर्णपणे कानाडोळा करून वागत आहोत. आज आपणाला याविषयी काही चटक किंवा त्रास जाणवत नसल्यामुळे त्याचे काहीच वाटेनासे होत आहे मात्र नैसर्गिक साधनसंपत्तीचा साठा संपून गेला, तर आपले काय हाल होतील ? याचा नुसता विचार जरी केला तरी डोकं सुन्न पडते. त्यामुळे ज्यांना ज्या पद्धतीने जमते त्या पद्धतीने इंधनाची बचत करावी. इंधन बचत करण्यात स्वतःचा पैसा वाचला यापेक्षा देशाची संपत्ती वाचली हे महत्त्वाचे आहे.

विजेची बाबसुद्धा इंधनासारखीच आहे. विजेची निर्मिती करणे हे सामान्य माणसाच्या हातात नाही मात्र पावलोपावली त्याची बचत करता येते. बचत म्हणजे एक प्रकारे वीज निर्मितीत होय. त्यास्तव अत्यंत जागरूकपणे विजेचा वापर करणे आवश्यक आहे. दिवसा घराचे दारे व खिडक्या खुल्या ठेवून सूर्यप्रकाशाचा वापर करण्याऐवजी दारे-खिडक्या बंद करून विजेच्या दिव्याचा वापर करतो हे खरोखरच आपल्या बुद्धीला पटते का ? गरज

नसताना पंखे व दिवे बंद करणे आवश्यक आहे. मनोरंजनाचा विचार केल्यास पंधरा-वीस वर्षापूर्वी जेथे रेडिओ होता त्याची जागा आता टीवी आणि संगणकाने घेतली आहे. आबालापासून वृद्धापयंत सर्वांना त्याचे वेड लागले आहे आणि प्रत्येकाना ती हवीहवीशी वाटते. मात्र रोजच्या टीव्ही पाहण्यामुळे आपल्या कुटुंबाचा एक युनिट वीज खर्ची पडतो, थोडाफार बचत करता येईल काय ? याचा विचार करणे आवश्यक आहे. टीव्ही पाहूच नये असे मुळीच नाही मात्र सर्वांनी मिळून जे काही बघता येईल ते जर पाहिले आणि टीव्ही सेट बंद केला तर आपल्या कुटुंबात खूप काही बदल बघायला मिळेल. विजेची बचत होईल हे तर होणारच शिवाय लहान मुले व मोठी माणसे यांच्यात संवाद वाढेल म्हणजे त्यांच्यात आत्मीयता निर्माण होईल. मात्र याच टीव्हीमुळे आज कुटुंबातील सर्व सदस्य एकाच छताखाली एकाच घरात राहून विभक्त असल्यासारखे वाटत आहे, लहान मुले अजिबात ऐकेनाशी झाली, कुटुंबप्रमुखाचे कामात लक्ष नाही, गृहिणीचे स्वयंपाकात लक्ष नाही कारण त्यांचे सर्वांचे लक्ष टीव्हीवरील कार्यक्रमाने वेधून घेतलेले असते. त्यामुळे इतर बाबीकडे अजिबात लक्ष जात नाही. तसेच जुन्या बल्ब किंवा यंत्राचा वापर शक्यतो टाळावा. कारण जुनी यंत्रे नवीन यंत्रापेक्षा जास्त वीज खर्च करतात आणि त्याचा लाभ सुद्धा आपणाला कमीच मिळतो. त्यास्तव विजेची बचत करण्यासाठी जे काही आपल्याला शक्य होते ते सर्व करावे कारण पुढे हीच बचत आपल्या कामाला येऊ शकते.

घरात वापरल्या जाणाऱ्या गॅसचा वापर करतानाही महिलांनी सहजपणे वापर करणे आवश्यक आहे. स्वयंपाक संपल्यानंतर गॅसचा मेन स्विच बंद करण्यास कधीही विसरू नये ही छोटीशी सवय आपणाला अनेक धोक्यापासून वाचविते आणि नकळत त्या ठिकाणी आपली बचतही होते. हिवाळ्याच्या मोसमात पाणी गरम करण्यासाठी गॅसचा वापर जास्त प्रमाणात केला जातो त्यास्तव त्याकाळात गॅसची टाकी लवकर संपत असल्याची जाणीव महिलांना होत असते. त्याऐवजी महिलावर्गाने सौरबंब बसविण्याचे घर प्रमुखाकडे मागणी करून त्याचे महत्त्व लक्षात घेतल्यास इंधन बचत नक्कीच होईल. सौर ऊर्जा हे एक असे इंधन आहे जे की

कधीच संपणार नाही. त्याचा वापर करण्यावर महिलांनी पुढाकार घेतल्यास भविष्यातील त्यांची बरीच काही कटकट कमी होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही.

काही वस्तू मुबलक प्रमाणात मिळत असले की, त्याचा वापर आपण कसे ही करतो. जसे की पाणी. भारतात जवळपास सर्वच भागात मुबलक प्रमाणात पाणी मिळते म्हणून पाण्याची कोणी ही बचत करीत नाहीत. पण ज्यावेळी कडक उन्हाळा पडतो त्यावेळी हीच माणसे घोटभर पाण्यासाठी त्रासून जातात. पाण्याची निर्मिती देखील आपण करू शकत नाही. ती नैसर्गिक देणगी आहे. शेती करताना कमी पाण्याचा वापर करून शेती करणे आवश्यक आहे. मात्र फार कमी शेतकरी ठिबक सिंचनाचा वापर करतात. सार्वजनिक नळाद्वारे शासन पाणीपुरवठा करते मात्र नळाला तोटी न लावता बऱ्याच ठिकाणी पाणी वाया जाते. या वाया जाणाऱ्या पाण्याची कोणालाही चिंता किंवा काळजी नाही. भविष्यात नळाला देखील मीटर बसवून नळपट्टी वसूल केल्यास पाणी अपव्ययावर निश्चित आळा बसू शकेल असे वाटते. काही मंडळी पाण्याचा पैसा करीत आहेत. याबाबीकडे शासनाने लक्ष घालून नैसर्गिक देणगी असलेल्या साठ्याचे व्यवहार बंद करावे. अन्यथा येत्या काही वर्षात इंधनासारखे पाणी देखील विकत घ्यावे लागेल. आज ही पाणी विकतच घेत आहोत मात्र यात वाढ होईल, असे वाटते.

मी एकटा असे वागलो तर समाजात काय फरक पडतो ? सागरात चिमूटभर साखर टाकल्याने संपूर्ण सागरातील पाणी गोड कधीच होऊ शकत नाही, अशी विचारधारा ठेवण्यापेक्षा थेंब थेंब साचून तळे तयार होत असते अशा विचाराने प्रत्येक जण वागू लागले तर भविष्यात आपण फार मोठी लढाई जिंकू शकतो. त्यामुळे पहिल्यांदा आपली नकारात्मक विचारशैली बदलणे गरजेचे आहे. यासारख्या अनेक लहान लहान गोष्टी आहेत ज्याच्याकडे जागरूकपणे लक्ष दिल्यास आपल्या हातून फार महान काम होऊ शकते. पर्यावरणाला वाचविण्यासाठी जागो माणूस जागो, आपण ही जागे व्हा आणि आपल्या आजूबाजूच्या सर्वांना जागे करा. त्या बेडकासारखी आपली अवस्था होऊ नये याची सर्वांनीच काळजी घेणे गरजेचे आहे

21 जून - जागतिक योग दिवस

निरोगी जीवनात योगाचे महत्व

आपल्याकडे एखादे वाहन असेल तर काही ठराविक कालावधीनंतर आपण त्याची दुरुस्ती किंवा सर्व्हिसिंग करतो. कशासाठी तर ऐनवेळी आपणास धोका होऊ नये आणि आपला प्रवास सुखकारक व्हावे म्हणून. निर्जीव असलेल्या वाहनांची जेवढी काळजी घेतली जाते तेवढी काळजी आपल्या सजीव शरीराची खरोखरच आपण घेत असतो का ? नाही. म्हणूनच अचानक मृत्यू पावणाऱ्या लोकांची संख्या दिवसेंदिवस वाढत आहे. योग आणि आपण याचा काही तरी संबंध आहे हे सर्वप्रथम जाणून घेऊ या. मनुष्य पृथ्वीतलवार जन्म घेतल्यापासून तर मरेपर्यंत मानवाच्या शरीराचा आरोग्याशी संबंध येतो. शरीर सुदृढ असेल तर त्याचे आरोग्य देखील सुदृढ असते. आरोग्य सुदृढ असेल तर बाकी सगळ्या गोष्टी आपोआप सोईस्करपणे पार पडत असतात. इंग्रजीत एक म्हण आहे Sound in Body is Sound In Mind अर्थात शरीर मजबूत तर मन मजबूत. मात्र आपले आरोग्य चांगले नसेल तर आपल्या जवळ सर्व काही असून ते काहीच कामाचे नसते. म्हणून प्रत्येक जण आपले आरोग्य कसे चांगले राहिल ? याकडे विशेष लक्ष देत असतो. वयाची पंचाहत्तरी ओलांडलेले अभिनेता अमिताभ बच्चन आज ही न थकता चित्रपटात काम करताना दिसतो. याचे काय कारण असू शकते तर ते म्हणजे त्यांनी आपल्या आरोग्याकडे विशेष लक्ष दिल्यामुळे. सर सलामत तो पगडी पचास अशी एक हिंदी मधील म्हणीचा अर्थ काय सांगतो, आरोग्य चांगले असेल तर किती ही धन कमाविता येऊ शकेल. आपले आरोग्य म्हणजे आपले धन होय. परंतु एकूण लोकसंख्यापैकी फारच कमी म्हणजे 10 ते 20 टक्के लोक आपल्या शरीराची देखभाल करून आरोग्याची काळजी घेतात. बाकी इतर मंडळी मात्र आपल्या अमूल्य अश्या शरीराकडे दुर्लक्ष करतात त्यामुळे त्यांना आरोग्याच्या विविध तक्रारीला तोंड द्यावे लागते. असे म्हटले जाते की, दवाखाना मागे लागले की कुटुंबाचा विकास होत नाही. म्हणून दवाखाना आपल्या मागे लागू

नये यासाठी काय करता येईल याचा विचार करणे आवश्यक आहे. आपले आरोग्य चांगले राहण्यासाठी सर्वप्रथम आपणांस चांगली सवय असावी लागते. रात्री लवकर झोपणे आणि सकाळी लवकर उठणे ही सवय माणसाला निरोगी राहण्यास मदत करते. ज्याप्रकारे शाळा-महाविद्यालयात प्रत्येक विषय आणि कृतीचे नियोजनानुसार एक वेळापत्रक असते. अगदी त्याचप्रकारे माणसाने सुद्धा सकाळी उठल्यापासून ते रात्री झोपेपर्यंत प्रत्येक कृतीचे नियोजन करून त्याचे एक वेळापत्रक आपल्या मेंदूला दिले की, रोज त्या वेळेला मेंदू आठवण करून देते. एखाद्या दिवशी वेळापत्रकात मागे पुढे होईल पण वारंवार त्यात चुका करू नये. स्वच्छतेच्या आपल्या सवयी आपणाला निरोगी राहण्यास मदत करतात. कधी कधी आपल्या वागण्यामुळे इतरांना त्रास होतो, त्यामुळे त्यांचे आरोग्य बिघडू शकते. आपले जेवण हे देखील आपले आरोग्य वाढविण्यासाठी नेहमी मदत करतात. आपल्या जेवणात संतुलित आहार नियमितपणे असेल तर आपल्या आरोग्याच्या तक्रारी खूप कमी प्रमाणात असतात. बहुतांश लोक फळभाजी आणि पालेभाजी खाण्यासाठी टाळाटाळ करतात. रोज एकसारखे अन्न जेवण केल्यास सर्व प्रकारचे जीवनसत्वे मिळत नाहीत. त्यामुळे मग कोणत्या तरी जीवनसत्वाचे प्रमाण कमी होते आणि मग आपणांस आरोग्याच्या तक्रारी सुरू होतात. आपणाला मिळलेले शरीर हे एक अमूल्य वरदान आहे. मात्र त्याची आपणांस काहीच काळजी वाटत नाही हे आपल्या नेहमीच्या वागण्यावरून लक्षात येते. दारू पिणे, तंबाखू खाणे आणि विडी ओढणे यासारख्या व्यसनाच्या आहारी गेलेला व्यक्ती आपल्या शरीराविषयी जरा सुद्धा काळजी घेताना दिसत नाहीत. जर त्यांना खरोखरच आपल्या शरीराची काळजी राहिली असती तर दिवसरात्र दारू पिऊन स्वतः मृत्यूच्या खाईत गेला नसता. तंबाखू आणि गुटखा खाण्याच्या संख्येत दिवसेंदिवस भर पडत आहे. त्यातल्या त्यात शाळा-महाविद्यालयातील मुलां-मुलींच्या संख्येत वाढ होत आहे. जे की देशाच्या प्रगतीसाठी फायदेशीर नाही. राज्यात गुटखा बंदी असून देखील कोपऱ्या कोपऱ्यात गुटखाचे पाकीट सर्रास विकले जात आहेत. यातच आपला देशातील तरूण युवक आपले आरोग्य गमावून बसत आहेत. तिशीच्या आत तो स्वर्गात आपली

जागा करीत आहे. पूर्वीच्या लोकांचे जिवंत राहण्याचे सरासरी आयुष्य 100 वर्षे होते परंतु आजच्या लोकांचे वय 60 वर्षावर येऊन बसले आहे. रोजच्या धकाधकीच्या जीवनामुळे मनुष्य स्वतःच्या आरोग्याकडे दुर्लक्ष करीत आहे. मधुमेह, कॅसर यासारख्या रोगांचे प्रमाण दिवसेंदिवस वाढतच आहेत. लोकांमध्ये एड्स विषयी जनजागृती निर्माण झाल्यानंतर या रोगाचे रुग्ण कमी झाले असले तरी पूर्णपणे संपले असे म्हणता येणार नाही. पोलियोसारख्या रोगांवर मात्र आरोग्य विभागाने चांगल्याप्रकारे नियंत्रण मिळविले आहे. सन 1995 पासून भारतात दरवर्षी एकाच दिवशी शून्य ते पाच वयोगटातील बालकांना पोलियोचे दोन थेंब पाजवून त्याचे समूळ उच्चाटन करण्यात यश मिळाले आहे.

लोकांनी आपल्या शरीराच्या तंदुरुस्तीसाठी दिवसातून एक तास जरी दिले तरी आपले आरोग्य बिघडणार नाही. रोज सकाळी आणि सायंकाळी अर्धा तास चालणे हे आपल्या शरीरासाठी अत्यंत आवश्यक आहे. इतर काही करा किंवा न करा मात्र रोज अर्धा तास चालण्यासाठी द्या असे प्रत्येक डॉक्टर आपल्या रुग्णाला सांगत असतात. आपल्या पूर्वजांनी देखील शरीराच्या तंदुरुस्ती साठी व्यायाम करण्याचे महत्व सांगितले आहे. त्याच अनुषंगाने करा योग रहा निरोग असे आयुर्वेदामधून नेहमी सांगितले जाते.

21 जून हा दिवस आंतरराष्ट्रीय योग दिन म्हणून 11 डिसेंबर 2014 रोजी संयुक्त राष्ट्रसभेत मंजुरी देण्यात आली. म्हणून सर्वात पहिल्यांदा 21 जून 2015 रोजी सर्वात पहिल्यांदा संपूर्ण जगात योग दिन साजरा करण्यात आला. संयुक्त राष्ट्रसभेत योगाबाबत बोलतांना भारताचे पंतप्रधान म्हणाले की, शरीर आणि मन यांच्यात समन्वय ठेवण्याचे काम योग करते. योग ही भारताची खूप जुनी परंपरा आहे. योग हे व्यायाम नसून निरोगी शरीर राहण्यासाठी एक चांगली सवय आहे. लोकांमध्ये योगाविषयी जागृती निर्माण करणे हे या दिनाचे महत्व म्हणता येईल. म्हणून आज आंतरराष्ट्रीय योग दिनी आपल्या कुटुंबाच्या निरोगी आयुष्यासाठी आणि आपल्या आरोग्यासाठी रोज कमीतकमी अर्धा तास चालणे आणि योगा करण्याचा संकल्प करू या आणि निरोगी जीवन जगू या

01 जुलै - भारतीय डॉक्टर दिवस

डॉक्टर : देव की दानव

डॉक्टर हा देवानंतरचा देव आहे, असे म्हटले जाते. कारण मनुष्य आजारी पडला किंवा त्याला काही दुखापत झाली तर तो डॉक्टरांकडे जातो. डॉक्टर त्याच्यावर योग्य उपचार करून बरा करतो. काही वेळा तर मृत्यूच्या दाढेतून बाहेर काढण्याचे काम देखील डॉक्टर करतात. देवानंतर लोकांचा जर कोणावर विश्वास असेल तर ते आहे डॉक्टर. पण कधी कधी डॉक्टर देखील सर्व उपचार केल्यावर आता सर्व काही त्याच्या हाती आहे असे म्हणतो त्यावेळी तो स्वतःदेवाला विनवणी करीत असेल की, देवा याला वाचव, ते आता तुझ्या हाती देतो. रुग्णाला वाचविणे हे प्रत्येक डॉक्टरचे पहिलेआद्य कर्तव्य आहे. म्हणून कोणताही डॉक्टर आपल्या रुग्णाच्या जीवाशी सहसा खेळत नाही. पण काही डॉक्टर यास अपवाद असतात. ते फक्त पैसा कमविण्यासाठीडॉक्टर होतात. त्यांना रुग्णांच्या परिस्थितीशी काही देणे घेणे नसते. डॉक्टर ही पदवी मिळविण्यासाठीकिती रुपये खर्च करावं लागलं त्या सर्व रक्कमेची वसुली यातून करावी. या उद्देश्याने ही मंडळी वागताना दिसून येत आहेत. आज वाचण्यात आलेली एक बातमी अशीच मन सुन्न करणारी आहे. पैश्याच्या हव्यासापोटी काही डॉक्टर गर्भवती महिलेची सिझरिंग करीत आहेत. काही डॉक्टर लोकांचा हा व्यवसाय झाला आहे की, दिवस भरण्यापूर्वी गर्भवती महिलेची सिझरिंग करायचे आणि मुलांची चांगली वाढ झाली नाही म्हणून त्याला ऑक्सिजनमध्ये ठेवायचे. त्या डॉक्टरला त्या ऑक्सिजन टिमकडून काही ठराविक रक्कम मिळत असेल म्हणून तर ते पंधरा ते वीस दिवस पूर्वीच सिझरिंग करतात. आमच्या ओळखीच्या एका गरीब कुटुंबातील महिला पोट दुखत आहे म्हणून दवाखान्यात गेली. ती साडेआठ महिन्याची गर्भवती असताना तिचे सिझरिंग करून बाळ बाहेर काढले. त्या बाळाची वाढ व्यवस्थित न झाल्यामुळे ऑक्सिजनमध्ये ठेवले. रोज पाच हजार रु. याप्रमाणे वीस

दिवसात एक लाख रु बीलकरण्यात आले. बिचारी ती गरीब जोडपे आपल्या अंगावरील सोने विकून हे बील अदा केले. अश्या डॉक्टर ला देव म्हणायचे की दानव हेच कळत नाही. आज डॉक्टर लोकांची बिल्लिंग पाहिले की लक्षात येते की हे लोकांना कश्याप्रकारे लुटत आहेत. डॉक्टरकी ही एक सेवा राहिली नसून भरपूर पैसे कामविण्याचा एक व्यवसाय बनले आहे. त्यामुळे जो तो डॉक्टर बनण्याचा प्रयत्न करीत आहे. डॉक्टर कश्यासाठी व्हायचे तर फक्त बक्कळ पैसा कमविणे हे एकमेव उद्दिष्ट दिसून येत आहे. डॉक्टर लोकांची फीसयाविषयी कोठे ही काही नोंद अथवा त्याविषयी काही कायदा नसतो. एका दिवसांतकिती रुग्णांनी त्यांच्याजवळ नोंदणी केली ? किती तपासले गेले ? त्यांचीकिती रक्कम डॉक्टर कडे जमा झाली आणि यातून किती पैसा इनकमटॅक्सच्या स्वरूपात सरकारकडे भरली. याचे कुठे ही नोंद नसते. कोणत्याही दुकानात सामान खरेदी केल्यावर त्याच्या कडे रीतसर पावती मागितली जाते तशी रीतसर नोंदणी फीची पावती डॉक्टर कडे का नसते ? यावर कोणी ही आजपर्यंत बोललेले पाहिले नाही. सरळ सरळ हा व्यवसाय गैरव्यवहार दिसतो. छोट्या शहरात शंभर रुपये तर मोठ्या शहरात तीनशे ते पाचशे रु फीस असते डॉक्टर मंडळींची. जनता डॉक्टराना देव मानते त्यामुळे त्यांनी जनतेच्या भावना लक्षात घेऊन तसे कार्य करायला हवे. रुगांच्या साध्या तपासण्यासाठीजास्तीची रक्कम ठेवल्यामुळे बरीच मंडळी त्या डॉक्टरकडे जाणे टाळतात. आजार अंगावर काढतात. म्हणून परत एकदा सांगावेसे वाटते की डॉक्टर मंडळींनी देव होण्याचा प्रयत्न करावा. पैसे तर आपणास आपोआप मिळणारच आहेत. पैश्याच्या हव्यासापोटी जनसामान्य लोकांचे हाल करू नका. आज कित्येक लोकांना दवाखाना नशिबात नसते. दवाखान्यात डॉक्टरच्या जवळ येण्यापूर्वीच त्यांचा मृत्यू होतो. म्हणून डॉक्टर लोकांनी खास करून ग्रामीण भागात फिरून सेवा दिल्यास आपल्या शिक्षणाचे खरे सार्थक ठरेल.

(समाजातील काही चांगल्या डॉक्टर बांधवांचे मन दुखावले असेल तर क्षमा करावे.)

11 जुलै - जागतिक लोकसंख्या दिवस

लोकसंख्येचा भस्मासुर आणि त्याची कारणे

भारत देश 15 ऑगस्ट 1947 रोजी स्वतंत्र झाल्यानंतर देशात पहिली जनगणना सन 1951 या वर्षी घेण्यात आली. त्यावेळची लोकसंख्या 36 कोटी 10 लाख होती. 2018 या वर्षी झालेल्या जनगणनेनुसार लोकसंख्या 98 कोटी 19 लाखने वाढली असून आज भारताची लोकसंख्या 134 कोटी 29 लाख अशी आहे. दर दहा वर्षांनी करण्यात आलेल्या जनगणनेच्या आकडेवारीनुसार सन 1951 ते 61 या दहा वर्षात लोकसंख्या सात कोटीने वाढली. सन 1961 ते 71 या वर्षात 9 कोटीने, सन 1971 ते 81 या वर्षात 14 कोटीने, सन 1981 ते 91 या वर्षात 16 कोटीने, सन 1991 ते 2001 या वर्षात 18 कोटीने तर सन 2001 ते 2011 या वर्षात 19 कोटीने वाढून देशाची लोकसंख्या 121 कोटी झाली. दर दहा वर्षात लोकसंख्या वाढतच आहे हे वरील आकडेवारी वरून लक्षात येते. पुढच्या दहा वर्षांनंतर जेव्हा सन 2021 यावर्षी जनगणना होईल तेव्हा भारताची लोकसंख्येत अंदाजित 21 कोटीने वाढ होऊन 142 कोटी होण्याची शक्यता नाकारता येणार नाही. लोकसंख्येच्या बाबतीत आज जरी भारताचा दुसरा क्रमांक असेल तरी याच पटीने संख्या वाढत गेल्यास भविष्यात पहिल्या क्रमांकावर येणार ही गोष्ट नक्कीच आपल्यासाठी अभिमानास्पद नाही. कारण लोकसंख्या वाढीचा अनेक बाबींवर परिणाम होतो. त्यामानाने चीनने लोकसंख्येवर आळा घालण्यात यश मिळवलेले आहे. सन 2000 यावर्षी चीनची लोकसंख्या 126 कोटी 58 लाख होती तर सन 2010 या वर्षी फक्त 7 कोटीने लोकसंख्या वाढून 133 कोटी 97 लाख अशी झाली. देशातील सर्वात जास्त लोकसंख्या असलेले राज्य म्हणजे उत्तर प्रदेश आणि आपला महाराष्ट्र दुसऱ्या क्रमांकावर असून लोकसंख्या 11 कोटी 23 लाख आहे. त्याखालोखाल बिहार, पश्चिम बंगाल, आंध्र प्रदेश यांचा क्रमांक लागतो. सर्वात कमी लोकसंख्या 6 लाख 7 हजार असे सिक्कीम या राज्याची आहे. महाराष्ट्राची राजधानी मुंबईची आजमितीची लोकसंख्या 1 कोटी 24 लाखाच्यावर गेलेली आहे.

मुंबई व कोलकाता ही आपल्या देशातील सर्वात जास्त लोकसंख्येची शहरे आहेत तर ठाणे जिल्हा हा देशातील सर्वात जास्त लोकसंख्या असलेला जिल्हा आहे. 11 जुलै 1987 रोजी जगात 5 अब्ज अपत्य जन्माला आले तेव्हापासून हा दिवस 'जागतिक लोकसंख्या दिन' म्हणून जगभर पाळला जात आहे.

वाढत असलेली लोकसंख्या ही जगासमोर तोंड वासून उभी असलेली सर्वात मोठी समस्या आहे. विशेष करून भारतासारख्या विकसनशील देशासाठी तर ती प्रमुख समस्या बनत चालली आहे. वाढत्या लोकसंख्येवर आळा घालण्यासाठी शासनाने सर्वतोपरी उपाय करून बघितले परंतु सर्व व्यर्थ ठरले. एका दृष्टीने मनुष्यबळाची संख्या वाढू लागली परंतु ती तेवढीच चिंताजनक सुद्धा होऊ लागली. अखेर शासनाच्या असंख्य प्रयत्नाला यश न मिळण्यामागे काय कारणे असू शकतात ? याचा शोध घेऊन त्यावर कठोर उपाययोजना करणे काळाची गरज बनत चालली आहे.

*अज्ञान व अंधश्रद्धा - आपला भारत देश इंग्रजांच्या गुलामगिरीतून स्वातंत्र्य होऊन पासष्ट वर्षांचा कालावधी उलटला असला तरी देशात अज्ञानी व अडाणी लोकांची संख्या काही कमी झाली नाही. भारत स्वातंत्र्य होतांना देशासमोर ही एक प्रमुख समस्या होती. शिक्षणाच्या अभावामुळे व्यक्तीची कशी दयनीय अवस्था होते हे महात्मा फुले यांनी आपल्या काव्यात म्हटले आहे,

" विद्येविना मती गेली,
मतिविना नीती गेली
नीतीविना गती गेली,
गतीविना वित्त गेले,
वित्तविना शुद्र ही खचले,
एवढे सारे अनर्थ एका अविद्येने केले.

शिक्षणाने माणसाचा नुसता विकास होत नसून त्यांचे जीवन सुंदर आणि नंदनवन होते. नोकरी मिळविण्यासाठी शिक्षण घ्यायचे नसते तर जीवन कसे जगावे ? याचे ज्ञान शिक्षणातून मिळते याची जाणीव लोकांमध्ये अजूनही झाल्याचे दिसून येत नाही. ज्ञानासोबत लोकांमध्ये अंधश्रद्धेची ही जोड सोबत असल्यामुळे आपणाला किती अपत्ये असावीत ? याचे भान त्यांना राहत नाही. मुले म्हणजे देवाघरची फुले आहेत म्हणत एका एका घरात पाच ते सात फुलांची उगवण करण्यासही अज्ञानी जनता मागेपुढे पाहत नाहीत. जास्त अपत्यामुळे आपल्या कुटुंबाची काय वाताहत होते ? याची जरासी ही कल्पना करीत नाहीत. आपल्या एकट्याच्या अशा वागण्याने काय फरक पडेल ? अशी विचारधारा करणारी मंडळी आपल्या गावासह राज्याची व देशाची हानी करतात याची कल्पनासुद्धा करीत नाहीत.

*बालविवाह - मुलीचे वय अठरा वर्षे पूर्ण होण्यापूर्वी लग्न लावण्यात येऊ नये म्हणून शासनाने बालविवाह प्रतिबंध कायदा निर्माण केलेला आहे. तरी सुद्धा या कायद्याची पायमल्ली करीत ग्रामीण भागातून आजही सर्रासपणे बालविवाह केले जातात. बालविवाह आणि लोकसंख्या वाढ यांचा संबंध येत नाही असे प्रथमदर्शनी वाटते ते सत्य ही असेल, मात्र मुलींचे 18 वर्षांनंतर लग्न लावल्यास त्यानंतर एक-दोन वर्षांनी तिला मूल होईल परंतु बालविवाह केल्यामुळे मुलगी अठरा वर्षांच्या आत आई बनते. त्यामुळे तीन वर्षांपूर्वीच लोकसंख्या वाढू लागते. तेव्हा बालविवाह हे मुलीच्या शारीरिक दृष्टीने घातक आहेच शिवाय देशासाठी सुद्धा घातक आहे. याबाबत जनप्रबोधन करून बालविवाहास आळा घालणे आवश्यक आहे.

*वैद्यकीय सेवा - भारताने वैद्यकीय क्षेत्रात एवढी मोठी प्रगती साधली आहे की येथील वैद्यकीय तज्ञ मंडळी गंभीर आजार असलेल्या रुग्णांना मृत्यूच्या जबड्यातून सोडवून आणत आहेत. त्याबद्दल त्यांचे अभिनंदनच आहे. मात्र यामुळे मृत्यूचा दर कमी झाला आणि जन्मदर वाढीस लागला. चाळीस-पन्नास वर्षांपूर्वी ज्या वेळी वैद्यकीय सेवा एवढी विकसीत झाली नव्हती तेव्हा एखादा साथीचा रोग पसरला की त्यात शेकडो लोक मृत्यू पावत असत. त्यामुळे त्या वर्षातील लोकसंख्येची तेवढी वाढ दिसून येत नाही. वीस वर्षांपासून वैद्यकीय सेवेत संशोधन

खूप झाल्यामुळे स्वाईन फ्लूसारख्या साथीच्या आजाराला वैद्यकीय मंडळी अटकाव करण्यात यश मिळवत आहेत. त्याच कारणास्तव लोकसंख्येचा विस्फोट होत आहे त्यामुळे जन्म व मृत्यू यांचा जो प्रमाण असायला पाहिजे तो न राहता व्यस्त बनत चालले आहे. लोकसंख्या वाढीमागे वैद्यकीय सेवा हे एक प्रमुख कारण बनले आहे.

*मुलगाच हवा - वंशाचा दिवा म्हणजे मुलगा असा समज आजही समाजात घट्ट रुतून आहे. मुलगा मुलगी एकसमान असा कितीही नारा दिला तरी तशी वागणूक त्यांना मिळत नाही. परंपरागत चालत आलेली प्रथा जोवर देशात रुढ राहिल तोपर्यंत मुलगाच हवा या हट्टापायी ते तीन ते चार अपत्यांना जन्म देतच राहतील. दोन मुलींवर कुटुंब नियोजन करणाऱ्या पालकांसाठी शासनाने ही योजना काढली असली तरी त्याला समाजातून उदंड प्रतिसाद मिळतोय असे दृश्य आज तरी बघायला मिळत नाही. मुलगी म्हणजे पराया धन ही संकल्पना जोपर्यंत अस्तित्वात आहे तोपर्यंत शासनाच्या कोणत्याच योजनेला प्रतिसाद मिळणार नाही. मुलांविषयी असलेल्या आकर्षणामुळे लोकसंख्या वाढत आहे असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही.

*लैंगिक शिक्षणाचा अभाव - पाश्चिमात्य देशात पुरुष व स्त्री यांच्यात अजिबात आकर्षण दिसून येत नाही त्यामागे नेमके कारण म्हणजे तेथील लोकांना लैंगिक शिक्षण दिले जाते. त्यातून त्यांना लैंगिक विषयी बरीच गोष्टीची माहिती दिली जाते जे की नवदांपत्यांना किंवा वयात येणाऱ्या मुलामुलींना आवश्यक आहे. आपल्या देशात मात्र लैंगिक शिक्षणाला विरोध होतो कारण आपण लैंगिक शिक्षण म्हणजे फक्त सेक्स या शब्दापुरताच मर्यादित विचार करतो. त्यापलीकडील विचार करण्याची शक्ती आपल्यात नसते किंवा ते करत नाही. कारण पुरुष आणि स्त्री फक्त एकाच कारणासाठी एकत्र येतात याच विचारात गुरफटून जातात. यांच्याच आकर्षणामुळे देशात अल्पवयीन मुलींचे अपहरण, महिलेचा विनयभंग, बलात्कार आणि खून असे प्रकार वारंवार घडताना दिसून येत आहेत. वास्तविक पाहता लैंगिक शिक्षणातून विवाहपूर्वी आणि विवाहानंतर कसे वागले आणि राहिले पाहिजे याचे ज्ञान दिले जाते. पुरुष

आणि स्त्री हे दोन भिन्नलिंगी जरी असले तरी दोघांच्या भावना, वेदना, सुख आणि दुःख एकसारखेच असते याची जाणीव या शिक्षणातून देण्यात आले तर या शिक्षणाला विरोध का ? आजपर्यंत आपण यास विरोध करीत आल्यामुळे देशातील तरुण मंडळी याविषयी अनभिज्ञ आहेत. त्याविषयी युवकात आकर्षण नैसर्गिकपणे असल्यामुळे चोरट्या मार्गाने माहिती गोळा करू पाहतात आणि नको त्या संकटात सापडतात. यातूनच खेळ सुरू होतो मग गर्भपाताचा आणि भ्रूणहत्येचा.

दिवसेंदिवस वाढत चाललेल्या लोकसंख्येमुळे अनेक गोष्टींवर त्याचे प्रतिकूल परिणाम दिसून येत आहेत. देशात प्रामुख्याने अन्नधान्याचा तुटवडा जाणवत आहे. देशात खाणाऱ्यांची तोंडी वाढू लागली मात्र त्या प्रमाणात अन्नधान्याचे उत्पादन होत नसल्यामुळे देशातील एक तृतीयांश लोकांना एक वेळच्या जेवणावर दिवस काढावा लागत आहे. लोकांना राहण्यासाठी निवाऱ्याची गरज भासू लागली तसे घरे बांधण्यासाठी जंगलतोड होऊन जंगलाचे प्रमाण कमी होऊ लागले. त्याचा पर्यावरणावर परिणाम होऊन त्याचे संतुलन बिघडत चालले आहे. निसर्गातील तीन ऋतू पावसाळा, हिवाळा आणि उन्हाळा यांच्यात संतुलन बिघडल्यामुळे जनजीवन सुद्धा विस्कळीत झाले आहे. पूर्वीपेक्षा आता उद्योगधंदे व कारखाने वाढले त्यामुळे रोजगाराचाही वाढ झाली मात्र लोकसंख्या भरमसाठ वाढल्यामुळे सगळ्यांच्या हाताला काम मिळेल याची खात्री नाही. त्यास्तव बेरोजगार लोकांची संख्या कोटीच्या घरात मोजावी लागत आहे. बेरोजगाराचे पाय वाईट कामाकडे वळत चालल्यामुळे तेही देशासाठी घातकच ठरणार. प्रत्येक क्षेत्रात जीवघेणी स्पर्धा चालू आहे. रस्त्यावरून चालणारा व्यतीसुद्धा जीव मुठीत घेऊन चालत आहे एवढी अफाट लोकसंख्या वाढलेली आहे. भविष्याचा विचार करता लोकसंख्येला आळा घालण्यासाठी आजच्या युवक वर्गाने सकारात्मक विचारधारा स्वीकारून आपल्या जीवनशैलीत सुधारणा करायला पाहिजे.

13 ऑगस्ट - जागतिक अवयवदान दिन

मरावे परी अवयवरूपी उरावे

जन पळभर म्हणतील हाय हाय ! मी जाता राहिल कार्य काय ? गानकोकिळा लता मंगेशकर यांच्या आवाजातील कविवर्य भा. रा. तांबे यांची कविता रेडियोवर ऐकताना मन एकदम भूतकाळात गेले. इयत्ता दहाव्या वर्गात शिकत असताना ही कविता मनात शिरली. मराठीच्या शिक्षकांनी तसा जीव ओतून शिकविला त्यामुळे ती कविता आज ही मनात घर करून आहे. कवितेतील प्रत्येक ओळीतून एकच अर्थ मिळतो की, आपल्या मरणानंतर आपले येथे काहीच उरत नाही. जसे राम आणि कृष्ण आले व गेले तसे आपण ही आलो आहोत आणि एके दिवशी जाणार आहोत. आपल्या मृत्यूनंतर घरातील मंडळी आणि नातलगामधील लोक काही काळासाठी शोक करतील, दुःख व्यक्त करतील आणि त्यानंतर नित्यनेमाने कामाला लागतील. जो जन्माला आलेला आहे तो उद्या मरणारच आहे, हे त्रिकालबाधित सत्य आहे यात शंकाच नाही. या पृथ्वीवर जन्माला येताना रिकाम्या हाताने आलो आहोत आणि रिकाम्या हातानेच जाणार आहोत. याबाबतीत जगजेत्ता सिकंदराचे उदाहरण तंतोतंत लागू पडते. त्याची शेवटची ईच्छा होती की, दोन्ही हात बाहेर दिसतील असे ठेवा म्हणजे लोकांना कळेल की, एवढं श्रीमंत असून देखील त्यांनी सोबत काही नेले नाही. आपण केलेली कमाई, धनदौलत, जमीनजुमला, घर, संपत्ती, सर्व काही येथेच राहते. फक्त आपल्या चांगल्या कर्मांमुळे आपले नाव तेवढे जिवंत राहते. म्हणूनच म्हटले जाते की, पैसा कमाविण्यापेक्षा माणुसकी कमवा. धनाने गरीब असाल तरी चालेल पण मनाने गरीब राहु नका. चांगली कर्मे करणारा व्यक्ती हा कधी ही गरीब राहू शकत नाही. समाजात त्याला चांगली प्रतिष्ठा, मानसन्मान ह्या सर्व गोष्टी अगदी फुकटात मिळतात. पैसा खर्च करून सुद्धा ह्या बाबी सहजासहजी मिळत नाहीत. समाजाला आणि देशाला उपयोगी पडेल असे कार्य केल्यास आपले जीवन व्यर्थ जाणार नाही.

देशाच्या रक्षणापायी आजपर्यंत कित्येक जवान मृत्यूमुखी पडले. त्यांचे जीवन व्यर्थ गेले नाही. ते अजरामर झाले आहेत. आपले अनमोल जीवन ही व्यर्थ जाऊ नये, आपण ही या देशाचे व समाजाचे ऋण फेडावे असे वाटत असेल तर अगदी फारच सोपे कार्य आपणासमोर आहे ते म्हणजे आपल्या मृत्यूनंतर अवयवदान करणे. आज आपण एकविसाव्या शतकाच्या विज्ञान आणि तंत्रज्ञानामधील संगणक युगात वावरत आहोत. अवयवदाना बाबत आपल्या देशात प्रचंड उदासीनता आहे. रूढी, परंपरा, अंधश्रद्धा यामुळे आपण अवयवदानापासून कोसो दूर आहोत. अमेरिका आणि श्रीलंका या देशात अवयवदानाचे प्रमाण 100 टक्के असून आपल्या देशात तेच प्रमाण एक टक्का देखील नाही. कवी केशवसुत यांनी आपल्या तुतारी कवितेत म्हटल्याप्रमाणे जुने जाऊ द्या मरणालागुनी, जाळूनी किंवा पुरुनी टाका. जुन्या चालिरिती, पध्दती, प्रथा यांना तिलांजली देऊन आपल्या मृत्यूनंतर अवयवदान देण्याची तयारी ठेवणे गरजू लोकांसाठी एक संजीवनी ठरणार आहे, एवढे मात्र नक्की.

आपल्या शरीरातून जेव्हा चेतना नष्ट होते तेव्हा आपला मृत्यू झाला असे जाहीर केल्या जाते. आपल्याला मृत्यू म्हटले की अंगावर काटा उभा राहतो. हा विषय देखील चर्चिला जाऊ नये असे वाटते. पण प्रत्येक सजीवाला मृत्यू अटळ आहे. आपल्या मृत्यूनंतर परंपरेनुसार त्या शरीराची काही जण दफन करतात तर काही जण दहन करतात. म्हणजेच मृत्यूनंतर ते शरीर काहीच कामाचे नाही म्हणून ही कृती केल्या जाते. परंतु आधुनिक विज्ञान आणि तंत्रज्ञानाच्या शोधातून माणसाच्या मृत्यूनंतर काही तास शरीरातील काही अवयव त्यांच्या आंतरिक प्रक्रियेमुळे जिवंत राहतात. जसे की, डोळे (सात ते आठ तास) किडनी, हृदय, त्वचा, इत्यादी ठराविक वेळासाठी मेलेल्या व्यक्तीमध्ये जिवंत राहतात. तसेच ते अवयव गरजू लोकांना ठराविक कालावधीत प्रत्यारोपण करून बसविता येते. म्हणूनच मृत्युपश्चात अवयवांचे दान करता येते. त्यामुळे त्या व्यक्तीची ती गरज पूर्ण होते आणि त्यास दीर्घकाळाचे जीवन मिळू शकते. अवयवदान तीन प्रकारचे असते. जिवंतपणी आपण एक किडनीचा भाग दान करू शकतो, परंतु आपल्या नात्यातील व्यक्तीलाच. दुसरा प्रकार म्हणजे निसर्गतः मृत झालेल्या

व्यक्तीचे डोळे आणि त्वचा दान करता येते. तसेच तिसरा प्रकार म्हणजे अपघाताने किंवा ब्रेन हॅमरेज झाल्यास ब्रेनडेड झाल्यास हृदय, किडनी, लिव्हर, डोळे, हृदयाच्या झडपा, कानाचे पडदे, हाडे आणि त्वचा दान करता येतात. जसे रक्त कोठेच तयार करता येत नाही अगदी तसेच मानवाच्या शरीरात असलेले अत्यंत महत्वाचे असे डोळे, किडनी, हृदय इत्यादी अवयव कोणत्याच कारखान्यात तयार करता येत नाही. त्यास मनुष्य जन्मच घ्यावा लागतो. त्यास्तव तो देह जाळणे आणि पुरणे एवढ्याच कामासाठी शिल्लक असेल तर त्यास दान दिल्याने काय बिघडते ? मात्र यामुळे अनेकांच्या समस्या दूर होऊ शकतात. अनेक गरजूना नवजीवन मिळू शकते. तसे जिवंत असताना आपण अनेक प्रकारचे दान देऊन पुण्य मिळविण्याचा प्रयत्न करतो. दानशूर व्यक्ती त्यालाच म्हटले जाते जो आपल्या जवळील सर्व वस्तूचे दान देतो. यासाठी महाभारतातील कर्णाचे उदाहरण दिले जाते. बहुतांश लोक अन्नदान करतात. काही नवयुवक मंडळी रक्तदान करतात. काही लोक पैसा दान करतात तर काही कपडे दान करतात. काही मरणोत्तर नेत्रदान आणि देहदान करण्याचा संकल्प करतात. या सर्व दानाच्या प्रकारात अवयवदान सर्वश्रेष्ठ आहे. त्याची आपणास पूर्ण माहिती झाल्याशिवाय तसेच प्रचिती आणि स्वअनुभव आल्याशिवाय त्याची महती कळणार नाही. अवयवदान केल्यामुळे मृत्यू झालेली व्यक्ती सुद्धा त्या अवयवाच्या रूपात दुसऱ्या व्यक्तीच्या माध्यमातून जिवंत असू शकतो. म्हणजे जिंदगी के साथ भी आणि जिंदगी के बाद भी या स्लोगनप्रमाणे. दक्षिण भारतीय चित्रपटातील नागार्जुना, सौंदर्या आणि श्रीकांत या अभिनेत्यांनी नुवस्तावनी या तेलगू चित्रपटात या अवयवदानाचे महत्त्व फार सुंदररित्या अधोरेखित केले आहे. प्रशासन आणि वैद्यकशास्त्र विभागांनी या अवयवदानाबाबत लोकांमध्ये जनजागृती निर्माण करण्यासाठी विशेष प्रयत्न करणे फार गरजेचे आहे. चित्रपट क्षेत्रातील मंडळींनी या विषयावर चांगला चित्रपट तयार करून लोकांमध्ये अवयवदानाची संकल्पना रुजविण्याचा प्रयत्न करावा. नांदेडचे मुक्त पत्रकार श्री माधव अटकोरे यांनी यावर पार्थिवाचे देणे नावाचे एक सुंदर पुस्तक लिहिले आहे. तसेच नांदेड येथील प्रसिद्ध निवेदक दिवाकर चौधरी हे देखील याविषयी लोकांमध्ये जनजागृती

निर्माण व्हावे म्हणून खूप मोठे कार्य करीत आहेत. आज 13 ऑगस्ट म्हणजे जागतिक अवयवदान दिनानिमित्त कविवर्य भा. रा. तांबे यांच्या " मी जाता राहिल कार्य काय ? " या प्रश्नाचे उत्तर अवयवदानाच्या संकल्पनेतून नक्कीच करता येईल. याविषयी सर्वांनी गांभीर्याने विचार करणे गरजेचे आहे, असे वाटते. मरावे परी कीर्ती रूपी उरावे असे पूर्वी म्हटले जायचे पण आता मरावे परी अवयवरूपी उरावे असे म्हणणे उचित ठरेल.

~~~~~

15 ऑगस्ट - भारतीय स्वातंत्र्य दिन

विचार बदला, देश बदलेल

आज भारताचा 72 वा स्वातंत्र्य दिन. ह्या सोनेरी दिवसाची पहाट पाहण्यासाठी कित्येक लोकांना आपले प्राण गमवावे लागले. आजच्या दिवशी आपण ह्या सर्व थोर क्रांतिकारक आणि महात्मा मंडळीची आठवण करतो.

" भारतमाता की जय " असा नारा देतांना त्या छोट्याशा शिरीषकुमारची आठवण आल्याशिवाय राहत नाही. तो शाळकरी वयाचा म्हणजे जेमतेम 10 वर्षांचा होता. इंग्रजांचा विरोधात नारे दिल्यामुळे आणि भारतमातेची सेवा केल्यामुळे त्याला इंग्रजांनी ठार केले. परदेशी कपड्यांच्या गाडीसमोर स्वतःचे बलिदान करणारे बाबू गेनूला आपण कसे विसरू. शिरीषकुमार व बाबू गेनू आज आपल्यात नाहीत परंतु त्यांच्या आठवणी, त्याचे कार्य अजूनही स्मरणात आहे. आपण ते कधीच विसरू शकत नाही.

भारतीय स्वातंत्र्यलढ्याच्या काळात लोकमान्य टिळक, महात्मा गांधी, नेताजी सुभाषचंद्र बोस, मौलाना अबुल कलाम आझाद, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, स्वातंत्र्यवीर सावरकर इत्यादी अनेक जणांनी देशाच्या स्वातंत्र्यासाठी चळवळ उभी केली व देशाला गुलामगिरीतून मुक्त केले. त्यापूर्वी महात्मा ज्योतिबा फुले व क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांनी पुणे येथील भिडेच्या वाड्यात मुलींसाठी पहिली शाळा सुरू केली. समाजातील रुढ, परंपरा व सनातन पद्धतीच्या काळात फुले दाम्पत्यांना खूप हालअपेष्टा सोसावे लागले. तरीही त्यांनी न डगमगता शिक्षणाचा प्रचार व प्रसार करण्याचे महान काम केले त्यास्तव शैक्षणिक क्षेत्रातील त्याचे कार्य विसरून चालणार नाही. हिंदवी स्वराज्य निर्मितीसाठी छत्रपती शिवाजी महाराज यांनी आपले संपूर्ण आयुष्य अर्पण केले हे तर लक्षात राहतेच शिवाय त्यांना घडविणारी राजमाता जिजाऊ

यांची आठवण पदोपदी येत राहते. सहा महिन्यांचे तान्हे बाळ पाठीशी बांधून इंग्रज लोकांशी दोन हात करणारी आणि मेरी झॉंसी नहीँ दूँगी अशी ठणकावून सांगणारी राणी लक्ष्मीबाई चे शौर्य आमच्यासाठी नेहमीच प्रेरणा देत राहिल. गरीब व अनाथांची आई मदर तेरेसा हे त्यांच्या अविरत सेवेमुळे कायम स्मरणात राहतात. या सर्वच लोकाना जाऊन इतकी वर्षे झाली तरी त्यांचे नाव आपण स्मरणात ठेवतो, आठवण करतो, त्यांना विसरत नाही. कारण त्यांनी कामाच असे केले आहे की त्यास कोणीच विसरू शकत नाही यालाच म्हणतात मरावे परी कीर्तिरूपे उरावे.

आपणाला सुद्धा असेच काही लोकांच्या आठवणीत, स्मरणात रहावे असे कार्य करणे गरजेचे आहे. तसा निर्धार आपण करायला हवे. प्रसिद्ध विचारवंत साईरस म्हणतो की, ' कीर्ती मिळविण्यासाठी चांगल्या प्रकारची पुष्कळ कामे करावी लागतात ; मात्र अपकीर्ती होण्यासाठी एक वाईट काम पुरेसे असते'. अनेक लोक जन्मतात आणि किती तरी लोक रोज मरण पावतात. परंतु ज्यांनी समाजाच्या उपयोगी पडेल असे काम केले आहे त्यांचीच समाजामध्ये कीर्ती आणि नाव शिल्लक राहते. स्वतःसाठी किंवा स्वतःच्या कुटुंबासाठी अहोरात्र कष्ट करणाऱ्या व धडपडणाऱ्या व्यक्तीला त्याच्या कुटुंबातील सदस्यच तेवढे लक्षात ठेवू शकतात. त्यामुळे हेन्री एस. सटन यांनी म्हटल्याप्रमाणे ' कीर्ती मिळवायचे असेल तर दुसऱ्याचे अश्रू पुसण्याचे प्रयत्न करा'. आपण जेव्हा इतरांचे दुःख समजून घेऊन त्यांना हातभार किंवा दिलासा देतो तेव्हा त्यांच्या मनात आपल्याविषयी करुणा, प्रेम, माया आणि ममतेची भावना निर्माण होते आणि नक्कीच आपली कीर्ती होते. या जगात आपण रिकाम्या हाताने आलोत आणि रिकाम्या हातानेच परत जाणार आहोत ही जगज्जेता सिकंदराची शिकवण विसरून चालणार नाही.

आपण खुप नशीबवान आहोत की स्वातंत्र्य उत्तर काळात आपला जन्म झाला. गुलामगिरी म्हणजे काय असते याची जरा सुध्दा आपणास जाणीव झाली नाही. आपण

स्वातंत्र्यलढाचा इतिहास फक्त पुस्तकातुन वाचन करतो आणि तेच लक्षात ठेवण्याचा प्रयत्न करतो. कधी कधी तर अमुक तारीख आणि अमुक व्यक्ती माझ्या लक्षात राहतच नाही असे ही बोलून जातो. जुलमी इंग्रजांच्या गुलामगिरीत लोकांनी काय हालअपेष्ट सहन केल्या असतील ? त्यांचा इतिहास वाचूनच अंगावर काटा उभा राहतो. सुखदेव, राजगुरु आणि भगतसिंग यांची नावे ऐकली की मनात स्फूर्ती निर्माण होते. भारतमाता की जय म्हटल्यामुळे शाळकरी शिरीषकुमारला इंग्रजांनी गोळ्या झाडल्या आणि आज आमच्या तोंडातुन भारतमाता की जय बारीक आवाजात निघतो. कारण आपणाला स्वातंत्र्य फुकटात मिळालेले आहे. त्यामुळे त्याचे आपणास काही एक किंमत नाही. म्हणतात की फुकटच्या वस्तूची किंमत विकत घेतल्याशिवाय कळत नाही.

आज आपणास प्रत्येक गोष्टीचे स्वातंत्र्य आहे. इंग्रज लोक भारतातुन निघून जाऊन 72 वर्षांचा काळ गेला. या 72 वर्षांत भारताने लक्षणीय प्रगती केली नाही हे जरी सत्य असले, तरी संपूर्ण जग भारत देशाकडे विकसनशील देश या नजरेतून पाहते. आज भारतात मनुष्यबळ तर आहेच शिवाय बुद्धिमान लोकांची संख्या सुद्धा भरपूर आहे. त्यामुळे जग आपल्याकडे बुद्धिमान व हुशार युवकांचा पुरवठा करणारा देश म्हणून पाहतो. आपल्या देशात युवकासाठी रोजगार नाहीत म्हणून होणारी ओरड सर्वत्र आहे. विदेशात काय रोजगार मोठ्या प्रमाणावर आहेत काय ? अर्थात या प्रश्नाचे उत्तर सुद्धा नाही, असेच मिळणार. सर्वांना रोजगार मिळत नाही जो यासाठी पात्र असेल ज्याच्या जवळ बुद्धिमत्ता आहे त्याला जगात कोठेही रोजगार मिळेल यात शंका नाही. परंतु स्वातंत्र्य जसे फुकट मिळाले तसे सर्व काही फुकट मिळाल्यास जीवन सुखी होईल, असे स्वप्न रंगविणारे युवक देशाच्या प्रगतीत काय हातभार लावतील ? ते फक्त रडण्याचे काम करतील. कारण त्यांना आयती खायची सवय लागली. युवकांच्या हाताला काम मिळणे आवश्यक आहे. तसा युवकांनी देखील स्वतः प्रयत्न करणे गरजेचे. देशाने आपणास खुप काही दिले याची एकदा जाणीव निर्माण करा. आपल्या देशाची प्रगती करणे आपल्या हातात आहे. कधी तरी आपल्या स्वतः पुरता विचार करणे बाजूला ठेवून, कोण

आपणास काय दिले यापेक्षा मी देशासाठी काय केलो याची एकदा तरी गोळा बेरीज आपण केली आहे काय ? ज्याप्रकारे मिसाइल मैन तथा भारताचे माजी राष्ट्रपती डॉ ए पी जे अब्दुल कलाम यांनी म्हटले आहे की, देशाला देण्यासाठी तुमच्याकडे दहा मिनिटे वेळ आहे काय ? हा प्रश्न सर्वांनी आपल्या स्वतः च्या मनाला दिवसातुन एकदा तरी विचारावे. देशाच्या सेवेसाठी माझे योगदान काय आहे ? याचा विचार आपण करणे आवश्यक आहे. जन्म देणारी आई आणि ज्या भूमीवर आपण जन्म घेतला ती भारतमाता अश्या दोन माता प्रत्येकाच्या जीवनात असतात. म्हणूनच प्रसिद्ध गझलकार सुरेश भट म्हणतात की गे माय भू तुझे मी फेडीन पांग सारे, आणीन आरतीला, चंद्र सूर्य तारे. या प्रकारे आपण जन्मदात्री आईची सेवा मनापासून करतो तसे भारत मातेची सुद्धा सेवा करणे आपल्या सर्वांचे कर्तव्य आहेत. सीमारेषेवर डोळ्यात तेल घालून देशाचे संरक्षण करणारे सैनिकच फक्त देश सेवा करीत नाहीत, तर आपण सुद्धा आपापल्या परीने देशाची सेवा करू शकतो. सैनिक लोकांमध्ये ज्याप्रकारे देशभक्ती निर्माण केल्या जाते तसे इतर नागरिकांमध्ये सुद्धा निर्माण होणे अत्यावश्यक आहे. आपण ज्या देशात राहतो त्या देशाने तयार केलेल्या घटनेनुसार आपणास वागावे लागते. त्याविरुद्ध वागलो तर निश्चितपणे आपण काहीतरी चूक करीत आहोत किंवा गुन्हा घडत आहे असे वाटते. नियमाचे उल्लंघन न करता प्रामाणिकपणे वागणे यातून एक प्रकारे देशसेवाच घडते. आपले कर्तव्य आपण न विसरता काम करीत राहिलो तर त्यातून देशाची सेवा घडते. प्रत्येकांनी आपल्या देशाचे नाव उज्वल व्हावे म्हणून प्रामाणिकपणे कार्य करायला हवे. सरकारी कर्मचाऱ्यांनी आपल्या कामात कुचराई न करता काम करणे गरजेचे आहे. राजकारणी लोकांनी जनतेचे कल्याण आणि विकास होईल असे काम केल्यास ती खरी देशसेवा ठरेल. व्यापारी मंडळींनी आपल्या व्यवहारात शुद्ध व्यवहार ठेवल्यास आपल्या व्यापाराची कीर्ती होईल आणि देशाचे नाव होईल. खेळाडू तर आपल्या खेळाद्वारे देशाचे नाव जगभर पोहोचवत देशाची सेवा करत असतात. आज देशामध्ये सर्वत्र भ्रष्टाचार फोफावला आहे. यामुक ठिकाणी लाच घेताना कर्मचाऱ्यांना अटक करण्यात आली, अश्या बातम्या रोज

निदान एक तरी वाचायला मिळते. जे लोक अधिक पैसा मिळविण्याच्या दृष्टीने किंवा लवकरात लवकर श्रीमंत व्हावे या उद्देशाने सामान्य नागरिकांना पैशाचा तगादा लावतात. लाच दिल्याशिवाय काम पूर्ण करीत नाहीत, अशी मंडळी देश सेवा करतात काय ? जेव्हा त्यांना अटक झाल्याची बातमी बाहेर येते तेव्हा त्यांच्या संपूर्ण परिवाराची बदनामी होते. ते ज्या विभागात काम करतात त्या विभागाची सुद्धा नाचक्की होते. ज्या गावात किंवा तालुक्यात ते काम करतात त्या गावाचे वा तालुक्याचे नाव देखील खराब होते. ज्या ठिकाणी आपल्यावर डाग लागतो त्या ठिकाणी आपण आपल्याशी जोडलेल्या सर्वच घटकावर डाग लागतोच लागतो. याद्वारे आपली देशसेवा होते का ? भ्रष्टाचार करण्यापूर्वी प्रत्येक व्यक्तीने याविषयी एकदा तरी विचार करावा. प्रत्येकजण या दृष्टिकोनातून विचार केल्यास भारतात भ्रष्टाचार संपवायला वेळ लागणार नाही. जगात भारताला घोट्याचा देश असे म्हटले जाते. प्रत्येक भारतीय नागरिकांनी आपले कर्तव्य पूर्ण करीत जनतेचे काम केल्यास ते एक प्रकारे देशसेवाच ठरेल असे वाटते. आपण जर एका वेगळ्या दिशेने विचार केलो तर आपणास पुढील तीस वर्षात नक्कीच वेगळा भारत दिसेल ज्यावेळी आपण सर्व आपल्या भारतीय स्वातंत्र्याची शतकी साजरी करू. आपले विचार बदला देश आपोआप बदलेल. देशाला बदलण्याच्या काळजीत आम्हीच बदलायला तयार नाही.

~~~~~

29 ऑगस्ट - भारतीय क्रीडा दिवस

शालेय अभ्यासक्रमात खेळाचे महत्व

जागतिक अजिंक्यपद बॅडमिंटन स्पर्धेत भारताच्या पी. व्ही. सिंधूने अंतिम फेरीत जपानच्या नोझोमी ओकुहाराला नमवून सुवर्णपदक आपल्या नावावर केले. जागतिक बॅडमिंटन स्पर्धेत सुवर्णपदक जिंकणारी पी व्ही सिंधू ठरली पहिली भारतीय खेळाडू. हिमा दास ही एक भारतीय धावपटू आहे. २०१८ मध्ये फिनलँडमध्ये वर्ल्ड ज्युनियर अॅथलेटिक्स चॅम्पियनशिपसाठी झालेल्या स्पर्धेत तिने सुवर्णपदक मिळवले. या स्पर्धेत सुवर्णपदक मिळविणारी ती पहिली भारतीय आहे. नुकतेच जुलै महिन्यात चीनमध्ये पिल्लंसंपन्न झालेल्या स्पर्धेत ती पाच सुवर्णपदक जिंकून भारताचे नाव उंचावण्याचे काम केले आहे. रिओ ऑलिम्पिक मध्ये भारत पदक तालिकेत आपले खाते उघडते किंवा नाही याबाबत प्रत्येक भारतीयांच्या मनात शंका निर्माण होत असताना साक्षी मलिकने कुस्तीत कास्य पदक जिंकून 125 कोटी भारतीयांची शान राखली. तसे पाहिले तर इतर देशाच्या तुलनेत आपली एवढी मोठी लोकसंख्या असून सुध्दा पदक मिळण्याच्या बाबतीत खुपच मागे का आहे ? यावर विचार करणे आवश्यक आहे.

खरे तर खेळाची सुरुवात प्राथमिक शाळेपासून व्हायला पाहिजे. उत्तम आरोग्य असेल तर त्याचे डोके सुध्दा उत्तम असते अश्या अर्थाची एक म्हण वाचण्यात येते. त्याचा अर्थ शालेय जीवनापासून लक्षात घ्यायला हवे. कारण प्राथमिक शिक्षणाची सुरुवात शाळेत होते आणि याच ठिकाणी त्यांच्या आरोग्याकडे दुर्लक्ष केल्या जाते. मुलाचा शारीरिक,भावनिक विकास होण्यासाठी खेळ आवश्यक आहे. मुले खेळण्यात जास्त वेळ घालू लागली की पालकाची ओरड ठरलेली असते की आत्ता किती वेळ खेळणार ? चल बस अभ्यासाला. ही नेहमीची पालक वर्गाची ओरड प्रत्येक घरात दिसून येते. यास पालकाना दोष देऊन चालणार नाही कारण सध्या परिस्थितीच आहे तशी खेळापेक्षा अभ्यासाला महत्व जास्त देण्यात येते.

संगणकच्या युगात काही चांगले घडत आहे तर काही वार्डिट सुध्दा घडत असताना दिसत आहेत. मोबाईल नावाच्या जादुई खेळणीने मुलांचे सर्वच खेळ हिरावुन घेतले आहे असे वाटते. पूर्वी ग्रामीण भागातील शाळा आणि रिकामी जागा मुलांच्या खेळाने भरून जात असत. शहरात खेळाची मैदाने सायंकाळी आणि रविवारच्या दिवशी मुलांनी फुलून जायचे. पण आज हे चित्र फार कमी पाहायला मिळत आहे. कारण आज मुले घरात बसल्या ठिकाणी मोबाईल वर सर्व खेळ खेळत आहेत. मैदानी खेळ कमी झाले. त्याचा परिणाम त्यांच्या शरीरावर होत आहे. त्यांचा मेंदू काम करेनासे झाले आहे. शरीर जड होत आहे. मुलामध्ये चैतन्य नावाची वस्तु सापडत नाही. या सर्व बाबींवर एकच उपाय ते म्हणजे शारीरिक खेळ. मुलांचा अभ्यास तेंव्हाच चांगला होऊ शकतो ज्यावेळी त्यांचे मन प्रसन्न असेल आणि मन प्रसन्न ठेवण्यासाठी त्यांना मैदानावर खेळण्यास नेणे गरजेचे आहे. मैदानावर फिरणे असो खेळ खेळणे असो वा इतर काही करणे यामुळे मुलांना ताजी हवा मिळते जे की शरीरला आवश्यक आहे आणि मन प्रफुल्लित होते. म्हणून मुलांना नुसते अभ्यास करा असे म्हटल्याने मुलांचा अभ्यास नीट होणार नाही. ते आपल्या धाकामुळे वाचन लेखन अभ्यास करतील पण त्यांच्या लक्षात राहणार नाही, हे ही तेवढेच सत्य आहे त्यामुळे रोज सकाळी आणि सायंकाळी थोडा तरी वेळ खेळ खेळणे आवश्यक आहे. पण आज आपल्या मुलांची सकाळ आणि सायंकाळची वेळ ही शिकवणीमध्ये जात आहे. शाळेत सुध्दा खेळाचा एक तास असतो मात्र शाळेत किती व कोणकोणते खेळ शिकवल्या जातात हा एक संशोधन करण्याचा विषय होऊ शकतो. त्यास शिक्षक दोषी आहेत असे नाही कारण तेथे खेळाच्या शिक्षकाची कमतरता भासते. आज कित्येक शाळेत खेळाचे शिक्षकच नाहीत तर काही शाळेत खेळाचे मैदान उपलब्ध नाही तर मुले काय खेळतील आणि कुठे खेळतील ? कधी कधी मुले ज्यांच्या शाळेत मैदान आहे तेथे खेळताना दिसून येतात त्यांना कोणाचे मार्गदर्शन नसते, ना कोणाचा कानमंत्र ते आपले उगीच खेळ खेळत असतात. परंतु त्यांना चांगला गुरु मिळाला तर अनेक स्तरावर आपले नाव व कीर्ती मिळवू शकतात. शाळेत शिकलेल्या खेळाचा आयुष्यात फायदा होतो. शालेय जीवन संपल्यावर आपले कोणत्याच

खेळाकडे लक्ष जात नाही कारण त्या खेळाविषयी जी रूची शाळेत तयार व्हायला पाहिजे ते होत नाही. शाळेतील खेळ पावसाळी आणि हिवाळी खेळापूरती औपचारिकपणे पूर्ण केल्या जाऊ नये.

शालेय अभ्यासक्रमात खेळाचा तास हा शेवटचा असतो ज्यात सहसा काहीच होत नाही कारण मुलांना घरी जाण्याचे वेध लागलेले असते. दुपारची पूर्ण वेळ खेळासाठी राखीव ठेवणे आवश्यक आहे. शाळेतून विविध प्रकारच्या खेळाची तयारी होणे अपेक्षित आहे. यासाठी शासनाने या बाबिकडे गांभीर्याने लक्ष देणे गरजेचे आहे. निदान सहाव्या वर्गापासून तरी खेळाच्या शिक्षकांची नेमणूक करणे आवश्यक आहे. ज्यामुळे मुले योग्य दिशेत मोकळेपणाने खेळ खेळतील. एखाद्या खेळात निपुण व्हायचे असेल तर विषय शिक्षकच फक्त त्यास न्याय देऊ शकतो. प्रत्येक सहावी ते दहावीच्या वर्गासाठी क्रीडा शिक्षक असेल तर भविष्यात साक्षी, सिंधू हिमा दास सारखे खेळाडू मोठ्या प्रमाणावर तयार होतील. अशी आशा करण्यास हरकत नाही. कोणत्याच सोई सुविधा उपलब्ध नसेल तर आपली मुले स्पर्धेत कशी राहतील याचा विचार करणे आवश्यक नाही काय ? जर आत्तापर्यन्तच्या ऑलिम्पिक चा इतिहास पाहिले असता भारत देश सन 1900 पासून यात सहभाग घेत आहे. आजपर्यन्त भारताने 9 सुवर्ण चार रौप्य आणि 12 कांस्य असे एकूण 25 पदक गेल्या 116 वर्षात मिळविले आहे आणि गेल्या 20 वर्षांचा मगोवा घेतल्यास असे लक्षात येते की सन 1996 पासून भारताने एक सुवर्ण, तीन रौप्य आणि नऊ कांस्य पदकाची कमाई केली याचाच अर्थ गेल्या वीस वर्षांपासून भारताचा ऑलिम्पिक मधील सहभाग वाढला असून जास्तीत जास्त खेळ खेळून पदक मिळविण्याच्या दिशेने प्रयत्न चालू आहेत म्हणण्यास हरकत नाही. मात्र अजूनही मुलांना या खेळाच्या बाबतीत अधिक जागृत करून त्यांना खेळाकडे आकर्षित करणे आवश्यक आहे. शाळास्तरापासून ते देशस्तरापर्यन्त विविध स्पर्धांचे आयोजन करून खेळाडूंना प्रोत्साहन मिळवून देणे याची आत्ता खरी गरज आहे. आज भारतीय क्रीडा दिवस त्यानिमित्ताने भारतीय खेळविषयी प्रत्येकाने गांभीर्याने विचार करणे आवश्यक आहे

05 सप्टेंबर - शिक्षक दिन

शिक्षक हेच शिल्पकार

भारतीय संस्कृतीत पुरातन काळापासून गुरूला समाजात मानाचे स्थान आहे. येथील संस्कृतीने शिक्षकाला ब्रह्मा, विष्णु आणि महेश एवढेच नाही तर परब्रह्म असे म्हटले आहे. भारतीय संस्कृतीने शिक्षकाला एवढे मोठे मानाचे स्थान का दिले असेल ? या प्रश्नाचा सदसद्विवेक बुद्धीने थोडासा विचार केला तर लक्षात येते की, शिक्षक हाच फक्त आपल्या जीवनाचा शिल्पकार आहे. ज्याप्रमाणे पाथरवट दगडावर घाव टाकून टाकून सुंदर मूर्ती तयार करतो. पाथरवटा शिवाय दगडाची मूर्ती दुसरा कोणी करू शकत नाही. कच्चा मातीला आकार फक्त कुंभार देऊ शकतो. अगदी तसेच व्यक्तीचे जीवन यशस्वीरीत्या जगण्यासाठी शिक्षकाची प्रत्येकाला गरज असते. त्याशिवाय आपण यशस्वी जीवन जगू शकत नाही.

पूर्वीच्या काळी गुरुगृही म्हणजे आश्रमामध्ये जाऊन शिकावे लागत असे. धनुर्विद्या असो किंवा इतर विद्या हे शिकणे फक्त राजघराण्यातील लोकांचे काम होते. त्यामुळे एकलव्यासारख्या कनिष्ठांना गुरु द्रोणाचार्यांनी शिकविण्यास नकार दिला. मात्र त्या गुरूंच्या पुतळ्यानेच एकलव्याला बरेच काही शिकविले. आज तशी स्थिती नाही. शिक्षक आज कोणाला विद्या घेण्यापासून रोखू शकत नाही. उलट सर्वांना शिक्षण देण्याची जबाबदारी शासनाने त्यांच्यावर टाकलेली आहेत. छत्रपती शिवाजी महाराज यांना राजमाता जिजाऊ यांच्यासारखी आई आणि गुरू मिळाली म्हणूनच राजे शिवाजी घडले. त्यांनी तलवार चालविणे, घोडेस्वारी करणे इत्यादी रणनीती तर शिकविल्याच तसेच रामायण आणि महाभारतातील गोष्टी सांगून शिवाजी महाराजांना त्यांनी माणुसकीचे धडे ही दिले. डॉक्टर बाबासाहेब यांना आंबेडकर आणि केळुस्करासारखे चांगले शिक्षक मिळाले म्हणून आपणाला महामानव मिळाले. त्यांच्या शिक्षकाने आपल्या शिष्यांना आडनाव दिल्याची घटना कदाचित पहिलीच आहे. परमपूज्य

साने गुरुजी यांनी तर जगालाच प्रेमाचा संदेश देऊन शिक्षकांचे समाजात एक वेगळेच स्थान निर्माण केले आहे. ज्यांच्या जीवनात चांगले शिक्षक येतात त्यांचे जीवन फळाला येऊन नक्कीच यशस्वी होते. म्हणून सर्वांनी चांगल्या शिक्षकाचा शोध घ्यावा, कारण शिक्षक हाच आपल्या जीवनाचा शिल्पकार आहे. शिक्षक ते भारताचे राष्ट्रपती अश्या पदापर्यंत पोहोचणारे डॉ. सर्वपल्ली राधाकृष्णन हे सर्व शिक्षकांसाठी एक आदर्श होय. त्यांचा जन्मदिवस संपूर्ण भारतात शिक्षक दिन म्हणून साजरा करतात. त्यानिमित्ताने देशातील सर्व शिक्षक बांधवाना शिक्षक दिनाच्या हार्दिक शुभेच्छा

08 सप्टेंबर - आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिन

साक्षर भारत ; समर्थ भारत

17 नोव्हेंबर 1965 रोजी युनेस्कोने 8 सप्टेंबर हा दिवस आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिन म्हणून घोषित केले. सर्वप्रथम 1966 मध्ये हा दिवस साजरा करण्यात आला. वैयक्तिक आणि सामाजिक साक्षरतेचे महत्त्व अधोरेखित करण्याच्या उद्दिष्टाने जगभरात हा उत्सव साजरा केला जातो. जगभरात 77 कोटी युवक अजून ही साक्षर झाले नसून प्रत्येक पाच युवकांमागे एक युवक तर दोन तृतीयांश महिलाचा निरक्षरामध्ये समावेश आहे. अजूनही शाळेचे तोंड न पाहिलेले, शाळेत अनियमित येणारी मुले, तर काही मुले मधूनच शाळा सोडलेली अशी जगभर अंदाजे 6 कोटी आहेत. भविष्यात ही मुले निरक्षर म्हणूनच वावरणार यात शंका नाही. आपल्या भारत देशात काही वेगळे चित्र आहे, असे मुळीच नाही.

देशाच्या विकासात साक्षरतेचे अनन्यसाधारण असे महत्त्व आहे. साक्षरतेमुळे व्यक्ती आपला स्वतःचा विकास तर साधतोच त्याशिवाय कुटुंबाचा, गावाचा आणि राज्याच्या विकासात देखील त्यामुळे हातभार लागतो. शिक्षणामुळे व्यक्तीमध्ये डोळसपणा येतो. त्याची बुद्धिमत्ता विकसित होते आणि तो देशहितासाठी विचार करू लागतो. शिक्षण हे माणसांच्या जीवनात खताप्रमाणे काम करते. खत-पाणी योग्य प्रमाणात मिळाले तर झाडांची चांगली वाढ होते आणि उत्तम फळे चाखण्यास मिळतात असेच काही शिक्षणाचे आहे. देशाचा खरोखरच विकास साधायचा असेल तर देशातील प्रत्येक व्यक्ती शिक्षित म्हणजे साक्षर असणे गरजेचे आहे. अज्ञान किंवा अडाणीपणामुळे एक तर त्याचा स्वतःचा विकास होत नाही शिवाय यामुळे देशाची सुद्धा विकास होत नाही.

आपण दीडशे वर्षे इंग्रजांच्या जुलमी राजवटीखाली घालवल्यानंतर जेव्हा 15 ऑगस्ट 1947 रोजी स्वतंत्र झालो तेव्हा देशातील लोकांची साक्षरतेचे प्रमाण 40 टक्के पेक्षा खाली होती. तत्कालीन शासनासमोर ही निरक्षरता संपविणे फार मोठी समस्या होती. भारतातील साक्षरतेचे इंग्रजांना काही देणेघेणे नव्हते ते त्यांना लागणाऱ्या कारकून-बाबू लोकांची निर्मिती करण्यासाठी मिशनरीच्या शाळा सुरू केल्या होत्या. हाताच्या बोटावर मोजता येतील एवढेच लोक तेथे शिक्षण घेत होती. त्या गुलामगिरीच्या काळात फक्त इंग्रजीतून शिक्षण दिल्या जात असे त्यामुळे तळागाळातील सामान्य जनता प्राथमिक शिक्षणापासून कोसो दूर होते. शिक्षण हा माणसाचा तिसरा डोळा आहे, जनतेच्या विकासासाठी शिक्षणाशिवाय तरणोपाय नाही याची जाणीव महात्मा फुलेना झाली होती. तळागाळातल्या सामान्य लोकांना शिक्षण मिळावे म्हणून महात्मा फुले यांनी हंटर कमिशनपुढे साक्ष देताना म्हटले की, " देशातील जनतेला मातृभाषेतून मोफत व सक्तीचे शिक्षण देण्यात यावे." त्यांनी नुसते बोललेच नाही तर लोकांसाठी त्यांनी आजीवन धडपडत राहिले. मुलींच्या शिक्षणाचा प्रचार व प्रसार व्हावा यासाठी त्यांनी सन 1848 मध्ये पुणे येथील भिडेच्या वाड्यात मुलींसाठी देशातील पहिली शाळा काढली आणि त्यांच्या पत्नी सावित्रीबाई फुले यांना देशातील पहिली महिला शिक्षिका म्हणून तयार केले. त्या स्वतः निरक्षर महिला होत्या मात्र साक्षर झाल्यामुळे त्यांचे नाव जगभर पसरले यावरून शिक्षणाचे महत्त्व किती आहे ? हे कळून येते.

आपला देश स्वातंत्र्य होऊन 70 वर्षे संपली तसे पाहिले तर शेती, उद्योगधंदे, विज्ञान व तंत्रज्ञान, आरोग्य इत्यादी क्षेत्रांमध्ये भारताची लक्षणीय प्रगती आहे. लोकशाही मार्गाने वाटचाल करणारा भारत हा जगातील मोठा देश आहे. सन 2020 पर्यंत भारत महासत्ता बनेल असे स्वप्न माजी राष्ट्रपती डॉक्टर एपीजे अब्दुल कलाम यांनी देशवासीयांना दाखविले. मात्र आपल्या या प्रगतीत देशातील लोकांची निरक्षरता ही प्रमुख अडचण ठरत आहे. सन 2011 च्या जनगणनेनुसार आपल्या देशात 26 टक्के जनता निरक्षर आहेत. अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती आणि मुस्लिम अल्पसंख्यांक प्रवर्गातील निरक्षरांची संख्या सर्वात जास्त आढळून येते.

महिला वर्गात निरक्षरांची संख्या पुरुषांच्या तुलनेत 35 टक्के एवढी जास्त आहे. आपल्या देशाच्या विकासात गरीबी आणि निरक्षरता यांचा फार मोठा अडथळा निर्माण होतो. लोक गरीब आहेत म्हणून निरक्षर आहेत किंवा ते निरक्षर आहेत म्हणून गरीब आहेत असे खेदाने म्हणावे लागते. शिक्षणाच्या विकासासाठी महात्मा फुले यांच्या सोबतीने महर्षी कर्वे, पंडिता रमाबाई, न्यायमूर्ती रानडे यासारख्या अनेक महापुरुषांनी अथक परिश्रम घेतले. त्यानंतर ही देशातील लोकांच्या विशेष करून महिलांच्या साक्षरतेत काही बदल झाला नाही.

देश स्वातंत्र्य झाल्यानंतर शासनापुढे अनेक प्रश्न आणि समस्या होत्या. त्यात देशातील निरक्षर लोकांना साक्षर करण्याचा प्रश्न सुद्धा महत्त्वाचा होता. सुरुवातीला साक्षरता कार्यक्रम हे प्रायोगिक तत्त्वावर काही निवडक विभागात राबविण्यात आले. समाज शिक्षण कार्यक्रम, शेतकऱ्यांसाठी कार्यात्मक साक्षरता कार्यक्रम, राष्ट्रीय प्रशिक्षण कार्यक्रम इत्यादी प्रमुख कार्यक्रम होते. परंतु 1978 मध्ये राष्ट्रीय प्रशिक्षण कार्यक्रमांतर्गत पहिला प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम देशपातळीवर राबविण्यात आला. 1988 ते 2007 या काळात राष्ट्रीय साक्षरता मिशन संपूर्ण देशात राबविण्यात आला. यातून जवळ जवळ 13 कोटी लोकांना साक्षर करण्याचे लक्ष होते. तरी सुद्धा या देशातील निरक्षर लोकांची संख्या कमी झाली नाही. म्हणून दिनांक 8 सप्टेंबर 2009 या आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिनी तत्कालीन पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग यांनी साक्षर भारत मिशन 2012 या कार्यक्रमाचे उद्घाटन करून देशातील 365 जिल्ह्यातील 70 दशलक्ष निरक्षर लोकांना साक्षर करण्याचे उद्दिष्ट ठरविले होते. त्याच अंतर्गत निरक्षरांना साक्षर करण्यासाठी प्रत्येक गावात एक प्रेरक एक प्रेरिकाची नेमणूक करण्यात आली. गेल्या सहा-सात वर्षांपासून ही मंडळी अविरत कार्य करीत आहेत.

व्यक्ती साक्षर झाल्यास स्वतंत्रपणे जीवन जगू शकतो. न्यूनगंड कमी होऊन आत्मविश्वास निर्माण होतो. समस्यांना, संकटांना प्रभावीपणे सामना करण्यास सक्षम होतो. मुलांना, कुटुंबातील व्यक्तींना शिक्षणापासून दूर करीत नाहीत. अर्थात शिक्षणाबद्दल त्यांच्या मनात

आस्था निर्माण होते. सरकारी किंवा अन्य संस्थांनी चालवलेल्या विविध विकास कार्यक्रमाचा लाभ घेऊ शकतात. त्यांच्यावर होत असलेल्या किंवा झालेल्या अत्याचार अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवू शकतात. आपले हक्क आणि कर्तव्य या बाबतीत जागरूक होतात व सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे फसवणुकीपासून स्वतःला वाचवू शकतात. सर्वांनी साक्षर होणे ही काळाची गरज आहे. निरक्षर लोकांना साक्षर करण्यासाठी शासनाने साक्षर भारत या कार्यक्रमांतर्गत प्रत्येक गावात प्रेरक व प्रेरिका यांची नेमणूक केलेली आहे त्यामुळे निरक्षर लोकांना साक्षर करण्याचे काम फक्त त्यांचेच आहे असे न मानता सुशिक्षित लोकांची सुद्धा एक जबाबदारी आहे की आपण निदान एका तरी निरक्षर व्यक्तीला साक्षर करावे. असा विचार प्रत्येकाने जर केला तर देशात एकही निरक्षर व्यक्ती शोधूनही सापडणार नाही. महात्मा ज्योतिबा फुले आणि क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले यांचा आदर्श डोळ्यासमोर ठेवणे गरजेचे आहे. एकदा अक्षर ओळख झाली की त्याच्यात शिक्षणाची गोडी आपोआप निर्माण होते आणि ते स्वतःहून शिकण्यास समोर येतात. मग यातून त्यांचा विकास आपणास साधता येऊ शकतो. 8 सप्टेंबर अर्थात आंतरराष्ट्रीय साक्षरता दिन त्यानिमित्ताने समर्थ भारत घडविण्यासाठी आपण सर्व सुशिक्षित व्यक्ती एक शपथ घेऊया, " पुढील वर्षाच्या साक्षरता दिवसांपर्यंत निदान एका तरी निरक्षर व्यक्तीला साक्षर करून देशाच्या विकासात हातभार लावेन."

~~~~~

29 सप्टेंबर - आधारकार्ड वितरण दिवस

आधारकार्डचा इतिहास

महाराष्ट्रातील नंदूरबार जिल्ह्यातील शहादा तालुक्यातील टेंभली या गावापासून भारताचे तत्कालीन पंतप्रधान डॉ. मनमोहन सिंग यांच्या उपस्थितीत २९ सप्टेंबर २०१० रोजी आधार कार्ड योजनेला सुरुवात करण्यात आली. याच गावातील रंजना सोनवणे हिला देशातील पहिले आधार कार्ड समारंभपूर्वक कार्यक्रमात वाटप करून आधार योजनेची मुहूर्तमेढ साधण्यात आले. आधार कार्डची निर्मिती कशी झाली ? ही माहिती खूपच रंजक आहे. सन १९९९ च्या कारगील युद्धानंतर के. सुब्रह्मण्यम यांनी देशाच्या सुरक्षिततेबाबत तत्कालीन पंतप्रधान अटलबिहारी वाजपेयी यांना ७ जानेवारी २००० रोजी एक अहवाल सादर केला. ज्यात म्हटले होते की, सीमावर्ती भागात राहणार्या लोकांना विशेष ओळखपत्र देण्यात आल्यास भारतात वाढत चाललेली घुसखोरी थांबविता येऊ शकेल. त्या वेळी केंद्रीय मंत्रिमंडळातील ज्येष्ठ नेते लालकृष्ण अडवाणी यांनी या अहवालाचा अभ्यास करून " बहुउद्देशीय भारतीय ओळखपत्र " या नावाने ओळखपत्र वाटप सुरू करण्याची घोषणा केली. सर्वात पहिल्यांदा सीमावर्ती भागातील लोकांना या ओळखपत्राचे वाटप करून त्यानंतर देशात सर्वत्र वाटप केला जावा असे ठरविण्यात आले. अर्थात आधार कार्डची बीजे अटलबिहारी वाजपेयी यांच्या काळात पडली होती असे दिसून येते. कदाचित याच घटकाचा विचार करून डॉ. मनमोहन सिंग सरकारने आपल्या कारकिर्दीत आधार संकल्पना पूर्णत्वास नेली असावी असे वाटते. देशातील संपूर्ण नागरिकांना एकच क्रमांक देण्यात यावा आणि देशात कुठेही त्याला स्वतःची ओळख देता यावी म्हणून शासनाने फेब्रुवारी २००९ मध्ये आधार कार्ड योजनेची संकल्पना तयार केली. या योजनेवर काम करण्यासाठी व याची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी नंदन निलकेनी यांची चेअरमन म्हणून निवड करण्यात आली. ही जबाबदारी त्यांच्यावर जून २००९

मध्ये सोपविण्यात आली होती. याचाच अर्थ आधार कार्डचे प्रणेते म्हणून आज आपण त्यांचेच नाव घेतो. खरोखरच त्यांनी अथक परिश्रम घेऊन आधारकार्ड लोकांपर्यंत पोहचविण्याचे काम केले. या आधार कार्डावर व्यक्तीला बारा अंकी कोड दिल्या जातो. ज्या आधारावर त्याची संपूर्ण माहिती जसे की, संपूर्ण नाव, रहिवाशी पत्ता, डोळ्याची प्रतिमा, दहा बोट्यांचे ठसे, इतर काही माहितीचा यात समावेश करण्यात आलेला आहे. सदरील योजना प्रत्यक्षात राबविण्यापूर्वी श्रीकांत नथामुने, सलिल प्रभाकर, आर. एस. शर्मा, प्रमोद वर्मा, व्हॅले वाडे इत्यादी तज्ज्ञ लोकांनी यात अथक परिश्रम घेऊन त्या आधार कार्डाला मूर्त स्वरूप देण्याचे काम केले आहे. या योजनेचा लोगो अतुल सुधाकरराव पांडे यांनी तयार केला असून ज्यावरून निरक्षर व्यक्तीलाही प्रथम दर्शनी पाहिल्याबरोबर त्याची ओळख होते. सन २०१७ पर्यंत भारतातील सर्व जनतेची स्वतःची ओळख होण्यासाठी व १८० लक्ष कोटी रुपये अंदाजीत खर्च अपेक्षित धरून आधार योजना तयार करण्यात आली. त्या अनुषंगाने सन २००९-१० या वर्षात २६.२१ कोटी, २०१० - ११ मध्ये २६८.४१ कोटी, २०११-१२ मध्ये ११८७.५० कोटी, सन २०१२-१३ मध्ये १३३८.७२ कोटी, २०१३-१४ मध्ये १५४४.४४ कोटी आणि २०१४-१५ मध्ये १६१५.३४ असे एकूण ५९८०.६२ कोटी रु. गेल्या पाच-सहा वर्षांत खर्च झाल्याची आकडेवारी प्रसिध्द झाली आहे. आंध्रप्रदेश व केरळमध्ये आधारकार्ड सर्वात जास्त वाटप करण्यात आले. त्या खालोखाल तेलंगणा, पंजाब, हरियाणा, दिल्ली, हिमाचल प्रदेश, त्रिपुरा, गोवा, पाँडेचरी, चंदीगड, सिक्कीम, लक्षद्वीप या प्रदेशाचा क्रमांक लागतो. मेघालय व आसाम या प्रदेशात आधार कार्ड खूप कमी प्रमाणात वाटप करण्यात आले. आपल्याजवळ आधार कार्ड नसेल तर शासनाच्या कोणत्याच योजनेतील अनुदानाचा लाभ मिळणार नाही, अशी साशंकता लोकांच्या मनात घर करून आहे. त्यामुळे प्रत्येक जण आधारकार्ड मिळविण्यासाठी धडपड करीत आहे. शासनाने ही योजना सुरूवातीला जनकल्याणासाठीच तयार केली होती; परंतु काही जिल्ह्यातील अत्यंत हुशार आणि तल्लख बुद्धीमत्तेच्या अधिकार्यांनी या आधार कार्डचा वापर करून गरीब लाभार्थ्यांना विविध योजनेचे थेट अनुदान त्यांच्या खात्यावर देण्याचा यशस्वी उपक्रम राबविला.

यातून दलाली बंद झाली आणि सामान्य जनता सुखावली. ज्याद्वारे सरकारने सुद्धा त्याच अनुषंगाने विचार करण्यास सुरूवातकेली. १ जानेवारी २०१३ रोजी सर्व योजनांचे अनुदान आधार कार्डशी जोडण्याचा महत्त्वपूर्ण निर्णय जाहीर करण्यात आला. कोणतेही नविन पक्षाचे सरकार सत्तेवर आल्या आल्या जुन्या शासनाच्या सर्व योजना काही ना काही निमित्त दाखवित रद्द करते किंवा त्या योजनेचे नाव बदलून टाकते. मात्र आधार ही एक योजना अशी आहे जे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांच्या मंत्रीमंडळाने स्विकार केला आणि त्यास पुढे चालू ठेवण्याचा जे पाऊल उचलले आहे ते खरोखरच अभिनंदनीय आहे. आधार कार्डच्या मदतीने बायोमेट्रीक प्रणालीचा वापर शाळा, विद्यालय, कार्यालय अशा विविध ठिकाणी करून कर्मचारी वर्गात सुद्धा सुसंगतपणा आणता येईल. गावोगावी फिरते बँका तयार करून त्याद्वारे आर्थिक व्यवहार करणे सहज, सोपे आणि सुलभ होईल. पोलिसांना सुद्धा या प्रणालीचा खूप मोठा फायदा होईल आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे भारतातील घुसखोरी थांबविता येईल. आधार कार्ड भविष्यात जनतेचा नक्कीच आधार बनेल अशी आशा होती. त्यातच देशातील सर्वसामान्य नागरिकांची खासगी माहिती सार्वजनिक होत असल्याची भीती सर्वोच्च न्यायालयाच्या घटनापीठाने दिलेल्या निकालाने दिली आहे. वैयक्तिक गोपनीयतेवर घाला घालणारा केंद्र सरकारचा आधार सक्तीचे करणारा हा निर्णय रद्द करण्यात आला. या निर्णयामुळे 122 कोटी जनतेला दिलासा मिळाला आहे. शिवाय आधारकार्ड हे घटनात्मकदृष्ट्या वैध असल्याचा निर्वाळा सर्वोच्च न्यायालयाने दिला. यापुढे बँक, मोबाईल किंवा शाळेसाठी आधारकार्डची गरज नाही, असे ही स्पष्ट केले. त्यामुळे आधारकार्डचे महत्व भविष्यात कमी होईल असे वाटते. आधारकार्डने देशात बहुतेक कामात व्यवस्थीतपणा आणला होता. आधारकार्डमुळेकोणाचे खूप मोठे नुकसान झाले आहे असे आजपर्यंत ऐकण्यात आले नाही. त्यामुळे परत एकदा अराजकता निर्माण होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही, असे वाटते.

01 ऑक्टोबर - जागतिक शाकाहार दिवस

संतुलित आहाराची आवश्यकता

अन्न , वस्त्र आणि निवारा या माणसाच्या तीन मूलभूत गरजा आहेत. यातील अन्नाची गरज पूर्ण करण्यासाठी प्रत्येक सजीव धडपडत असतो. अश्मयुगीन काळातील लोक अन्नाच्या भटकंतीत अनेक वर्षे घातली. गरज ही शोधाची जननी आहे या म्हणीनुसार या अन्नाच्या शोधातच त्यांनी अग्निचा शोध लावला असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही. अश्मयुगीन काळातील माणूस प्राण्याची शिकार करून कच्चे मांस खात असे. याच बरोबर जंगलातील फळे आणि कंदमुळे हे त्यांचे प्रमुख खाद्य होते. अग्निचा शोध लागल्यानंतर हा माणूस शिकार केलेले प्राणी भाजून खाऊ लागला. त्याला भाजलेल्या अन्नाची चव माहित झाली तसे प्रत्येक अन्न पदार्थ भाजून खाण्यास सुरुवात केली. पाण्याजवळ वास्तव्य करून राहत असल्यामुळे त्यांनी मग हळू हळू शेती करण्यास सुरुवात केली. शेतातून आलेल्या अन्नधान्याचा वापर जेवण्यात करता येतो हे कळायला लागल्यावर माणसाच्या जेवण्यात सुधारणा होऊ लागली. त्यानंतर मग माणूस एकत्र राहू लागले. त्यांचा समूह तयार झाला या समुहाचे एका वस्ती मध्ये रूपांतर व्हायला वेळ लागला नाही. पाहता पाहता गाव आणि नगर त्यानंतर महानगर ही तयार झाले. अन्नाच्या शोधात आपण आज या स्तरापर्यन्त येऊन पोहोचलो आहोत आणि आज ही आपण त्याच अन्नाच्या शोधात रोजच फिरत असतो. मात्र याच अन्नाविषयी किंवा आहारा विषयी आपण खरोखर जागरूक आहोत ? याचा एकदा तरी विचार करीत नाही. मानवाला जीवन जगण्यासाठी किंवा शारीरिक वाढीसाठी अन्नाची गरज असते. म्हणून अन्न मिळविण्यासाठी प्रत्येकजण जीवाचे रान करीत असतो. आज आपण जे काही काबाडकष्ट करीत आहोत ते सर्व या अन्नासाठी नव्हे काय ? आपल्या कुटुंबातील प्रत्येक व्यक्तीला पोटभर खायला मिळावे म्हणून कुटुंबप्रमुख या नात्याने पुरुष आणि स्त्री दिवस रात्र काम करीत असतात. त्याच

केलेल्या कामाच्या मोबदल्यात पैसा मिळतो आणि त्या पैश्यावर घरात लागणाऱ्या अन्नाची पूर्तता करीत असतो. अन्न जर नसेल तर आपल्या पोटाचे नीट पोषण होणार नाही. त्यामुळे प्रत्येक मानवाला मग तो गरीब असो वा श्रीमंत त्याला अन्नाची गरज आहे. भारतात एका बाजूला उपासमारी ने मरणारी माणसे दिसतात तर दूसरी कडे जास्त जेवल्यामुळे पोटा च्या विविध आजाराने त्रस्त माणसे दिसतात हे पाहून मन खिन्न होते. अन्नाचे अति सेवन करणे शरीराला जसे घातक आहे तसे कमी जेवण करणे हे ही धोकादायक आहे विशेष करून लहान मुलांना त्यांच्या वाढत्या वयात पोषक आणि संतुलित आहार मिळणे आवश्यक आहे.

शरीर बळकट आणि तंदुरुस्त राहण्यासाठी काजू, बादाम, साजुक तूप यासरखी महागडी पदार्थ खावे लागतात, असा एक गोड गैरसमज जनमाणसात पसरलेले आहे. रोजच्या जेवणात सर्व अन्नघटकाचा समावेश केल्यास सुध्दा आपले शरीर शारीरिक व मानसिकदृष्ट्या सुदृढ राहू शकते. मेळघाटसारख्या विभागातील कुपोषणाचा प्रश्न जेव्हा आपल्या समोर येतो तेव्हा संतुलित आहार घ्यावे अशा प्रकारची सहज प्रतिक्रिया आपण देऊन टाकतो. दररोज एक प्रकारचे जेवण केल्यामुळे आपण कंटाळून जातो त्यामुळेच वेगवेगळ्या पदार्थांची चव घेतो, न जाणतेपणाने आपण संतुलित आहार घेत असतो. परंतु यात काही जाणीवपूर्वक बदल करून गृहिणीने आठवड्याचा वेळापत्रक तयार करून तसे खाद्य म्हणजे जेवण आपल्या मुलांना उपलब्ध करून दिल्यास त्याचा फायदा मुलांसोबत आपणाला सुध्दा होतो.

घरातील लहान मुले जेवण्याच्या बाबतीत नेहमीच हे नको, ते हवे अश्या तक्रारी करीत असतात. आंबट फळे खात नाहीत, फक्त गोड असलेल्या फळाची मागणी करतात. त्यामुळे ते जीवनभर त्या फळापासून दुरच राहण्याची शक्यता नकारता येत नाही. कारले कडू लागतात म्हणून बऱ्याच मुलांना ते घशाखाली उतरत नाही. प्रत्येक भाजी खाण्याबाबत त्यांना आग्रह केल्यास त्यांच्या शरीराला फायदा होईल. आपल्या शरीराला जेवढे पिष्टमय, प्रथिने आणि स्निग्ध पदार्थांची गरज आहे तेवढीच क्षार व जीवनसत्वाची सुध्दा आहे. हिरव्या पालेभाज्या आणि

फळे यातून क्षार व जीवनसत्व मिळते. शरीरात ए जीवनसत्वाचे प्रमाण कमी झाल्यास रात्रीला अंधुक अंधुक दिसणे म्हणजे रांताधळेपणाचा रोग होतो. त्यासाठी हिरव्या भाज्या आणि फळे आहारात असणे आवश्यक आहे. बी जीवन सत्वाच्या अभावामुळे जीभ लाल होणे व त्वचा खरखरीत होणे असे रोग होऊ शकतात. दाताच्या हिरड्या मजबूत राहण्यासाठी सी जीवनसत्वाची गरज असते आणि हे जीवनसत्व सर्व आंबट गोड फळातून मिळतात. सकाळी कोवळ्या सूर्यप्रकाशात बसल्यामुळे डी जीवनसत्व मिळते आणि त्यामुळे पायाची हाडे मजबूत होतात व पाठीला बाक येत नाही. कैल्शियम मिळविण्यासाठी मांस व अंडी चा जेवणात वापर करण्याच्या सल्ला वैद्यकीय मंडळी याच साठी देतात. असे काही विकार आपल्या मुलांना होऊ नये यासाठी सर्व मातानी जागरूकपणे आपल्या स्वयंपाकात संतुलित आहाराचा समावेश केल्यास आपला मुलगा अर्थात देशाचा भावी नागरिक बळकट, तंदुरुस्त आणि सुदृढ होईल यात शंकाच नाही.

जेवण करताना घ्यायची काळजी -

जेवण्यापूर्वी हात-पाय स्वच्छ धुवावे. जेवणाचा आजूबाजूचा परिसर स्वच्छ करून घ्यावे. अस्वच्छ परिसरात जेवण परिपूर्ण होतच नाही. दिवसातून दोनच वेळा जेवण करण्याची सवय लावून घ्यावी. भूक लागली की जेवण असे शक्यतो करू नये. सकाळी उठल्यानंतर दात स्वच्छ साफ केल्यानंतर एक ग्लास पाणी प्यावे. त्यानंतर अर्धा तास काही ही सेवन न करता तसेच रहावे. सर्वात महत्वाचे सकाळी शक्यतो चहा टाळावे त्याऐवजी दुधाचा वापर करावा. दूध हे पूर्ण अन्न आहे आणि चहामुळे आपल्या भूकेचा सर्व नाश होतो. त्यामुळे सकाळी चहासोबत बिस्किट किंवा पाव खाऊ नये त्याऐवजी मोड आलेली कडधान्ये किंवा इतर काही अन्नघटकाचा नाश करवा ज्यामुळे आपण दुपारच्या जेवणापर्यन्त थांबू शकतो. दुपारच्या वेळी जर आपण कार्यालयात काम करणारे कर्मचारी असाल तर झोप येणार नाही असे जेवण करावे. शाळेतील मुलांनी सुध्दा दुपारी पोट भरून जेवण करू नये त्यामुळे वर्गात लक्ष राहत

नाही. सायंकाळी जेवण शक्यतो रात्री आठ च्या पूर्वी आटोपते घ्यावे. त्याच बरोबर सायंकाळी हलके अन्न घ्यावे त्यामुळे पचन क्रिया व्यवस्थित होते. उशिरा जेवण केल्याने आणि जड अन्न खाल्याने पचन क्रियेवर सुद्धा ताण येतो आणि मग पोटाचे विकार सुरु होतात. सायंकाळी जेवण केल्यानंतर शतपावली करणे आपल्या शरीरासाठी आवश्यक आहे. जेवताना आपण प्रसन्न असावे. उदास किंवा रागावलेल्या परिस्थितीत जेवण करू नये. कुटुंबातील सर्व सदस्य एकत्र बसून जेवण करावे आणि जेवताना फक्त कौटुंबिक चर्चा करावी. त्यामुळे सर्वांशी संवाद होईल. आज घराघरातील संवाद लोप पावले आहे असे वाटत आहे. ते यामुळे जुळून येतील. प्रत्येकाचे जेवणाच्या वेळा वेगवेगळे आहेत त्यामुळे कोणाचे कोणाच्या जेवणाकडे अजिबात लक्ष नाही. अन्न हे पूर्ण ब्रम्ह आहे असे म्हटले जाते त्यामुळे अन्नाचा नाश न करता त्याचा पूर्ण वापर करावा म्हणूनच पूर्वीचे लोक म्हणतात की फेकून माजण्यापेक्षा खाऊन माजावे. फिरत फिरत किंवा सोप्यावर किंवा पलंगावर बसून जेवण करणे टाळावे कारण जेवताना थोडे फार तरी शीत खाली पडतात आणि त्याच्या शोधात बारीक लाल मुंग्या फिरत असतात. ते शीत जर सोप्यात किंवा पलंगावर पडले तर तिथे लाल मुंग्या येणार. जेव्हा आपण सोप्यावर किंवा पलंगावर बसू तर त्याचा त्रास आपणालाच होणार. जेवणापूर्वी थोडा वेळ तरी शांत बसून मनोमन प्रार्थना म्हणावी. रेडियो ऐकत, टीव्ही पाहत किंवा पेपर वाचन करीत जेवण करू नये त्यामुळे आपले लक्ष अन्नावर राहत नाही. घाईघाईने जेवण न करता अगदी स्वस्थपणे जेवण करावे. गाय, बैल किंवा म्हैस या सारख्या प्राण्यांना जशी रवंथ करण्याची सोय आहे तशी आपल्या शरीरात नाही याची जाणीव ठेवावी. या सर्व बाबी लक्षात ठेवून जेवण केल्यास आपणास नक्कीच उत्तम आरोग्य लाभेल यात शंकाच नाही.

~~~~~

15 ऑक्टोबर - वाचन प्रेरणा दिवस

*वाचाल तर वाचाल .....!

ज्ञान हा माणसाचा तिसरा डोळा आहे आणि ज्ञान हे वाचनातून मिळते. ज्याचे वाचन अधिक त्याचे ज्ञान सुध्दा अधिक. आपणाला ज्ञान हे वेगवेगळ्या माध्यमातून आणि वेगवेगळ्या मार्गाने मिळविता येतो. मात्र वाचनातून जे ज्ञान मिळते ते चिरकाल टिकणारे असते. प्रसिध्द विचारवंत ऑझक टेलर म्हणतात की, मनुष्याची वाढ ही अवयवानी होत नाही, तर विचारांनीच होते आणि विचारांना वाचनांनी सहज सहकार्य मिळते. जीवनातील अंधकार नाहीसे करण्यासाठी प्रत्येकाना वाचन करता आलेच पाहिजे. याचमुळे तर आपण आपल्या मुलांना वयाच्या सहाव्या वर्षी वाचन-लेखन शिकण्यासाठी शाळेत प्रवेश देतो. त्या ठिकाणी मुलांवर वाचनाचे संस्कार केले जातात. वाचन काय करावे आणि कसे करावे याची प्राथमिक माहिती ज्याला असते तोच उत्तम प्रकारे वाचन करू शकतो. आपल्या मनात चांगले विचार यावेत असे जर आपणास वाटत असेल तर त्यासाठी प्रथम चांगले वाचन करणे आवश्यक आहे. प्रसिध्द विचारवंत टॉलस्टॉय यांनी म्हटल्याप्रमाणे अश्लील पुस्तके वाचणे म्हणजे विष प्यायल्याप्रमाणे असते. यामुळे स्वतःचे नुकसान तर होतेच शिवाय समाजाचे आणि देशाचे सुद्धा फार मोठ्या प्रमाणात नुकसान होते. भारताचे राष्ट्रपिता महात्मा गांधी म्हणतात की, पुस्तके वाचन करणे म्हणजे आपले मन निर्मळ करणे होय. पुस्तकातल्या विविध बाबीचा थेट परिणाम वाचकांच्या मेंदूत जाऊन भिडतो. जी व्यक्ती वाचन करते तीच व्यक्ती विचार करू शकते. आजच्या संगणक आणि सोशल मीडियाच्या जगात वाचन संस्कृती कमी व्हायला लागली त्यामुळे नैतिकता सुध्दा लयाला जात आहे. सर्व काही वॉर्ड बाबी त्यांच्या डोळ्यासमोर येत असल्यामुळे त्याला चांगले काही सुचत नाही. जीवनात वाचनाचे अनन्यसाधारण असे महत्त्व आहे. वाचनाने माणूस समृद्ध होतो. त्यातल्या त्यात नियमित वाचन केल्यामुळे ज्ञानात देखील वाढ होते. पण ही वाचन करण्याची आवड कशी निर्माण करावी आणि वाचन कौशल्य कसे

विकसित करावे याबाबत कोणी बोलताना दिसत नाहीत किंवा मार्गदर्शन देखील करताना आढळून येत नाहीत. शिक्षणतज्ञ आणि लेखक हेरंब कुलकर्णी यांचे 'बखर शिक्षणाची' हे पुस्तक पुण्यातील राजहंस प्रकाशनाने काढलेले आहे, यात लेखकाने शिक्षक व पालकांनी जी पुस्तके वाचलीच पाहिजेत अशा ५४ पुस्तकांचा परिचय करून दिला आहे. ती मूळ पुस्तके मिळवून शिक्षक आणि पालकांनी वाचली तर खरे शिक्षण म्हणजे काय हे कळते. शिक्षकांना ही पुस्तकं स्वतःमध्ये बदलण्याची प्रेरणा देतात. पुस्तकाविषयी लेखकांचे मनोगत youtube वर देखील पाहायला मिळेल. खरे पाहिले तर वाचनाविषयी असे चर्चासत्र किंवा मार्गदर्शन मिळणे आवश्यक आहे.

प्राथमिक वर्गातील मुलांची वाचन क्षमता वाढली तर त्यांची प्रगती निश्चितपणे होऊ शकते त्यामुळे मुलांची वाचन गती कशी वाढविता येईल यावर थोडा विचार होणे आवश्यक आहे. मुलांमध्ये वाचनाची आवड आणि योग्य गती मिळविण्यासाठी खालील प्रकारच्या उपाय योजना करण्यात आले तर त्याचे निश्चित असे परिणाम पाहायला मिळतात.

मुलांना रोज पाच वाक्ये वाचन करण्यासाठी प्रोत्साहित करण्यापासून सुरुवात करावी. वाचनासाठी तसे वातावरण तयार करणे आवश्यक आहे. अगदी सुरुवातीला लहान लहान गोष्टींची पुस्तके त्यांना वाचण्यास द्यावी. सुरुवात सोप्या वाक्याने केली तर मुलांमध्ये वाचनाची गोडी लागते. त्यानंतर हळूहळू जोडाक्षर किंवा मोठे शब्द असलेले वाक्य वाचण्याचा सराव करून घ्यावे. सध्याच्या काळात मुलांचे वाचनाकडील लक्ष फार कमी झाले आहे. ही वाचन संस्कृती वाढविण्यासाठी शाळेतून विशेष प्रयत्न व्हायला पाहिजे. आज मुले भरपूर लिहितात मात्र वाचन करा असे म्हटले की कंटाळा करतात. लहानपणी वाचनाची सवय लागली तर मोठेपणी ही सवय त्यांच्या कामी येऊ शकते. म्हणून शाळाशाळामधून रोज एक तास वाचनासाठी राखीव ठेवून मुलांना त्यांच्या आवडीचे पुस्तक वाचण्याची संधी दिली जावी. जेथे लहान वर्ग आहेत तेथे वाचलेल्या पुस्तकांची नोंद शाळानी ठेवायची आणि उच्च प्राथमिक

वर्गात मात्र मुले वाचलेल्या पुस्तकांची नोंद ठेवल्यास योग्य परिणाम भविष्यात पाहायला मिळतो.

मुलांचे वाचन करून घेताना काही गोष्टी आवर्जून लक्षात घ्यावे म्हणजे वाचन योग्य दिशेने होईल. अगदी सुरुवातीला वाचन करताना प्रत्येक शब्दावरून पहिले बोट फिरवावे त्यामुळे आपले लक्ष त्या शब्दावर राहते आणि मन एकाग्र राहण्यास मदत मिळते. सुरुवातीला मोठ्याने प्रकट वाचन करावे त्यामुळे त्या शब्दाचे ध्वनी मुलांच्या लक्षात राहिल. त्यानंतर मूक वाचनाचा सराव केल्यास वाचन चांगल्या पध्दतीने करता येते. असे वाचन करण्याचा भरपूर सराव झाल्यावर पुढे चालून मौन वाचन करताना जसे शब्दावरून बोट फिरवत होतो तसे बोट न फिरवता फक्त डोळे फिरवावे. त्यामुळे आपली वाचनाची गती वाढत राहते. एका मिनीटात आपण किती शब्द वाचतो यावर आपली वाचनाची गती ठरविली जाते. अशा क्रियेचा सर्वात जास्त फायदा म्हणजे आजुबाजुला किती ही गोंधळ असला तरी आपले लक्ष विचलित होत नाही, मन एकाग्र राहते. प्राथमिक वर्गात मुलांचे वाचनाची आवड निर्माण करण्यासाठी समान आवाज असलेले शब्द, शेवटचे अक्षर समान असलेले शब्द, जोडशब्द, गमतीदार शब्द अशा शब्दांचे वाचन केल्यास त्याचा नियमित वाचन करताना फायदा होतो जसे की, अक्कल शब्दाचे वाचन झाल्यावर त्याच्या सारखेच आवाज असलेले नक्कल, शक्कल, टक्कल अश्या शब्दाचे वाचन केल्यास मुलांची वाचनाची गती नक्की वाढेल. तसेच त्यांची शब्दसंपत्ती देखील वाढ होईल. जेवढे जास्त शब्द मुलांना ओळखीचे होतील तेवढे त्यांची वाचनाची गती चांगली होते. त्याचसोबत वाचनात नियमितपणा असणे आवश्यक आहे. डॉ. अब्दुल कलाम यांच्या जयंतीच्या निमित्त वाचन प्रेरणा दिवस सर्वत्र साजरा केला जातो. त्यानिमित्ताने एक-दोन दिवस वाचायचे आणि बाकी इतर दिवशी विसरून जायचे असे झाले तर वाचनात योग्य गती मिळत नाही. खरी वाचन प्रेरणा घ्यायची असेल तर महात्मा गांधी, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि डॉ ए पी जे अब्दुल कलाम यांच्यासारखे नियमित वाचन करीत रहावे लागते. तीच खरी त्यांना

आदरांजली ठरेल. म्हणून रोज किमान एक तास वाचन करण्याची दिवसातील एक वेळ ठरवावी आणि त्याच वेळी वाचन करीत रहावे.

19 ऑक्टोबर - मनुष्य गौरव दिन

माणसात देव जागविणारा संत

जगात सर्वत्र पापं वाढली, अत्याचार वाढले, कोणाला कशाचे भय नव्हते, जो तो आपल्या मनाप्रमाणे वागू लागला, जगातील माणुसकी संपली होती निर्मात्याला याची काळजी लागली होती. या जगास सन्मार्गाला नेण्यासाठी अनेक संत, महात्मे यांनी जन्म घेतले. त्यांनी जगाला योग्य दिशा सुद्धा दिली. तरीही लोकं हा मार्ग विसरल्यासारखे वाटतांना दिनांक 19 ऑक्टोबर 1920 रोजी मुंबई जवळील ठाणे जिल्ह्यातील रोहा या गावात एका सत्पुरुषाचा जन्म झाला. ज्यांनी माणसाला माणसाची ओळख करून देऊन प्रत्येकाला समाजात माणूस म्हणून जगवायला शिकविले. ते सत्पुरुष म्हणजे परमपूज्य पांडुरंगशास्त्री आठवले होय. संपूर्ण भारतात ते दादाजी या नावाने प्रसिद्ध होते.

गीता तत्त्वज्ञानाचे गाढे अभ्यासक, तत्वचिंतक, क्रियाशील समाजसुधारक, आणि स्वाध्याय परिवाराचे ते प्रणेते होते. यापूर्वी गीतेवर आधारित संत ज्ञानेश्वरांनी ज्ञानेश्वरी लिहून समाजाला दिशा दिली. परंतु दादाजींनी याच गीताचा अर्थ ज्ञान, कर्म आणि भक्ती या त्रिसूत्रीच्या बंधनात बांधून जो संगम साधला ती अन्य कोणालाही जमले नाही. त्यांचे आजोबा श्री लक्ष्मणराव आठवले हे विद्वान पंडित होते. त्या काळी समाजाचा विरोध पत्करून त्यांनी दलितांना गीता शिकविले. त्यांच्या वडिलांनी स्थापन केलेल्या पाठशाळेत लहानपणापासून दादाजींनी प्रवचने देण्यास प्रारंभ केले. वारसा हक्काने आजोबाची विद्वत्ता नातवाला मिळाली होती. त्यामुळेच त्यांच्या हातून एवढे महान कार्य घडले असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही.

स्वाध्याय म्हणजे स्वतःचा अभ्यास. कोहम मी कोण ? याची ओळख म्हणजे स्वाध्याय. मनी नाही भाव म्हणे देवा मला पाव देव बाजारचा भाजीपाला नाही रे असे संत तुकडोजी

महाराज यांनी निर्मात्याच्या बाबतीत म्हटले आहे. तर दादाजी यांनी म्हटले आहे की तुम्ही मंदिरात देव काय शोधता ? तुमच्या समोर जो जिवंत माणूस उभा आहे त्याच्यात जे आहे तेच तुमच्यात आहे. त्याचा आदर करा, सत्कार करा, मान करा, सन्मान करा, प्रत्येक मनुष्याचा गौरव करा तेथेच आपणाला देव मिळतो. त्यांच्या या शिकवणीमुळे स्वाध्याय परिवारातील लोक त्यांचा जन्मदिवस मनुष्य गौरव दिन म्हणून सर्वत्र साजरा करतात. स्वाध्याय परिवार ही चळवळ नसून तो एक विचारांचा प्रवाह आहे. ती एक प्रवृत्ती आहे. यामुळे माणूस माणसाशी प्रेमाने बांधला जातो. त्याला ना जात आहे ना पात आहे, ना धर्म आहे ना पंथ आहे. यात सर्वात जास्त महत्त्व आहे ते माणसाच्या माणुसकीला.

त्यांनी समाजात अनेक प्रकारचे विधायक काम केले. त्यात गावातील ज्येष्ठ पुरुष, महिला, तरुण-तरुणींसाठी स्वाध्याय केंद्र आणि लहान मुलांसाठी बालसंस्कार केंद्र असे गावोगावी स्वाध्याय केंद्राची निर्मिती करून भक्तीच्या मार्गाने भावबंध निर्माण केले. त्यातून त्यांनी गीतेचा अर्थ समजावून सांगण्याचा सर्वतोपरी प्रयत्न केलेला आहे. त्यांच्या अथक परिश्रमामुळे आज स्वाध्याय परिवारातील लोकांना जीवन जगण्याचा खरा अर्थ समजलेला आहे. त्यांना समजलेला अर्थ ते इतरांना विविध माध्यमातून आजही सांगतात. शेतकऱ्यांसाठी गावोगावी त्यांनी योगेश्वर कृषीचा प्रयोग सुरू केला. त्यातून त्यांनी निस्वार्थ भावनेने महिन्यातून एक दिवस देवासाठी काम करण्याची भूमिका त्यांच्यात निर्माण केली. आपल्या शेतात तर रोजच काम करतो पण एक दिवस देवाच्या शेतात काम करण्याचा आनंद यातून शेतकऱ्यांना मिळतो. जागतिकीकरणामुळे उद्भवलेल्या प्रदूषणावर मात करण्यासाठी झाडे लावणे व पर्यावरणाचे रक्षण करण्याचे काम अमृतालयम या प्रकल्पाद्वारे केले आहे. या प्रकल्पाच्या माध्यमातून घोरोघरी एक वृक्ष संगोपन केले जाते. त्यातून त्यांनी परिसरातील लोकांमध्ये सहकार्याची भावना व प्रेम निर्माण केले आहे. किनारपट्टीवरील मत्स्य व्यवसाय करणाऱ्या कोळी लोकांना व्यसनमुक्त करून मत्स्यगंधा सारखे प्रकल्प उभारले आहे आणि कोळी लोकांमध्ये माणुसकीची जाणीव निर्माण केले. विश्वबंधुत्वाचा संदेश आचरणात आणणारा सर्वात मोठा

परिवार निर्माण करण्याची सर्व श्रेय दादाजी यांना जाते. स्वतःचे जीवन तर सुधारावे त्याच सोबत इतर पंगू मन असलेल्या लोकांमध्ये स्व निर्माण करण्याची भूमिका या परिवारातील लोक आजही निष्काम भावनेने करतात. लेना देना बंद है फिर भी आनंद है हे ब्रीद मनाशी धरून दरवर्षी लाखो स्वाध्यायी बंधू आणि भगिनी भक्तीफेरी करण्यासाठी आपले घरदार सोडून परक्या गावात तीन ते सहा दिवस मुक्काम करतात. त्या ठिकाणी ते दादाजींची विचार भाव फेरीमधून लोकांच्या मनात पेरतात. जीवनाचे मार्ग समजावून सांगतात. या भक्तीफेरी च्या कार्यात नामवंत उद्योगपती, व्यापारी, डॉक्टर, शिक्षक समाजसेवक यांच्यासोबत शेतकऱ्यांचा सुद्धा समावेश असतो. गरीब-श्रीमंत व उच्च-नीच हा भेद दादाजी यांनी या स्वाध्याय कार्यक्रमातून मिटविला आहे.

खाणे, पिणे व मजा करणे म्हणजे मानवी जीवन नव्हे, या प्रकारचे जीवन प्राणीसुद्धा जगतात. मग त्यांच्या जगण्यात व मानवाच्या जगण्यात काय फरक आहे ? त्यास्तव प्रत्येक कृती करताना ज्यांची प्रेरणा आहे त्या निर्मात्याला म्हणजे देवाला विसरून कसे चालणार ? यासाठी चारधामची यात्रा किंवा मंदिरात जाण्याची गरज नाही. नित्यनेमाने ठरलेल्या वेळी स्वाध्याय केंद्रात जाऊन स्वाध्याय करणे अत्यंत गरजेचे आहे. सगळ्यांना प्रेमाने बोलावे व इतरांचे दुःख वाटून घेणे इत्यादी कार्य केल्यास आपणाला नक्कीच देव मिळाल्याचा आनंद होईल. तत्वज्ञान नावाचे मासिक आज ही नित्यनेमाने प्रकाशित होत असते ज्यात दादाजीचे सुंदर विचार वाचण्यास मिळतात.

लोकांमध्ये एकात्मता व बंधुता निर्माण होण्यासंदर्भात त्यांचे हे कार्य असामान्य होते. म्हणून त्यांना रमण मॅंगेसेसे पुरस्कार, पद्मविभूषण पुरस्कार, टेम्पलटन पुरस्कार, दीनानाथ मंगेशकर पुरस्कार, फाय फाउंडेशनचा पुरस्कार, लोकमान्य टिळक पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. माणसाला माणसाची ओळख करून देण्यासाठी त्यांनी संपूर्ण आयुष्य अर्पण केले. सन 2003 मध्ये ते कृष्णरूप झाले. परमपूज्य पांडुरंगशास्त्री आठवले यांनी माणसांच्या

भावना जागे केले, जिवंत असून मृत असलेल्या लोकांत जीव निर्माण केले म्हणून स्वाध्याय परिवारातील लोक त्यांचा जन्मदिवस मनुष्य गौरव दिन म्हणून साजरा करतात. शेवटी उंबटू चित्रपटातील गीत " हीच आमची प्रार्थना अन हेच आमचे मागणे, माणसाने माणसाशी माणसासम वागणे " ही प्रार्थना करावीशी वाटते. जय योगेश्वर

~~~~~

मनुष्य गौरव दिन

जगात सर्वत्र पाप वाढली, अन्यायाचा घडले, कोणाला कडावे भय नव्हते, जो तो आपल्या मनाप्रमाणे वागू लागला, जगातील माणुसकी संपली होती निर्माणाला पाची काळजी लागली होती, या जगामे सन्मार्गीला नेण्यासाठी अनेक संत, महात्मे यांनी जन्म घेतले. त्यांनी जगाला योग्य दिशा सुद्धा दिली. तरीही लोकं हा मार्ग विसरल्यासारखे वाटतांना दिनांक १९ ऑक्टोबर १९२० रोजी मुंबई जवळील छापे त्रिजिह्यातील योगेश्वर या गावात एका सत्पुरुषाचा जन्म झाला. त्यांनी माणसाला माणसाची ओळख करून देऊन प्रत्येकाला समाजात माणूस म्हणून जगवायला शिकविले. ते सत्पुरुष म्हणजे परमपुत्र पांडुरंगशास्त्री आठवले होय. संपूर्ण भारतात ते दादाजी या नावाने प्रसिद्ध होते.

गीता तत्त्वज्ञानाचे गाढ अभ्यासक, तत्त्वचिंतक, त्रिशाशिल समाजसुधारक, आणि स्वाध्याय परिचारकचे ते प्रणेते होते. संपूर्ण गीतेवर आधारित संत ज्ञानेश्वरी ज्ञानेश्वरी लिहून समाजाला दिशा दिली. परंतु दादाजींनी याच गीताचा अर्थ ज्ञान, काम आणि भक्ती या त्रिवर्तीच्या बंधनात बांधून जो संगम साधला ती अन्य कोणत्याही जमले नाही. त्यांचे आजोबा श्री लक्ष्मणराव आठवले हे विद्वान पंडित होते. त्या काळी समाजाचा विरोध पाळून त्यांनी दलिततांना गीता शिकविले. त्यांच्या बडितलांनी स्वाध्याय केलेल्या पाठशाळेत लहानपणापासून दादाजींनी प्रवचने देण्यास प्रारंभ केले. बारासा हळाने आजोबांची विद्वता वास्तवाला मिळाली होती. त्यामुळेच त्यांच्या ह्याून एवढे महान कार्य घडले असे म्हणणे चुकीचे ठरणार नाही.

स्वाध्याय म्हणजे स्वतःचा अभ्यास. कोहम मी कोण ? याची ओळख म्हणजे स्वाध्याय, मनी नाही भाव म्हणे देवा मला पाल देव बाजराचा भाजीपाला नाही रे असे संत तुकडोजी महाराज यांनी निर्माणाला साबरीत म्हटले आहे. तर दादाजी यांनी म्हटले आहे की तुम्ही मरिचक देव काय सोधता ? तुमच्या समोर जो जिवंत माणूस उभा आहे त्याच्यात जे आहे तेच तुमच्यात आहे. त्याचा आदर करा, सत्कार करा, मान करा, सन्मान करा, प्रत्येक मनुष्याचा गौरव करा तेव्हा आपणाला देव मिळतो. त्यांच्या या शिकवणपिढेले स्वाध्याय परिवारातील लोक त्यांचा जन्मदिवस मनुष्य गौरव दिन म्हणून सर्वां साजरा करतात. स्वाध्याय परिवार ही चळवळ सुरू तो एक विचारांचा प्रवाह आहे. ती एक प्रवृत्ती आहे. यामुळे माणूस माणसाशी प्रेमाने बांधला जातो. त्याला ना जात आहे ना पाल आहे, ना धर्म आहे ना पंथ आहे. बात सर्वांत जास्त महत्त्व आहे ते माणसाच्या माणुसकीला.

त्यांनी समाजात अनेक प्रकारचे विधायक काम केले. त्यात गाबातील ज्येष्ठ पुरुष, महिला, तक्ष-तक्षणीसाठी स्वाध्याय केंद्र आणि लहान मुलांसाठी बालसंस्कार केंद्र असे गावोगावी स्वाध्याय केंद्राची निर्मिती करून भक्तीच्या मार्गाने भावबंध निर्माण केले. त्यातून त्यांनी गीतेचा अर्थ समजावून सांगण्याचा सर्वतोपरी प्रयत्न

केलेला आहे. त्यांच्या अथक परिश्रमांमुळे आज स्वाध्याय परिवारातील लोकांना जीवन जगण्याचा खरा अर्थ समजलेला आहे. त्यांना समजलेला अर्थ ते इतरांना विविध माध्यमातून आजही सांगतात. शेतकऱ्यांसाठी गावोगावी त्यांनी योगेश्वर

जाजोराव वैजलीकर
फोन: ९४२३६२५५९
वेब: www.jyoti.org

कृषीचा प्रयोग सुरू केला. त्यातून त्यांनी निस्वार्थ भावनेने महिलांसाठी एक दिवस देवासाठी काम करण्याची भूमिका त्यांच्यात निर्माण केली. आपल्या जगत तर राज्म काम करतो पण एक दिवस देवाच्या सेवात काम करण्याचा आनंद घालून शेतकऱ्यांना मिळतो. जागतिकीकरणामुळे उद्भवलेल्या प्रदूषणावर मान करण्यासाठी झाडे लावणे व पर्यावरणाचे रक्षण करण्याचे काम

अमृतालयम वा प्रकल्पद्वारे केले आहे. वा प्रकल्पाच्या माध्यमातून धरीधरी एक वृक्ष संगोपन केले जाते. त्यातून त्यांनी परिवारातील लोकांमध्ये सहकार्याची भावना व प्रेम निर्माण केले आहे. किनारपट्टीवरील मत्स्य व्यवसाय करणाऱ्या कोळी लोकांना स्वयंसेवक करून मानसांधा साखे प्रकल्प उभारले आहे आणि कोळी लोकांमध्ये माणुसकीची जाणीव निर्माण केले. विश्वबंधुत्वाचा संदेश आचरणत आणवारा सर्वांत पोटा परिवार निर्माण करण्याची सर्व वेच दादाजी यांना जले. स्वतःचे जीवन तर सुधारणे त्याच सोबत इतर पंगू यव असलेल्या लोकांमध्ये स्व निर्माण करण्याची भूमिका या परिवारातील लोक आजही निष्काम भावनेने करतात. लेना देना बंद हे फिर भी आनंद हे हे ब्रीद मनाती धरून दरवर्षी लाखों स्वाध्यायी बंधू आणि धर्गिनी भक्तीपेरी करण्यासाठी आपले घरदार सोडून परका गावात तीन ते सहा दिवस मुक्काम करतात. त्या ठिकाणी ते दादाजींची विचार भाव फेरीमधून लोकांच्या मदात पेरतात. जीवनाने मार्ग समजावून सांगतात. या भक्तीपेरी च्या काळात नामवंत उद्योगपती, स्वापारी, डॉक्टर, शिक्षक समाजसेवक बांध्यासोबत शेतकऱ्यांचा सुद्धा समावेश असतो. गरीब-धीमंत व उच्च-नीच हा भेद दादाजी यांनी वा स्वाध्याय कार्यक्रमातून मिटविला आहे.

छापे, पिणे व मजा करणे म्हणजे

मानवी जीवन नव्हे, वा प्रकारचे जीवन प्राणीसुद्धा जगतात. पण त्यांच्या जगण्यात व मानसाच्या जगण्यात काय फाक आहे ? त्यातून प्रत्येक कृती करताना त्यांची प्रेरणा आहे त्या निर्माणाला म्हणजे देवाला विसरून कसे चालवणार ? बाबाती चारपायची वाटा किना मरिचक जगण्याची गरज नाही. निव्वनेमाने ठरलेल्या वेळी स्वाध्याय केंद्रात जाऊन स्वाध्याय करणे अत्यंत गरजेचे आहे. सगळ्यांना प्रेमाने बांधले व इतरांचे दुःख वाटून घेणे इत्यादी कार्य केत्यास आपणाला नवीच देव मिळाल्याचा आनंद होईल. तत्त्वज्ञान गावाचे मासिक आज ही निव्वनेमाने प्रकाशित होत असते त्यात दादाजींचे सुद्ध विचार वाचण्यास मिळतात.

लोकांमध्ये एकतायला व संयुक्त निर्माण होण्यासंदर्भात त्यांचे ते कार्य असाधारण होते. म्हणून त्यांना रमण मीनेसे पुरस्कार, पद्मविभूषण पुरस्कार, टेम्पलटन पुरस्कार, दीनानाथ मंगेशकर पुरस्कार, काय फाउंडेशनचा पुरस्कार, लोकमान्य टिळक पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. माणसाला माणसाची ओळख करून देण्यासाठी त्यांनी संपूर्ण अमृतय अर्पण केले. सन २००३ पर्यंत ते कुणालय झाले. परमपुत्र पांडुरंगशास्त्री आठवले यांनी माणसाच्या भावना जागे केले, जिवंत असून मृत असलेल्या लोकांत जीव निर्माण केले म्हणून स्वाध्याय परिवारातील लोक त्यांचा जन्मदिवस मनुष्य गौरव दिन म्हणून साजरा करतात. शेवटी उंबटू चित्रपटातील हीच आमची प्रार्थना अन हेच आमचे मागणे, माणसाने माणसाशी माणसासम वागणे ही प्रार्थना करावीशी वाटते.

युवाछत्रपती

६ पत्र मासक, मुद्रक, प्रकाशक, संपादक श्री. विजयाच व. देवामुख यांनी वाटा पब्लिकेशन, फ्लॉट मं. एक-६०, एम.आय.टी.सी., जातुर - ४२३५२५ येथे छापून दैनिक दुधा छत्रपती वाचकांचे, मन कल्पनेस, गांधी चौक जातुर, ता.जि. जातुर ४२३५२५ येथे प्रकाशित केले. Postal Reg. No. OMD/2018-2020 RNI No. MAHMAR/2010/36271 दुष्काळी क्रमांक : २०२०२

31 ऑक्टोबर - राष्ट्रीय एकता दिवस

देशातील एकता कशी टिकेल ?

कोणत्याही देशाचा विकास हा तेथील लोकांच्या एकते मध्ये दिसून येते. भारत देश किती तरी वर्षे गुलामगिरी मध्ये होता. त्याचे प्रमुख कारण म्हणजे देशातील लोकांमध्ये नसलेली एकता. भारतातील बहुतांश लोक खेड्यात राहत असे. त्याचसोबत ही मंडळी निरक्षर असल्यामुळे लोकांना काही कळत नव्हते. याच गोष्टी चा फायदा अनेक राजे-महाराज आणि इंग्रजांनी घेऊन देशावर राज्य केले आहे. मात्र भारतातील लोक जेव्हा जागे होऊ लागली तसेच सर्वजन एकत्र येऊ लागली. त्यांना एकताचे महत्त्व कळाल्यावर सर्वांनी एकत्र येऊन लढा दिला. म्हणून 15 ऑगस्ट 1947 रोजी भारत देश इंग्रजांच्या गुलामगिरीतून मुक्त झाला. भारताच्या या एकता ची संपूर्ण जगाने दखल घेतली. भारत स्वातंत्र्य झाले असले तरी काश्मीर, हैद्राबाद आणि जुनागढ येथील संस्थान आणि लहान मोठे 563 संस्थान भारतात विलीन होण्यास तयार नव्हते त्यामुळे भारताची अखंडता तूटत होती. पण स्वतंत्र भारताचे पहिले गृहमंत्री सरदार वल्लभभाई पटेल यांनी पुढाकार घेतला. आपल्या कणखर व्यक्तिमत्वामुळे देशातील एकता कायम राखण्यासाठी अल्पावधीमध्ये हे तीन ही संस्थाना सोबत सर्वच संस्थान भारतात विलीन करण्यात त्यांना यश मिळाले. संपूर्ण देशात आनंद झाला. सरदार पटेल नेहमी देशातील एकतेबद्दल युवकांना संदेश देत असत याच बाबीचा विचार करून पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी सन 2014 या वर्षापासून त्यांचा 31 ऑक्टोबर हा जन्मदिवस संपूर्ण भारतात एकता दिन साजरा करण्याचे जाहीर करण्यात आले. खरोखरच राष्ट्रीय एकात्मता राखायची असेल तर देशातील सर्व लोकांत एकता असायलाच हवी. त्याशिवाय देशाची प्रगती तरी कशी होईल ?

एकात्मतेची सुरुवात स्वतः पासून होते. स्वतः च्या मनात एकात्मता नसेल तर देशाची एकात्मता कशी राहिल. भारत हा विविध जाती, धर्म आणि पंथाचा देश आहे. येथील लोक गुण्यागोविंदाने राहतात हे विधान आता इतिहास जमा झाले आहेत असे वाटते. कारण दिवसेंदिवस विविध कारणावरून देशात अधुनमधून जातीय तणाव दंगली घडत आहेत. त्यावेळी राष्ट्रीय एकात्मतेवर प्रश्नचिन्ह निर्माण होते. वास्तविक पाहता एकता विषयी घरातून सुरुवात होते. घराघरातील वाद किंवा भांडण पाहता हे देशाची एकात्मता काय टिकवून ठेवतील ? असा प्रश्न पडतो. घरात जर आपण एकतेने वागू तेंव्हाच कुठे समाजात या विषयी खुले मनाने बोलू शकतो. नाही तर लोक आपणालाच बोलतात. मी सांगतो लोकांना शेंबुड माझ्या नाकाला या म्हणी प्रमाणे. आपण सर्व देशाच्या एकात्मतेविषयी भरभरून बोलतो आणि लिहितो मात्र प्रत्यक्षात जेंव्हा वागण्याची वेळ येते तेंव्हा मात्र दोन पाऊल मागे सरकतो, असे का ? आपल्या स्वकीय आणि स्वजाती च्या लोकांना आपण जवळ घेतो मात्र जे भिन्न जाती किंवा धर्माचे लोक आहेत त्यांना कोणी जवळ येऊ देत नाहीत, असा अनुभव अनेक लोकांकडून ऐकायला मिळतात. मग कशी राहिल राष्ट्रीय एकात्मता ? तीस वर्षा पूर्वी खेडोपाडी जे स्पर्श-अस्पर्श किंवा उच्च-नीच जे चित्र पाहायला मिळत होते ते आज जरी नष्ट झाले असे वाटत असले तरी नकळत कुठे ना कुठे याचा अनुभव अजुनही शिल्लक आहे. हे मनातील घाण जोपर्यंत बाहेर पडणार नाही तोपर्यंत देशातील राष्ट्रीय एकात्मता टिकून राहणार नाही. एका हाताने टाळी कधीच वाजत नाही, त्यामुळे प्रत्येकाने जागरूक नागरिक होऊन वागले पाहिजे. त्याचबरोबर विविध जाती, धर्माविषयी आपल्या मनात नेहमीच आदर ठेवायला हवे. इतर धर्माच्या चालीरीती वा पध्दतीविषयी काही बोलण्याच्या अगोदर आपण त्यांच्या भावना दुखावत तर नाही ना याचा विचार करणारी पिढी तयार करायला हवे. मात्र सध्या सोशल मीडियाच्या माध्यमातून सामाजिक तेढ निर्माण करून एकता संपविण्याचा घाट चालले आहे असे वाटते. प्रत्येक व्यक्ती माझा मी असा स्व चा विचार करताना दिसत आहे. स्व चा विचार करायला हवे त्याचसोबत इतर लोकांचा देखील विचार करायला हवे. शाळाशाळामधून हेच

एकतेचे संदेश शिकवायला हवे. मात्र आज पूर्वीसारखे एकतेचे शिक्षण कोणत्याच शैक्षणिक संस्थेतून मिळत नाही अशी ओरड सर्वत्र ऐकायला मिळते. असेच जर चालू राहिले तर येल्या काही वर्षात भारत महासत्ता होण्याच्या ऐवजी भारत विविध जाती आणि धर्मात विभागला जाईल. बाहेरील कोणी तरी हुशार व्यक्ती परत एकदा आपल्या वर राज्य करतील. पूर्वीचे लोक नकळत गुलामगिरीत होते तर आता सर्व कळून गुलामगिरीमध्ये जाण्याची दाट शक्यता दिसून येते. म्हणून आज एक दिवस महापुरुषांच्या जयंतीनिमित्त एकता दिवस साजरा करून देशात एकाम्मता खरोखर टिकेल काय ? देश बदलेल किंवा बदलणार नाही याचा विचार न करता सर्वप्रथम आपले विचार बदलायला हवे तरच ही एकाम्मता सर्वत्र दिसून येईल.

~~~~~

19 नोव्हेंबर - जागतिक शौचालय दिन

मोबाईल महत्वाचे की शौचालय

जगभरातील सुमारे एक अब्ज जनता आज ही उघड्यावर शौचास जाते आणि भारत देश यात अव्वलस्थानी असल्याचे मत संयुक्त राष्ट्रांच्या तज्ञानी पिण्याचे पाणी व स्वच्छतेसंबंधीच्या एका अभ्यासाचा शुभारंभ करताना नुकतेच व्यक्त केले आहे. उघड्यावर मलमूत्र विसर्जन करण्याच्या बाबतीत बांगलादेश आणि व्हिएतनाम सारख्या अनेक देशानी समाधान कारक प्रगती केली आहे. सबसहारन आफ्रिकेतील 26 देशानीही याबाबतीत चांगली कामगिरी केली आहे. याबाबत संयुक्त राष्ट्रसंघाने चिंता व्यक्त केली आहे. उघड्यावर मलमूत्र विसर्जन केल्यामुळे अतिसार, आमांश, कावीळ आणि विषमज्वर यासारखे अनेक आजार होण्याची शक्यता असते, असे जागतिक आरोग्य संघटनेच्या स्वच्छता व आरोग्य कार्यक्रमाचे समन्वयक ब्रूस गॉर्डन यांनी म्हटले आहे. उघड्यावर शौचास बसण्याचे गंभीर प्रभाव पाच वर्षाखालील मुलांवर जास्त प्रमाणात दिसून येतो आणि ही मुले दगावण्याची शक्यता जास्त असते.

भारताची लोकसंख्या दिवसेंदिवस वाढतच आहे. आजमितिला देशातील जवळपास अर्धे लोक म्हणजे 60 कोटी जनता ही उघड्यावर शौचास जाते. भारत हा खेडीप्रधान देश आहे. ग्रामीण भागात उघड्यावर शौचास जाणाऱ्याची संख्या भरमसाठ आहे. त्यापेक्षा शहरात कमी प्रमाणात आढळून येते. शहरात मोकळी जागाच उपलब्ध नसते त्यामुळे त्यांना शौचालायाचा वापर केल्याशिवाय पर्याय नसतो. याउलट ग्रामीण भागातील चित्र पहावयास मिळते. भरपूर मोकळी जागा उपलब्ध असल्यामुळे या भागातील लोकांना उघड्यावर शौच केल्याने काही वाटत नाही. भारत सरकार तर्फे निर्मलग्राम योजना राबवून अनेक गावात स्वच्छतेबाबत लोकांचे जनजागरण करण्यात आले आहे. महाराष्ट्र शासनाने ही राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज ग्रामस्वच्छता अभियान ही चळवळच्या स्वरूपात राज्यभर राबवून लोकांच्या मनात

स्वच्छतेविषयी जागृती करण्याचे काम केले आहे. गावागावात स्वच्छतेच्या बाबतीत स्पर्धा लावून सुंदर आणि स्वच्छ गावांना पारितोषिक सुध्दा दिल्या गेली. तरी सुध्दा ये रे माझ्या मागल्या म्हणीप्रमाणे ग्रामीण भागातील जनता आज ही उघड्यावर मलमूत्र विसर्जन करण्यात समाधान मानते. शौचालयाचा वापर करण्यास मागे पुढे पाहते.

स्वच्छता आणि आरोग्य यांचा फार जवळचा संबंध असतो. याचा विचार करून प्रत्येक नागरिकांनी उघड्यावर मलमूत्र विसर्जन करून स्वतःसोबत समाजाचे आरोग्य बिघडणार नाही यांची काळजी घेणे अत्यंत गरजेचे आहे. कुटुंबातील एखादा व्यक्ती अस्वच्छतेमुळे आजारी पडला की, आपले डोळे उघडतात. आजारातून मुक्ती मिळविताना दवाखान्यात जो पैसा खर्च केल्या जातो तेवढ्या पैशात शौचालय बांधता आले असते याची जाणीव त्यावेळी होते. आजार बरा झाला की, शौचालय बांधकाम करण्याचे पुन्हा विसरून जातात. एकंदरीत आपले वागणे माकडाच्या गोष्टीतील माकड घर बांधायचे ज्याप्रकारे विसरतो त्याचप्रकारे घडत असते. शौचालय बांधणे आणि त्याचा वापर करणे या बाबीकडे लोक गंभीर्याने का लक्ष देत नाहीत, याची अनेक कारणे आहेत.

स्वच्छतेविषयी अनास्था -

आपल्या जीवनात स्वच्छतेचे किती महत्त्व आहे ? यापासून जनता कोसो दूर आहे. याउलट घराबाहेर जाऊन करावयाची क्रिया घरात केल्याने अस्वच्छता अजून वाढते असा गैरसमज लोकांच्या मनात आज ही घर करून आहे. शौच करणे म्हणजे पोटातील सर्व घाण बाहेर टाकणे होय, मग ती क्रिया घरात करण्यापेक्षा घराबाहेर केलेलेच बरे असे लोकांना वाटते. परंतु तीच घाण विविध आजाराच्या स्वरूपात अधुनमधून घरात शिरकाव करते याची त्यांना पर्वा नसते. मोठी माणसे गावाबाहेर जातील परंतु लहान मुले तर घराच्या आजूबाजूला शौच करतात. त्या घाण विष्टेवर बसलेले माशा घरात येऊन अन्नावर बसतात याकडे साफ दुर्लक्ष केल्या जाते. घराच्या आजूबाजूला लहान मुले शौचास बसण्याच्या कारणावरून बऱ्याच

ठिकाणी वाद, तंटे, भांडण सुध्दा होतात. महिला भगिनीना उघड्यावर शौचास जाताना अनेक समस्याना तोंड द्यावे लागते. घरातील महिलांना मानसन्मान मिळावे, त्यांची लाज राखली जावी याचा विचार करताना ती शौचास उघड्यावर जाऊ नये याचा मात्र कुणी विचार करीत नाहीत. वयोवृद्ध लोकांना सुध्दा उघड्यावर शौचास जाताना त्रास होतो. थकलेले वय आणि चालणे होत नसल्यामुळे त्यांची सुध्दा कुचंबणा होते. विशेष करून पावसाळ्यात घरातील सर्वच सदस्याना उघड्यावर शौचास जाताना त्रास सहन करावा लागतो. तरी ही लोकांना शौचालयाचा वापर करावा असे वाटत नाही याचा अर्थ लोकांमध्ये याबाबतीत फारच अनास्था दिसून येते. त्यास्तव अजुन मोठ्या प्रमाणात जनजागृती करणे अत्यावश्यक आहे, असे वाटते.

पैशाची कमतरता -

दोन वेळेसचे खायाला पोटभर मिळत नाही तेंव्हा शौचालय कुठून बांधणार ? असा सवाल ग्रामीण भागातील लोक सहजतेने बोलून जातात. आर्थिक परिस्थिती अत्यंत बिकट व कठीण असल्यामुळे ते स्वतःसाठी चांगला निवारा बांधू शकत नाही तेंव्हा शौचालयाचा विचार त्यांच्या डोक्यात तरी कसा येईल ? ग्रामीण भागातील बहुतांश जनता दारिद्र्यरेषेखालील जीवन जगतात. त्यांचे पोट रोजच्या मोलमजुरीवर अवलंबून असते. त्याचसोबत त्यांच्या घरात खाणाऱ्याची तोंडे जास्त आणि कमाविणाऱ्याचे हात कमी यामुळे नेहमीच आर्थिक चणचण त्यांना सतावित असते. शौचालयापेक्षा त्यांना पोट भरण्याची काळजी जास्त असते. म्हणूनच ते या विषयाकडे म्हणावे तेवढे गांभीर्यनि लक्ष देत नाहीत. याउपर ही अशा गरीब आणि दारिद्र्याच्या खाईत असलेल्या लोकांनी मनात आणले तर थेंबे थेंबे तळे साचे या म्हणीप्रमाणे पैशाची नियमित बचत करून शौचालय बांधू शकतात. आज ग्रामीण भागात ज्याच्या हातात मोबाईल नाही असे एक ही घर शोधूनही सापडणार नाही. त्यांच्या घरी शौचालय नाही मात्र मोबाईल नक्कीच सापडेल. कारण आज लोकांना त्याची जास्त गरज वाटू लागली आहे. याविषयी जागतिक आरोग्य संघटनेच्या सार्वजनिक आरोग्य विभागाच्या संचालिका मारिया

नीरा यांनी म्हटले होते की, ग्रामीण भागात एका हातात मोबाईल आणि दुसऱ्या हातात लोटा असे विदारक चित्र दिसून येते. लोकांना शौचालयापेक्षा मोबाईल खुप महत्वाचे वाटते.

भारतातील हे चित्र बदलण्यासाठी सरकार दरवर्षी नवनवीन योजना तयार करते. मात्र त्याची अंमलबजावणी योग्य होत नाही किंवा लोकांचा प्रतिसाद कमी असतो त्यामुळे ह्या योजना सपशेल आपटतात. यापूर्वी शौचालय नसणाऱ्या लोकांना ग्रामपंचायतीतून देण्यात येणाऱ्या विविध प्रमाणपत्रावर लाल शिक्का मारले जायचे. त्यामुळे त्यांचे कोणतेच सरकारी काम पूर्णत्वास जात नव्हते. पण मध्यंतरी ते बंद पडले आहे, पुनश्च ते चालू केल्यास लोक शौचालयाचा वापर करण्याकडे लक्ष देतील. शौचालय असणाऱ्या लोकांनाच शासनाच्या सर्व सुविधा मिळतील, निवडणुकीत सहभागी होता येईल, सरकारी नोकरी मिळेल अशा प्रकारच्या अटी टाकल्यास जनता याविषयाकडे गांभीर्याने लक्ष देतील. त्याचसोबत शासनाने प्रत्येक गावात निदान एक तरी मोबाईल शौचालयाची निर्मिती करावी. त्याचा नियमित वापर करीत राहिल्यास लोकांच्या मानसिकतेत हळूहळू तरी बदल होईल असे वाटते. लोकांच्या मानसिकतेत बदल होण्यासाठी अक्षयकुमार अभिनय केलेला शौचालय - एक प्रेमकथा प्रत्येकाने एकदा तरी आवर्जून पहावे. गावागावात आणि शाळाशाळामध्ये हा चित्रपट अवश्य दाखवायलाच हवे. आज जागतिक शौचालय दिन त्यानिमित्ताने प्रत्येकाने शौचालयाचा नियमित वापर करण्याचा संकल्प करून स्वच्छ भारत ; समृद्ध भारत बनविण्याचे स्वप्न पूर्ण करू या.

~~~~~

26 नोव्हेंबर - भारतीय संविधान दिवस

भारतीय संविधान दिन

देशाचा राज्य कारभार सुरळीत चालण्यासाठी तयार करण्यात आलेले कायदे ज्या ग्रंथात एकत्रित करण्यात आले त्यास भारताचे संविधान असे म्हणतात. संविधानास राज्यघटना असे सुद्धा म्हटले जाते. संविधानातील तरतुदी लेखी स्वरूपात आहेत. याच आधारावर देशांतील लोकप्रतिनिधी नियमांच्या चौकटीत राहून आपला कारभार करीत असतात. नागरिकांचे हक्क, शासन संस्थेची रचना व अधिकार हे सर्व या संविधानात नमूद केलेले आहे. यामूळे देशाला बराचसा फायदा होतो जसे की, अधिकाराचा दुरुपयोग होण्यास प्रतिबंध करता येते, नागरिकांचे हक्क व स्वातंत्र्य सुरक्षित राहतात, जनतेचा राज्यकारभारातील सहभाग वाढतो म्हणून संविधानानुसार राज्यकारभार केल्यास लोकशाही बळकट होते.

सन 1942 साली झालेल्या चले जाव लढ्याने देशाला आत्ता लवकरच स्वातंत्र्य मिळणार असे चित्र निर्माण झाल्यावर सन 1946 मध्ये संविधान निर्मितीची प्रक्रिया सुरू झाली. देश स्वातंत्र्य झाल्यानंतर स्वतंत्र भारताचा राज्यकारभार ब्रिटिशांनी तयार केलेल्या कायद्यानुसार चालणार नाही तर तो भारतीयांनी स्वतः तयार केलेल्या कायद्यानुसार चालेल असा आग्रह स्वातंत्र्य चळवळीतील अनेक नेत्यांचा होता. म्हणूनच आपल्या देशाचे संविधान तयार करण्यासाठी एक समिती स्थापन करण्यात आली होती आणि या समितीला संविधान सभा असे म्हटले आहे. घटना समितीचे हंगामी अध्यक्ष म्हणून डॉ. सच्चिदानंद सिन्हा निवडले गेले. त्यांच्या अध्यक्षतेखाली समितीच्या अध्यक्षपदी डॉ. राजेंद्रप्रसाद यांची तर घटना समितीचे उपाध्यक्ष म्हणून डॉ. एच. सी. मुखर्जी यांची निवड झाली. संविधानाचा कच्चा आराखडा म्हणजे मसुदा तयार करण्यासाठी मसुदा समिती तयार करण्यात आली व त्याचे अध्यक्ष म्हणून विविध

देशाचा कायदा आणि कलम म्हणजेच तेथील संविधानाचा गाढा अभ्यास असलेले डॉ. भीमराव रामजी अर्थात बाबासाहेब आंबेडकर यांची नेमणूक करण्यात आली.

या संविधान सभेत एकूण 299 सदस्य होते. यात सर्व जाती धर्माच, विविध भाषा बोलणारे आणि विविध व्यवसाय करणाऱ्या लोकांचा या समितीत समावेश होता. डॉ. राजेंद्र प्रसाद आणि डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्यासह पंडीत जवाहरलाल नेहरू, सरदार वल्लभभाई पटेल, मौलाना अबुल कलाम आझाद, सरोजिनी नायडू, जे. बी. कृपलानी, राजकुमारी अमृत कौर, दुर्गाबाई देशमुख, हंसाबेन मेहता आदि अनेक मान्यवर या संविधान सभेत सदस्य म्हणून होते. बी. एन. राव या कायदेतज्ज्ञ व्यक्तीची संविधान सभेचे कायदेविषयक सल्लागार म्हणून नेमणूक करण्यात आली.

संविधान सभेचे पहिले अधिवेशन या संविधान सभेचे अध्यक्ष असलेले डॉ. राजेंद्रप्रसाद यांच्या अध्यक्षतेखाली दिनांक 09 डिसेंबर 1946 रोजी संपन्न झाली व प्रत्यक्ष कामकाजास सुरुवात करण्यात आली. संविधान सभेचे एकूण अकरा अधिवेशने भरविण्यात आले. प्रत्यक्ष कामकाज 165 दिवस चालले. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांनी 2 वर्ष 11 महीने आणि 17 दिवस असे अहोरात्र अभ्यास व चिंतन करून भारताचे संविधान तयार केले. घटना समितीने भारताच्या राष्ट्रध्वजाची निर्मिती केली. तर गुरुदेव रविंद्रनाथ टागोरांच्या भारत भाग्य विधाता, या गीताला राष्ट्रगीताचा मान देण्यात आला. संविधान सभेत चर्चा, सल्ला मसलत, विचार विनिमयाच्या आधारे निर्णय घेण्यात आले. घटनेच्या मसुद्यामध्ये 395 कलमे व 8 परिशिष्टे आहेत. विरोधी मतांचा आधार व त्यांच्या योग्य सूचनांचा स्वीकार करून या संविधानास मूर्त स्वरूप देण्यात आले आणि अखेर 26 नोव्हेंबर 1949 रोजी हे तयार करण्यात आलेले संविधान देशाला अर्पण करण्यात आले. म्हणूनच 26 नोव्हेंबर हा दिवस संपूर्ण भारतात संविधान दिन म्हणून साजरा केला जातो. राज्यघटना निर्मितीत डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे योगदान अत्यंत महत्वपूर्ण आहे. म्हणूनच त्यांना भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार असे म्हटले जाते.

स्वातंत्र्यलढ्याच्या काळात संपूर्ण स्वातंत्र्याच्या मागणीसाठी राष्ट्रीय सभेचे अधिवेशन सन 1930 मध्ये भरविण्यात आले आणि त्यात 26 जानेवारी हा दिवस " स्वराज्य दिन" म्हणून साजरा करण्याचा ठराव करण्यात आला आणि सर्वानी त्यास मंजूरी ही देण्यात आली. इंग्रजांना आत्ता देशातून हाकालून दिल्याशिवाय स्वस्थ बसायचे नाही अशी शपथ घेण्यात आली आणि स्वातंत्र्यलढ्याची चळवळ जोर धरू लागली. इंग्रज भारत सोडून गेले आणि आपला देश 15 ऑगस्ट 1947 रोजी स्वतंत्र झाला. 26 जानेवारी या दिवसाची देशांतील नागरिकांना सतत स्मरण व्हावे यानिमित्ताने या संविधानाची अंमलबजावणी 26 जानेवारी 1950 पासून सुरू करण्यात आली. म्हणून 26 जानेवारी हा दिवस 1950 पासून स्वराज्य दिन ऐवजी प्रजासत्ताक दिन वा गणराज्य दिन म्हणून संपूर्ण भारतात साजरी करण्यात येत आहे.

भारतीय संविधानात स्वातंत्र्य, समता, समानता, बंधुता, सहिष्णुता, धर्मनिरपेक्षता, या मूल्यांचा स्विकार केलेला आहे. यात नागरिकांचे हक्क आणि कर्तव्य स्पष्ट सांगितले आहे. आपण सर्व या संविधानाचा आदर केला पाहिजे. चला तर मग आज आपण सर्व संविधानाची शपथ घेऊ या

आम्ही भारताचे लोक, भारताचे एक सार्वभौम समाजवादी धर्मनिरपेक्ष लोकशाही गणराज्य घडविण्याचा व त्याच्या सर्व नागरिकांस सामाजिक, आर्थिक, व राजनैतिक न्याय, विचार, अभिव्यक्ती, विश्वास, श्रद्धा व उपासना यांचे स्वातंत्र्य दर्जाची व संधीची समानता: निश्चितपणे प्राप्त करून देण्याचा आणि त्या सर्वांमध्ये व्यक्तीची प्रतिष्ठा व राष्ट्राची एकता आणि एकात्मता यांचे आश्वासन देणारी बंधूता प्रवर्धित करण्याचा संकल्पपूर्वक निर्धार करून,

आमच्या संविधान सभेस आज दिनांक 26 नोव्हेंबर 1949 रोजी याद्वारे हे संविधान अंगीकृत आणि अधिनियमित करून स्वतःप्रत अर्पण करत आहोत.

~~~~~

01 डिसेंबर - जागतिक एड्स दिवस

खबरदारी हाच सर्वोत्तम उपाय

सकाळी सकाळी त्या बातमीने सारा गाव दुःखात बुडालेले होते. कारण गावातील एका तिसीच्या आतील युवकाचा दुर्दैवी मृत्यू झाला. जीवन जगण्यास सुरुवात ही झाली नव्हती की त्याचा शेवट झाला. त्याच्या मरणावर लोक काही बाही बोलत होते, एकमेकांच्या कानात कुजबुजत होते. त्यास महारोग झाला होता, वाचणे शक्य नव्हते, बरे झाले गेला तो, असे अनेकाचे बोलणे कानावर पडत होते. यावरून माहिती मिळाली की तो युवक एड्सचा रुग्ण होता आणि गेल्या पाच-सहा महिन्यांपासून अंथरुणावर पडून होता. वास्तविक पाहता तो एक चांगला धडधाकट आणि मेहनती तरुण होता. गावात काही काम मिळत नाही म्हणून पैसे कमाविण्यासाठी दोन वर्षांपूर्वी मोठ्या शहरात गेला होता. भरपूर मेहनत करून दोन वर्षात खुप संपत्ती कमाविली आणि परत आपल्या गावी आला. परत येताना मात्र संपत्ती सोबत एड्स नावाचा रोग ही घेऊन आला होता. त्याचे लग्न होऊन वर्ष ही उलटले नव्हते. एके दिवशी त्याला खुप ताप चढली म्हणून दवाखान्यात नेण्यात आले. तेथे त्याची लघवी आणि रक्ताचे नमुने तपासण्यात आले. याच निमित्ताने कळले की तो HIV पॉजिटिव आहे. असे कळताच त्यांच्या पायाखालची जमीन सरकली. तो अर्ध मेला झाला होता. जसेही ही गोष्ट त्याच्या बायकोला कळाली तसे तिने सर्वात पहिल्यांदा त्याचा त्याग केली. मागे पुढे कश्याचाही विचार न करता तिने घर सोडण्याचा विचार केला. हा जबर धक्का त्यास बसला. तो पूर्वीच शरीराने खंगला होता आत्ता मनाने ही खचला होता. काही दिवसानंतर ही गोष्ट घरात कळाली तेंव्हा घरात चिंतेचे वातावरण तयार झाले. घरातल्या लोकांनी त्यास वेगळ्या खोलीत जागा करून दिली, त्यांचे सर्व साहित्य वेगळे करण्यात येऊ लागले म्हणजे जवळपास त्यास वाळीत टाकल्यासारखी वागणूक मिळाली. त्याचे गावात फिरणे कमी झाले. लोकांशी संपर्क कमी

झाला. लोक सुद्धा त्यास फटकारुन राहू लागले. त्याची रोज थोडी थोडी शक्ती कमी होऊ लागली. कामासाठी मोठ्या शहरात गेला होता तेंव्हा त्यांच्या हातून झालेल्या चुकाची आत्ता त्यास पश्चाताप वाटत होता. पण त्यांच्या हातात काही उरले नव्हते. अखेर तो दिवस उजाडला आणि त्याचा शेवट झाला. वास्तविक पाहता तो त्याच दिवशी मेला होता, ज्यादिवशी त्याची बायको त्याला सोडून गेली होती. वास्तविक पाहता ज्याठिकाणी गरज होती मानसिक आधार द्यायची त्याठिकाणी ती मागे पुढे विचार न करता त्यास सोडून गेली. तिने जर आधार दिला असता तर काही दिवस आनंदात जगला असता. घरच्यानी सुद्धा त्यास खुप हीन वागणूक दिली ज्यामुळे त्यांच्या मनात न्यूनगंड निर्माण झाले आणि मी कधी एकदा मरतो की काय असे त्याला वाटू लागले.

प्रातिनिधीक स्वरूपातील ही कहाणी एका युवकाची नाही तर देशात असे अनेक युवक आहेत जे की कळत नकळत एड्स या आजाराशी जोडल्या गेले आहेत. एड्स रुग्णाची संख्या सध्या लाखाच्या घरात आहे. दहा वर्षा पूर्वीची जी संख्या होती ती संख्या आज नक्कीच नाही. याचे सारे श्रेय आरोग्य विभागला जाते, ज्यानी या विषयी खुप जनजागृती केली आणि त्यावर नियंत्रण मिळविले. ज्या चार कारणे मुळे एड्स चा प्रसार होतो ती कारणे आता सर्व लोकांना कळून चुकले आहे. मात्र तरी सुद्धा काही ठिकाणी याचे रुग्ण जेंव्हा आढळून येतात तेंव्हा परत काळजी वाढू लागते.

संपूर्ण जगात 1 डिसेंबर हा दिवस जागतिक एड्स निर्मूलन दिवस म्हणून साजरा केला जातो. 'एड्स' हा शब्द उच्चारताना किंवा ऐकताना काळीज धस्स करते. हा रोग कुणाला झाला असे कळाले की अंगावर काटे उभे राहतात. एड्स झालेल्या रुग्णाला समाजात वेगळ्या नजरेने पाहिले जाते. पूर्वी कर्करोग म्हणजे कॅन्सर हा सर्वात भयानक रोग असे मानले जात असे. कॅन्सर म्हणजे माणूस कॅन्सल असे बोलले जायचे. मात्र जसे ही 'एड्स' विषयी लोकांना कळायाला लागले तसे मोठ्या रोगाच्या यादीत वरच्या क्रमांकावर एड्स या रोगाला पाहण्यात

येऊ लागले. विज्ञानाच्या प्रगती मुळे कॅन्सरवर आता इलाज शक्य झाले आहे. समाजात अनेक रुग्ण यातून वाचले आहेत असे आढळून येतात. वैद्यकीय उपचार किंवा शस्त्रक्रिया करून कॅन्सर बरा होऊ शकतो. मात्र एड्सचे तसे नाही त्यामुळे लोकांच्या मनात या रोगाविषयी खूप भीती निर्माण झाली आहे. सन १९८६ साली भारतातल्या मद्रासच्या वेश्या वस्तीत पहिल्या एड्सच्या रुग्णाचं निदान झालं. तसे पाहिले तर सन 1981 साली जगात अमेरिकेत हे रुग्ण सापडले होते. मग त्या पाठोपाठ अनेक मोठमोठ्या शहरातून एड्स विषयीची तपासणी झाली आणि त्या ठिकाणी अनेक रुग्ण सापडू लागले. एड्स नावाचा भस्मासुर देशात उत्पन्न झाल्याची बातमी बघता बघता देशात सगळीकडे पसरली. लोकांना याविषयी सुरुवातीला काहीच माहित नव्हते मात्र आज 30 वर्षां नंतर या रोगाविषयी प्रत्येक जण जाणून आहे. आजतागायत एड्स ह्या आजारावर कसलाही इलाज, औषध, लस किंवा उपचार यांचा शोध लागला नाही. यावर उपचार नसल्यामुळे खबरदारी हाच सर्वोत्तम उपाय आहे याची माहिती सुध्दा लोकांना आता झाली आहे.

योग्य वयात योग्य वेळी समज मिळाली तर त्यांचे जीवन सूकर होते. मात्र भारतात लैंगिक शिक्षण हा विषय काढला की लोकं नाक मुरडतात. त्यांना अस्वस्थ वाटायला लागते. पण जेव्हा पोरगा हातून वाया जातो त्यावेळी विचार करतो की मी एकदा तरी त्याच्या सोबत याविषयी का बोललो नाही. तसा हा विषय खुलेपणाने किंवा मोकळ्या मनाने बोलण्यासारखा नाही. म्हणून त्यास लपवून लपवून बोलेल्या जाते. यामुळे मुले सुद्धा व्यक्त होत नाहीत. मग मित्राकडून चुकीची माहिती मिळविली जाते आणि हा त्याच्या आहारी जातो. आजकाल तर मोबाईलमुळे मुले अजून जास्त बिघडत चालली आहेत. पूर्वी जे लपून छपून अश्लील सिनेमा पाहिले जायचे ते आता मोबाईल वर एका क्लिकवर पाहायला मिळत आहे. त्यामुळे युवा पिढी नको त्या गोष्टी आत्मसात करीत आहेत. व्यसन करणारी पिढीवर फार लवकर याचा प्रभाव जाणवत आहे. बेरोजगार युवक आपल्या हाताला काही काम धंदा नसल्यामुळे व्यसनाच्या आहारी जात आहे. दारू पिने, गुटखा खाने, नशा करणे या सर्व वाइट सवयी वाइट संगतीच्या मित्रा कडून मिळत

आहेत. म्हणून नकळत त्याचे पाय नरकात जात आहे. आई-वडिलांचे फाजिल लाड सुध्दा त्यास कारणीभूत आहेत. आपल्या मुलांचे मित्र कोण आहेत ? दिवसभर काय करतात ? या गोष्टीची शहानिशा पालकानी करणे आवश्यक आहे. मात्र तसे होताना दिसत नाही. त्याने मागितलेली वस्तू त्यास देणे एवढे काम मात्र पालक न चुकता करीत आहेत. आपल्या मुलांना या वयात एका मित्रा प्रमाणे वागणूक देऊन एकमेकास समजून घेतल्यास ही वेळ नक्की येणार नाहीज्या तरुण पिढी वर भारताची प्रगती अवलंबून आहे ती पिढी अश्या रोगाच्या विळख्यात जखडल्या जात आहे. यापासून वाचण्यासाठी खबरदारी घेणे हाच सर्वोत्तम उपाय आहे, असे वाटते.

~~~~~

23 डिसेंबर - किसान दिन

शेतकरी : जगाचा पोशिंदा

आपला भारत देश कृषीप्रधान देश आहे. येथील एकूण लोकसंख्येच्या एक तृतीयांश लोक ग्रामीण भागात राहतात आणि त्यांचा मूळ व्यवसाय शेती आहे. सुमारे पन्नास साठ वर्षांपूर्वी जेव्हा भारत देश इंग्रजांच्या गुलामगिरीमधून नुकतेच स्वातंत्र्य झाले होते त्यावेळी भारतातील जनता पूर्णपणे स्वयंपूर्ण होती. शेतीमध्ये काम करणाऱ्या लोकांची संख्या देखील भरमसाठ होती. त्या काळी उत्तम शेती, मध्यम व्यापार आणि कनिष्ठ नोकरी समजल्या जायचे. कामाच्या मोबदल्यात धान्य देण्याची त्या काळाची प्रथा सर्वांना सोईस्कर होती. म्हणूनच शेतीकाम करणाऱ्या लोकांना मान सन्मान मिळत होता. आत्महत्या म्हणजे काय असते हे तेव्हाच्या शेतकऱ्यांना मुळी ओळखीचे नव्हते. यावरून आपण अंदाज बांधू शकतो की, किती चांगल्या प्रकारे शेतकऱ्यांना अच्चे दिन होते. मात्र हळू हळू काळ बदलत गेला. शेतकऱ्यांच्या जीवनात कामाच्या बदल्यात धान्य ऐवजी पैसा आला आणि सर्व चित्र पलटत गेले. ही व्यापारी लोकांची चाल होती की अन्य कोणाची माहीत नाही मात्र देशात रुपया फुगू लागला तसा शेतकरी नागवू लागला. शेतकऱ्याला परावलंबी करून टाकले त्यामुळे आज शेतकरी आत्महत्या करण्याच्या मार्गावर जात आहे. फार पूर्वी शेतात मिळालेले उत्पन्नातून अस्सल धान्य ठेवून तेच बी म्हणून वापरत होते. गाई म्हशी आणि इतर जनावरांचे मलमूत्र खत म्हणून वापरत होते. त्यामुळे उत्पन्न कमी मिळत होते मात्र दर्जेदार मिळत होते. आज भरमसाठ उत्पन्न मिळते मात्र त्यातून काही निष्पन्न होत नाही अशी स्थिती आहे. गावागावात बलुतेदार पद्धत अस्तित्वात होती, ज्यामुळे प्रत्येक काम व्यवस्थितपणे पार पडत होते. शिक्षणाने आपल्या सर्वांचा विकास झाला मात्र शेती ओस पडू लागली. महात्मा गांधीजी खेड्याकडे चला असे म्हणाले यातून त्यांना असा संदेश द्यायचा होता की, खेड्यातील शेती टिकवा. पण ह्याकडे

कुणी लक्ष दिले नाही. जो तो शिकून सवरून नोकरी करण्याच्या मागे धावू लागला. शेतकरी दरवर्षी लॉटरीचा खेळ खेळतो कधी त्यात त्याला यश मिळते तर बहुतांश वेळा त्यात अपयशच मिळते, तरी ही शेतकरी नाउमेद न होता दरवर्षी नव्या उत्साहात कामाला लागतो. यावर्षी तरी चांगले उत्पन्न मिळेल अशी आशा तो करीत असतो.

शेतकऱ्याने शेतात काम केले तरच देशातील इतर नागरिकांची भूक मिटू शकते, याची जाणीव सर्वप्रथम तयार होणे आवश्यक आहे. सर्व काही कारखान्यात तयार करता येईल मात्र अन्न म्हणजे गहू, ज्वारी, बाजरी, तांदूळ यासारखे पदार्थ निर्मिती करण्यासाठी शेतातच जावे लागते त्याशिवाय पर्याय नाही. शासनाने या शेतकऱ्यांना स्वावलंबी जीवन जगता येईल असे मदत द्यायलाच हवे. कर्जमाफी करून कोणता शेतकरी स्वावलंबी होत नाही उलट तो आळशी बनतो त्यापेक्षा त्याला इतर जोड व्यवसाय कसे करता येतील याची माहिती गावोगावी देऊन शेतकऱ्यांना आज स्वतःच्या पायावर सक्षम उभे करणे गरजेचे आहे. शेतकऱ्यांचा आज जो मनोरथ ढासळलेला आहे त्यास कुठे तरी आधार मिळाला पाहिजे. साठ वर्षांच्या वरील वयोवृद्ध शेतकऱ्यांना पेन्शन देण्याची आपली योजना खरोखर त्यांना उभारी देईल आणि त्यांच्यात जगण्याची आस निर्माण करेल, अशी एक आशावाद निर्माण होत आहे. राजा शिवछत्रपतींच्या काळातील शेतकरी राजा पुन्हा एकदा तयार करण्यासाठी सर्वांनी त्या दिशेने प्रयत्न करणे आवश्यक आहे. शेतकऱ्याला उभ्या जगाचा पोशिंदा म्हटले जाते मात्र तोच पोशिंदा आज कुपोषित होत आहे. त्यास निसर्ग ही साथ देत नाही आणि सरकार ही अश्या दुहेरी कोंडीत तो सापडतो. प्रत्येकजण त्यास लुबाडण्यासाठी सज्ज असतो. बियाणे वाले लुबाडतात, खत वाले लुबाडतात आणि व्यापारी देखील लुबाडतात. या अश्या परिस्थितीमुळे त्याची खूपच बिकट अवस्था होते. त्याच्या विषयी मनात कोणालाही कणव निर्माण होत नाही किंवा खंत वाटत नाही, ही फार मोठी शोकांतिका आहे. आपल्या देशातील शेतकरी हा एक महत्वपूर्ण व्यक्ती आहे. म्हणून प्रत्येकांनी त्याच्या कार्याला त्रिवार सलाम द्यायलाच हवे, त्याला समाजात सन्मान मिळायलाच हवे. म्हणूनच भारताचे दुसरे पंतप्रधान स्व. लालबहादूर शास्त्री

यांनी नारा दिला होता, जय जवान जय किसान. कारण जवान म्हणजे सैनिक हा देशाचे संरक्षण करतो तर किसान हा देशातील लोकांचे पोषण करतो म्हणजेच शेतकरी हा जगाचा पोशिंदा आहे. म्हणून हे दोन्ही देशाचे अत्यंत महत्त्वपूर्ण घटक आहेत.

- नागोराव सा. येवतीकर, विषय शिक्षक

जिल्हा परिषद प्राथमिक कन्या शाळा, धर्माबाद

ता. धर्माबाद जि. नांदेड

9423625769.

धन्यवाद .....!

ई साहित्य प्रतिष्ठानचं हे बारावं वर्ष.

नासा येवतीकर यांचं हे सातवं पुस्तक.

नासा येवतीकर हे नांदेडच्या ग्रामीण भगातील शिक्षक. विद्यार्थ्यांप्रती शिकवण्याची व विकासाची प्रचंड तळमळ, देशाबद्दल अतोनात प्रेम आणि उपजत प्रतिभा यांचे फळ म्हणजे त्यांचे लेखन. ते समाज बदलण्याच्या हिरीरीने लेहीतात. एक जोमदार ऊर्जा त्यांच्या लेखनात असते. पण अशा लेखकांना योग्य प्रकाशक मिळणं कठीण जातं. एकतर ग्रामीण महाराष्ट्रात प्रकाशक कमीच. त्यात लेखक प्रसिद्ध नसल्यामुळे त्यांची पुस्तकं विकली जात नाहीत. त्यामुळे प्रकाशक त्यांची पुस्तकं छापत नाहीत. कधीकधी तर न वाचताच परत करतात. आणि प्रकाशन झालेच नाही तर हे नवीन लेखक प्रसिद्ध होणार कसे? या दुष्टचक्रात अनेक प्रतिभा गर्भातच मारल्या जातात. अगदी “मृत्युंजय”कार शिवाजी सावंतांचं पुस्तक तीन वर्षं कोणी प्रकाशक वाचूनही पहात नव्हता. अशा तरूण लेखकांना बळ देण्यासाठी आपण सर्व वाचक आणि ई साहित्यची संपूर्ण टीम आता कटीबद्ध आहोत. असे अनेक तरूण लेखक खूप छान लिहीत आहेत. मोठ्या लेखकांच्या तोडीस तोड. पण त्यांना योग्य प्लॅटफॉर्म मिळत नाही. त्यांची पुस्तकं प्रकाशित करायला प्रकाशक धजावत नाहीत. प्रसिद्ध नसल्यामुळे त्यांच्या पुस्तकांची विक्रीबद्दल प्रकाशक साशंक असतात. आणि जर या लेखकांची पुस्तके वाचकांसमोर आलीच नाहीत तर लोकांना त्यांचे नांव कळणार कसे?

या दुष्टचक्रात सापडून अनेक नवतरूण लेखकांच्या पिढ्या बरबाद झाल्या. पण आता असे होणार नाही. इंटरनेटच्या सहाय्याने नवलेखकांना वाचकांच्या नजरेपर्यंत पोहोचवण्याचे काम आता अनेक संस्था करत आहेत. ई साहित्य प्रतिष्ठान ही त्यातील एक. सुमारे ५ लाखांहून अधिक वाचकांपर्यंत या नवीन लेखकांना नेण्याचे काम ही संस्था करते. पूर्ण विनामूल्य. लेखकांनाही कोणताही खर्च नाही. आणि आज ना उद्या लेखकांना भरघोस मानधन मिळवून देण्यासाठी ई साहित्य प्रतिष्ठानचे प्रयत्न चालू आहेत.

नवीन लेखक यायला हवेत. भक्कमपणे उभे रहायला हवेत. त्यांना त्यांच्या त्यांच्या दर्जानुसार मानमरातब मिळावा. मानधन मिळावे. परदेशातील आणि दूरच्या खेड्यापाड्यांवरील नववाचकांना दर्जेदार साहित्य मिळावे. वाचकांनी त्यांना मनात स्थान द्यावे. त्यांच्या सादेला प्रतिसाद द्यावी.

अनेक नवनवीन ताकदवान लेखक ई साहित्याकडे वळत आहेत. त्यांना त्यांच्या कसानुसार प्रतिसादही मिळतो. कुणाला भरघोस तर काहींच्या वाड्याला टीकाही येते. या टीकेला positively घेऊन हे लेखक आपला कस वाढवत नेतात.

शुभम पाटील, प्रफुल शेजव, भाग्यश्री पाटील, कोमल मानकर, सुरज गाताडे, अनूप साळगावकर, बाळासाहेब शिंपी, चंदन विचारे, सौरभ वागळे, यशराज पारखी, चंद्रशेखर सावंत, संयम बागायतकर, ओंकार झांजे, पंकज घारे, विनायक पोतदार, चंद्रकांत शिंदे, चारुलता विसपुते, कार्तिक हजारे, गणेश सानप, मनोज चापके, महेश जाधव, मनोज गिरसे, मृदुला पाटील, निलेश देसाई, सनहा पठाण, संजय बनसोडे, संजय येरणे, शंतनू पाठक, श्रेणिक सरडे, शुभम रोकडे, सुधाकर तळवडेकर, दिप्ती काबाडे, भूपेश कुंभार, सोनाली सामंत, केतकी शहा, विनिता देशपांडे, सौरभ वागळे, प्रीती सावंत दळवी असे अनेक तरुण लेखक सातत्यपूर्ण लेखन करत आहेत. ई साहित्याकडे हौशी लेखकांची कमी कधीच नव्हती. आता हौसेच्या वरच्या पायरीवरचे, लेखनाकडे गंभीरपणे पहाणारे आणि आपल्या लेखनाला पैलू पाडण्याकडे लक्ष देणारे, आत्मविश्वासाने भारलेले तरुण लेखक येत आहेत. ही नवीन लेखकांची फ़ळी मराठी भाषेला नवीन प्रकाशमान जगात स्थान मिळवून देतील. त्यांच्या साहित्याच्या प्रकाशाला उजाळा मिळो. वाचकांना आनंद मिळो. मराठीची भरभराट होवो. जगातील सर्वोत्कृष्ट साहित्यिक प्रसवणारी भाषा म्हणून मराठीची ओळख जगाला होवो.

या सर्वात ई साहित्याचाही खारीचा वाटा असेल हा आनंद. आणि या यशात ई लेखकांचा सिंहाचा वाटा असेल याचा अभिमान.

बस्स. अजून काय पाहिजे?

